

Södertälje
kommun

Brottsförebyggande lägesbild 2024

Framtagen enligt lag (2023:96) om kommuners
ansvar för brottsförebyggande arbete

Säkerhetsavdelningen

1. Sammanfattning	4
2. Inledning	8
2.1 Södertälje som stad och kommunens brottsförebyggande arbete	10
2.2 Södertälje kommuns lägesbild och åtgärdsplan	11
2.3 Definitioner och teoretiska utgångspunkter	14
3. Lägesbild för Södertälje kommun	18
3.1 Unga och kriminalitet	19
3.2 Nyrekrytering och kriminella nätverk	34
3.3 Utsatta områden och områden med icke-önskvärd utveckling	44
3.4 Mängdbrott	56
3.5 Konsekvenser av brott och otrygghet	63
3.6 Brottslighet och otrygghetens påverkan på näringslivet	67
3.7 Otrygga hemmiljöer	70
3.8 Kommunen och den kriminella ekonomin	76
3.9 Kommunen och otillåten påverkan	92
3.10 Brott kring logistiknäringen i Södertälje	96
4. Uppföljning	98
5. Referenser	100

**Brottsförebyggande lägesrapport,
Södertälje kommun**
Utgåva: 2024
Grafisk produktion: Roxx Communication Group AB.
Omslagsbild: Liza Simonsson

1. Samman- fattning

I enlighet med lagen om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete (2023:196) ska kommunerna stärka sitt systematiska och kunskapsbaserade brottsförebyggande arbete samt utveckla de organisatoriska förutsättningar som leder till ett effektivt arbete. Kommunerna har bland annat fått ett krav att stärka det kunskapsbaserade brottsförebyggande arbetet samt ska sammanställa och besluta om en lägesbild och åtgärdsplan. Ytterligare har kommunerna fått ett samordningsansvar för det brottsförebyggande arbetet.

Framtagandet av Södertälje kommuns lägesbild har samordnats av kommunens säkerhetsavdelning, inom ramen för samordningsansvaret för kommunens trygghetsskapande och brottsförebyggande arbete. Lägesbilden för Södertälje kommun gäller för år 2024. Lägesbilden kommer inledningsvis att följas upp och revideras årligen. Nedan sammanfattas lägesbildens övergripande slutsatser:

Många unga i Södertälje upplever sig trygga i skolan och kommunens verksamheter samtidigt som otryggheten i bostadsområdena har ökat under de senaste åren. Även bland vuxna ses en högre upplevd otrygghet och oro för brottslighet i Södertälje, i jämförelse med andra större städer och kommuner. Det är framför allt i kommunens utsatta områden samt i stadskärnan/centrum som otryggheten och oron att utsättas för brott är som högst. Flertalet av kommunens bostadsområden har enligt polisens bedömning under de senaste åren haft en negativ utveckling, samtidigt som det även finns andra bostadsområden där en viss icke-önskvärd utveckling gällande otrygghet och brottslighet kan ses. Det grova, dödliga våldet på offentliga platser samt påverkan från och nyrekrytering till kriminella nätverk är en utmaning som identifieras i flertalet av kommunens stadsdelar.

Polisanmält våld i Södertälje kommun ligger under de senaste åren på höga nivåer, i jämförelse med andra kommuner i Stockholms-området och andra större städer. Detta gäller både kring polisanmälda våldsbrott i sin helhet i kommunen, samt våld mot barn och unga och våld i hemmiljöer.

I Södertälje kan positiva trender identifieras kring att fler unga över tid uppger att de inte begått brott och färre uppger att de utsatts av mängd-

brott, som vissa typer av stölder och skadegörelsebrott men även antalet ungdomsrån har minskat sedan två åren. Dessa trender kan även ses övergripande i hela kommunen med minskningar av vissa polisanmälda skadegörelsebrott och generellt låga nivåer av stöldbrott, i jämförelse med andra större städer i Sverige. Likaså har de polisanmälda bostadsinbrotten minskat under de senaste åren, något som följer nationella trender. I Södertälje har dock en ökning skett av polisanmälda bedrägeribrott under år 2022–2023, vilket även det följer samma trender och utmaningar som identifierats nationellt.

Konsekvenserna av brottsligheten i Södertälje, som hög otrygghet och en större upplevd påverkan på livskvaliteten påverkar inte bara de som bor i Södertälje utan även kommunens näringsliv. En större andel av kommunens företagare uppger i enkätundersökningar att brottsutsattheten inneburit ökade kostnader och ökad otrygghet. Logistiknäringen i Södertälje med hamnverksamhet och kommunen som en knutpunkt till Europavägnätet med E20/E4 gör även att kommunen behöver få utökad förståelse för hur brottslighet kan förekomma i dessa miljöer.

Södertälje kommuns arbete mot organiserad brottslighet och kriminell ekonomi har under en längre tid varit prioriterat. Det är dock generellt sätt svårt att kunna bedöma omfattningen av problemen utifrån statistik och mycket av kunskapen som idag finns på området är nationell forskning. För att få kunskap om omfattningen har verksamheter inom kommunen intervjuats för att identifiera vilka områden som problemen främst är kopplade till. Verksamheter inom kommunen har identifierat att det finns brister i

register, identiteter, intyg och tillstånd som felaktig folkbokföring och felaktiga id-handlingar, vilket ligger i linje med nationell forskning. Dessa kan ses som förutsättningsskapare för att utnyttja och felaktigt få tillgång till bidrag och andra ekonomiska vinster.

Utnyttjande av kommunens utbetalningar och myndighetsbeslut är ett hot mot kommunen och en möjliggörare för brott. Detta kräver nya beslut för att upphäva, avbryta, återställa och återkräva. Det är juridiskt, praktiskt och erfarenhetsmässigt svårt att få tillbaka utbetalningar genom återkrav och i flera fall återställa beslut om byggnader som inte skulle byggts. Antalet polisanmälningar som skett kring bidragsbrott och folkbokföringsbrott i eller mot kommunen är låga jämfört med hur verksamheterna bedömt hoten av dessa fenomen. Penningtvätt är ett fenomen som generellt ökar och även i Södertälje kommun ses en ökning gällande upprättade polisanmälningar på området. Verksamheter inom kommunen har identifierat ett hot där kommunens handläggning kan skapa möjligheter att tvätta pengar. Även kommunens upphandlingsprocess kan identifieras som en möjliggörare för brott.

Osund konkurrens och arbetslivskriminalitet bedöms, enligt information från verksamheterna, ha en närvaro i kommunen och både kommunen och andra myndigheter har lagt mycket kraft på gemensamma kontroller på detta område. Denna typ av brottslighet behöver upptäckas, vilket paradoxalt betyder att mer insatser på området kan leda till fler ärenden som behöver hanteras.

Sammantaget identifierar kommunens brottsförebyggande lägesbild att kommunen arbete mot den organiserade brottsligheten som pågått under flertalet år har skapat möjligheter att se och identifiera omfattningen av brottsligheten i Södertälje. Kartläggningen och lägesbilden visar att flertalet brottskategorier har minskat i sin omfattning, samtidigt som andra ökat i omfattning vilket skapar möjligheter att göra fortsatta prioriteringar av kommunens brottsförebyggande arbete. För kommunens fortsatta arbete kommer den brottsförebyggande lägesbilden ligga till grund för strategiska inriktningsområden, som i sin tur kommer leda till kommunens åtgärdsplan för kommande år.

2. Inledning

Från och med den 1 juli 2023 gäller lagen om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete (2023:196) som innebär att varje kommun ska bedriva ett kunskapsbaserat och effektivt brottsförebyggande arbete samt säkerställa organisatoriska förutsättningar för det arbetet. Syftet med lagen är att stärka kommunernas systematiska brottsförebyggande arbete och i förläggningen minska brottsligheten och skapa ökad trygghet.

Enligt lagen ska kommunerna kartlägga brottsligheten inom sitt geografiska område och ta fram en lägesbild. Utifrån lägesbilden ska de sedan ta ställning till behovet av åtgärder och besluta om en åtgärdsplan.

Kommunerna får samordningsansvar för det brottsförebyggande arbetet

Enligt lagstiftningen får kommunerna lokalt samordningsansvar inom sitt geografiska område och ska ha en samordningsfunktion som särskilt ska ansvara för att samordna och stödja genomförande av kommunens arbete enligt lagen.

Kommunstyrelsen, eller den nämnd som kommunfullmäktige beslutar, ansvarar för ledningen av arbetet och ska kontinuerligt rapportera om det brottsförebyggande arbetet till kommunfullmäktige.

Arbeta kunskapsbaserat

Bestämmelserna inom ramen för lagstiftningen är att säkerställa att kommunerna utifrån ett kunskapsbaserat underlag tar ställning till behovet av förebyggande åtgärder. Ett kunskapsbaserat arbete innebär enligt Brottsförebyggande rådet (Brå) att arbeta systematiskt och strukturerat mot brottsproblem.

- Arbetet ska grunda sig på **kunskap** om brottsproblemets omfattning, struktur och utveckling samt utgå från **analys av möjliga bakomliggande orsaker** till brottsproblemet.

- Åtgärdernas ska riktas **mot orsakerna** till brottsproblemet och bestå av insatser som är, så långt det går, **beprövade eller utvärderade**.
- Arbetet ska även återkommande revideras utifrån **uppföljning eller utvärdering**.

Lägesbild och åtgärdsplan

En nödvändig förutsättning för ett effektivt brottsförebyggande arbete är kunskap om de brottsproblem som ska förebyggas. Därför ska alla kommuner ta fram en lägesbild över brottsligheten i kommunens geografiska område.

Lägesbilden ska innehålla:

1. en kartläggning av brottsligheten, dess omfattning och konsekvenser,
2. annan information av betydelse i sammanhanget, och
3. en analys av kartläggningen och informationen.

För att arbeta kunskapsbaserat ska även lägesbilden innehålla en analys av bland annat orsakerna till de problem som identifieras. Kommunerna ska med lägesbilden som underlag, och kunskap av verkningsfulla åtgärder, besluta om en plan för vilka åtgärder som kommunen avser att vidta för att förebygga brott (åtgärdsplan).

Arbetet ska kontinuerligt följas upp och minst vartannat år ska lägesbilden uppdateras och åtgärdsplanen följas upp.¹

¹ SFS 2023:96. Lag om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete

2.1 Södertälje som stad och kommunens brottsförebyggande arbete

Södertälje kommun är en stor kommun med cirka 102 000 invånare.² Södertälje som stad har ett strategiskt läge, mellan Östersjön och Mälaren och har under en lång tid varit som en port in till huvudstadsregionen och Stockholms-området. Staden är en knutpunkt för transporter med Europa-vägnätet, järnvägar och vattenvägar. Södertälje kommun är en viktig motor i svensk ekonomi, med internationella storföretag och en av de högsta brutto-regionalprodukterna (BRP) i hela Sverige och det sker en stor inpendling till arbetsplatser i Södertälje stad.

I Södertälje ses en högre andel arbetslöshet bland medborgarna och nivåerna är bland de högsta i landet. Sysselsättningsgraden och socio-ekonomiska förutsättningar varierar även stort mellan olika bostadsområden i Södertälje kommun.

Brottsförebyggande arbete är en viktig fråga för kommunens invånare

För invånarna i Södertälje kommun är ökad trygghet och säkerhet bland det viktigaste för att kunna leva ett gott liv. I början av år 2024 genomförde Södertälje kommun en medborgardialog som fokuserade på frågor om vad som är viktigt i vardagen och vilka utmaningar som medborgarna ser för att kunna leva ett gott liv med god hälsa. Av de svarande uppgav över 30 procent att det viktigaste i vardagen är trygghet, samtidigt som även 40 procent av de svarande beskrev att brottslighet och ökad otrygghet även är en av de största utmaningarna i Södertälje. Det framkommer även att det är en viktig fråga för invånarna i Södertälje att ett aktivt arbete genomförs för att minska brottsligheten, öka tryggheten och minska utanförskap.

Samverkan med polisen inom det brottförebyggande arbetet

I Södertälje finns en lång tradition av samverkan mellan LPO Södertälje (lokalpolisområde) och Södertälje kommun. Aktörerna arbetar gemensamt mot samma mål med rollfördelning och långsiktighet för att skapa goda förutsättningar för ett tryggare samhälle och minskad brottslighet. Det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet som sker i Södertälje tillsammans med polisen, regleras bland annat genom en samverkansöverenskommelse som beskriver gemensamma åtgärder och åtaganden samt inom ramen för Pax.

30%

svarade att trygghet är viktigast i vardagen.

40%

beskrev att brottslighet och ökad otrygghet även är en av de största utmaningarna.

² Södertälje kommun. [Södertälje i siffror – Södertälje kommun \(sodertalje.se\)](https://sodertalje.se/siffror)

2.2 Södertälje kommuns lägesbild och åtgärdsplan

Lägesbilden, enligt lagen om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete för Södertälje kommun gäller för år 2024. Lägesbilden kommer inledningsvis att följas upp och revideras årligen. Södertälje kommuns brottsförebyggande lägesbild har samordnats av kommunen säkerhetsavdelningen, inom ramen för samordningsansvar för kommunens trygghetsskapande och brottsförebyggande arbete.

Lägesbilden utgår ifrån en kartläggning som skett genom en systematisk datainsamling om brottslighet i Södertälje som geografiskt område, men även annan relevant information som har bäring på tryggheten och säkerheten i Södertälje. Kartläggningen har fokuserat på att samla information om på vilket sätt och under vilka förutsättningar som brottsligheten sker eller uppträder. Lägesbilden är en sammanställning och analys av kartläggningens resultat samt ger en samlad bedömning om var problemen är som störst, hur situationen ser ut jämförelsevis med referensdata från andra kommuner i Sverige, nationell information samt hur utvecklingen sett ut över tid. Lägesbilden kommer sedan, tillsammans med ytterligare orsaksanalyser, att fungera som underlag i planeringen av åtgärder.

Lägesbilden är uppdelad i kapitel för olika typer av brottslighet och sammanfattas med slutsatser kring vilka behov som ses framåt. Slutsatserna ligger till grund för inriktningsområden som ger en möjlighet att göra prioriteringar för det fortsatta arbetet i Södertälje. Prioriteringarna som lett till slutsatserna och inriktningsområdena utgår ifrån följande kriterier:

- brott där kommunen själv, eller tillsammans med andra, har en stor möjlighet att genomföra åtgärder
- brott som skapar hög otrygghet eller har en stor samhällspåverkan
- brott som leder till ett fortsatt normbrytande beteende eller fortsatt brottslighet hos unga
- brott som kan anses vara systemhotande genom att underminera kommunens finanser samt tilltron till kommun och rättsväsende.

Slutsatserna och inriktningsområdena kommer sedan omhändertas av kommunens åtgärdsplan. Varje kapitel i lägesbilden innehåller även relevant forskning och aktuell teori kring möjliga orsaker och faktorer till brottsproblemet och dess konsekvenser. Forskningen är den del av underlaget för att kunna analysera vilka åtgärder som kan vara effektiva mot brottsproblemet. Lägesbilden har fokus på följande frågeställningar:

- vilka brottsproblem och trender som identifierats i Södertälje, utifrån kartläggningen (ökning eller minskning av brott)
- var problemen identifieras? (vilka platser och riskområden sker brotten)

Kartläggningen har fokuserat på att samla information om på vilket sätt och under vilka förutsättningar som brottsligheten sker eller uppträder.

Foto: Mostphotos

Avgränsningar

Brottsligheten är mycket bred och det finns många brott och brottsfenomen. Flera av dessa har studerats i arbetet med lägesbilden. På grund av mängden material och behov av att prioritera i arbetet är det inte möjligt att belysa alla brott och brottsfenomen inom ramen för en lägesbild. Prioriteringarna som redogörs ovan har därmed även varit utgångspunkten för vad som inte kunnat belysas i denna lägesbild. Vidare finns det många sätt att analysera materialet och djupare analyser kommer ske vid behov, då som fördjupande lägesbilder.

Informationskällor

Kartläggningen och insamlingen av data har gjorts med stöd av nationell, regional och lokal statistik på polisanmälda brott, otrygghet och annan information som kan ha betydelse för kommunens lägesbild över brottslighet. Den kvantitativa informationen, genom statistik och datasammanställningar har även kompletterats med intervjuer. Syftet med intervjuerna var att få en bredare, mer djupgående förståelse om brott och otrygghet och dess konsekvenser i Södertälje. Intervjuer genomfördes under våren och hösten 2024 med representanter från kommunala verksamheter och kommunala bolag. I texten kommer information som hämtats från dessa intervjuer att refereras som information från verksamheten. En referensgrupp med representanter från kommunala kontor och bolag har även varit delaktiga i att analysera informationen för att skapa bättre förståelse kring de identifierade trenderna och slutsatser.

I syfte att komplettera kartläggningen av brott som sker där kommunen är möjliggörare för ekonomisk brottslighet, utifrån verksamhetsrisker, har information från nationella myndigheter kompletterats med en hot- och sårbarhetsanalys. Som en del i inhämtningen genomfördes gruppintervjuer i workshop-format. En utgångspunkt under workshopen var att identifiera vilka hot och sårbarheter verksamheterna sett i sin egen förvaltning, men också

Foto: Pontus Orre

beroenden från andra aktörer som finns. Under kapitlet Kommunen och den kriminella ekonomin beskrivs de identifierade hot-, risker och sårbarheter som verksamheterna själva inom Södertälje kommun identifierat.

Det finns svårigheter och begränsningar i en lägesbild över brottslighet när det gäller att tolka data. Det finns framför allt viss anmälningssstatistik över polisanmälda brott som kantas av stora mörkertal över hur frekvent brott polisanmäls. Detta gör att enbart statistiken inte ger en överensstämmande bild över den verkliga omfattningen av brottsligheten. Vissa brott föranleder oftare till en polisanmälan, exempelvis stölder, då det ofta finns incitament utifrån försäkringsärenden medan narkotikabrott i princip alltid behöver upptäckas och anmälas, mestadels av polisen. Det finns även vissa brister i enkätundersökningar, som ofta kan ha en problematik kring låga svarsfrekvenser och brister i representativitet bland de som väljer att svara på enkäten.

Det är av stor vikt att fortsätta komplettera kommunens lägesbild med olika typer av informationskällor och stärka kommunens systematik kring att kartlägga brott, otrygghet och annan information som är av vikt för att få en bättre bild över omfattningen av brottsligheten i kommunen.

Lägesbilden som ett kunskapsunderlag för samverkan med andra aktörer

Lägesbilden kan även användas som ett underlag för samverkan med andra parter. Detta för att arbeta effektivt och i samverkan identifiera vilka aktörer som har rådighet att genomföra åtgärder som bedöms ha effekt att minska brottsligheten. Södertälje kommun behöver därmed, parallellt med att arbeta utifrån lägesbildens identifierade behov och beslutade åtgärder, öka förmågan att identifiera vilka samverkansparter från både offentlig och privat sektor som har möjlighet att bidra till lösningar på identifierade problem.

2.3 Definitioner och teoretiska utgångspunkter

Nedan beskriv relevanta begrepp och teoretiska utgångspunkter som beskriver ett övergripande brottsförebyggande arbete. Under respektive kapitel nedan kommer även annan relevant forskning och kriminologiska teorier att beskrivas för att få en ökad förståelse för orsaker till att brottsligheten förekommer.

Brott

Brott är enligt brottsbalken en gärning som är beskriven i balken eller i annan lag eller författning och för vilken straff är föreskrivet. Ett brott är bevisat när någon erkänner genom strafföreläggande alternativ döms i domstol.

Brottsförebyggande arbete

Syftar till att förhindra att människor begår brott, genom att försöka påverka antingen omständigheter i en situation där brott riskerar att ske, eller personers benägenhet (motivation) att begå brott. Arbetet kan vara på kort- och lång sikt och ska leda till att färre brott begås och skadeverkningar av brott minskar.

Enligt brottstriangeln, som bygger på rutinaktivitetsteorin, måste tre huvudsakliga förutsättningar vara uppfyllda för att ett brott ska kunna uppstå: en motiverad gärningsperson, ett lämpligt objekt eller offer för brottet och avsaknad av formell och informell kontroll, till exempel låg risk att bli upptäckt eller svaga sociala band. Åtgärder bör därför riktas mot en eller flera av dessa förutsättningar, eftersom sannolikheten för att brott ska begås minskar om någon av förutsättningarna saknas.

Bilden ovan beskriver brottstriangeln, utifrån rutinaktivitetsteorin.

Trygghet

Med trygghet i detta sammanhang avses frånvaro av oro för brottsliga handlingar, riktade mot sig själv eller närstående. Otrygghet är en subjektiv upplevelse. Rädsla att utsättas för brott kan bland annat bero på faktorer som stämningen och ordningen i närmiljön, personliga erfarenheter av brott och möjligheten att känna kontroll och påverka situationer.

Situationell brottsprevention

Situationell brottsprevention innebär att förhindra eller försvåra att brott begås genom att förändra den aktuella platsen eller situationen. Det kan handla om exempelvis åtgärder som tekniska lösningar som kameror, belysningsåtgärder, ombyggnationer, planering av fysiska platser samt bevakning. Det kan också handla om robusta kontrollsystem i den kommunala handläggningen av tex. upphandlingar, utbetalningar och anställningsförfaranden.

Social brottsprevention

Social brottsprevention innebär att påverka människors benägenhet att begå brott genom att förstärka individens förmåga till självkontroll och genom att stärka de sociala banden till samhället. Exempel på åtgärder kan vara tidigt föräldrastöd, deltagande i förskola, en välfungerande skolgång och riktade sociala insatser som att bland annat förebygga återfall till brott genom en anknytning till arbetslivet.

Foto: David Lagerlöf

Organiserad brottslighet

Organiserad brottslighet har flera olika definitioner och desto mer kunskap forskningen har om den, förändras vilka komponenter som ingår. Det finns därför ingen allmänt vedertagen definition i Sverige. Den myndighetsgemensamma satsningen mot organiserad brottslighet har med hjälp av bland annat Europols definition tagit fram följande: "Minst två personer som varaktigt över tid begår allvarliga brott i samarbete i syfte att uppnå ekonomisk vinning". Den definitionen står som utgångspunkt i denna lägesbild, men kräver också ett resonemang i hur den kan användas i en kommunal kontext.

I Sverige går det inte att kriminalisera en grupp eller organisation. Det går dock att säga något om aktörerna. De är ofta multikriminella och opererar både nationellt och globalt. Brottsligheten omfattar exempelvis mord, narkotikahandel, vapenhandel, människohandel, tillgreppsbrott, välfärdsbrott, bedrägerier och annan ekonomisk och finansiell brottslighet. Man kan därför säga att brottsuppläggen och modus skiftar över tid beroende på vilka områden det finns mest vinst att hämta, men också med minst risk i form av upptäckt och påföljder. För att lyckas med de ekonomiska uppläggen används ofta företag som brottsverktyg. Man använder mål-vakter eller andra falska företrädare för att distansera sig från brotten. Användningen av otillåten påverkan för att bland annat få tillgång till möjliggörare är eftertraktat. Den kommunala nivån i Sverige är sårbar för organiserad brottslighet, då viktiga beslut fattas och välfärdsresurser fördelas från kommuner.

Det är primärt polisen, Europol och till viss del myndigheterna som ingår i den myndighetsgemensamma satsningen mot organiserad brottslighet som har en uppdaterad bild av organiserad brottslighet med bäring på Sverige. Några av trenderna som ses i den nationella lägesbilden är att globaliseringen har gjort organiserad brottslighet alltmer komplex och gränsöverskridande. Den organiserade brottsligheten utnyttjar även sårbarheter i samhället, såsom bristande lagstiftning, rutiner, resurser och teknisk kompetens. Denna dynamik berör även den kommunala nivån i Södertälje där bland annat domar, polisen, erfarenhet från kommunens organisation och forskningsrapporter pekar på att Södertälje är en plats där organiserad brottslighet verkar, samt en plattform för att verka mot andra delar av närområdet, landet och Europa.

Erfarenheten är att organiserad brottslighet genomsyrar många delar av brottsligheten i Södertälje. I kommunens brottsförebyggande arbete behöver därför organiserad brottslighet vara en komponent vid bedömningarna vid allt förebyggande arbete. Fokus är att få kunskap från polisen och andra myndigheter som primärt har kunskapen om fenomenet i Södertälje, men också att delge myndigheterna vad kommunen ser i sina utredningar via egna brottsanmälningar och deltagande i brottsutredningar. Från kunskapen om organiserad brottslighet kan kommunen identifiera behov av förändrade arbetssätt och riskbedömningar.

**Erfarenheten är att
organiserad brottslighet
genomsyrar många delar av
brottsligheten i Södertälje.**

3. Lägesbild för Södertälje kommun

Nedan presenteras kartläggning och lägesbild över brottslighet i Södertälje kommun. Kapitlen är uppdelade i kategorier efter problem-bild och utifrån kommunens möjlighet att påverka utvecklingen. I varje kapitel beskrivs även utredningar samt kommande och beslutade lagförändringar som kan komma att påverka kommunens brottsförebyggande arbete.

För att få en uppfattning om omfattningen av utvecklingen av brottslighet används nationell forskning och teorier för att få en bild över orsakerna till utvecklingen. Ytterligare jämförs utvecklingen i Södertälje kommun med andra likande städer, så som andra större städer i Sverige och kommuner i Stor-Stockholm.³

3.1 Unga och kriminalitet

Att arbeta brottsförebyggande med fokus på barn och unga är viktigt för att tidigt kunna förebygga normbrytande beteende och framtida brottslighet. Det förebyggande arbetet behöver fokusera på olika nivåer och åtgärder behöver riktas både till individen själv, stöd till föräldrar och strukturella åtgärder som jämlika livsvillkor. Barn och unga kan både vara de som begår brott och vara brottsutsatta. Det finns många teorier om varför människor begår brott, men även forskning kring risk- och skyddsfaktorer för barn att utveckla normbrytande beteende. En viktig del av en analys av brottslighet och otrygghet är att se huruvida risk- och skyddsfaktorer hos individer fördelar sig i kommunen för att hitta verkningsfulla åtgärder utifrån faktorerna. Riskfaktorer är sådant som enligt forskning ökar risken för brott, medan skyddsfaktorer är sådant som minskar risken och som kan bidra till ökad motståndskraft hos individer, så att de inte begår brott.⁴ Att stärka skyddsfaktorer för barn och unga innebära att arbeta aktivt med den unge, att stödja deras föräldrars livsvillkor samt stärka den sociala miljön för att gynna en god uppväxtmiljö. Barn och unga som bryter mot normer, regler eller lagar behöver uppmärksammas och få stöd så tidigt som möjligt. Då minskar risken för allvarlig problematik eller fortsatt brottslig utveckling.

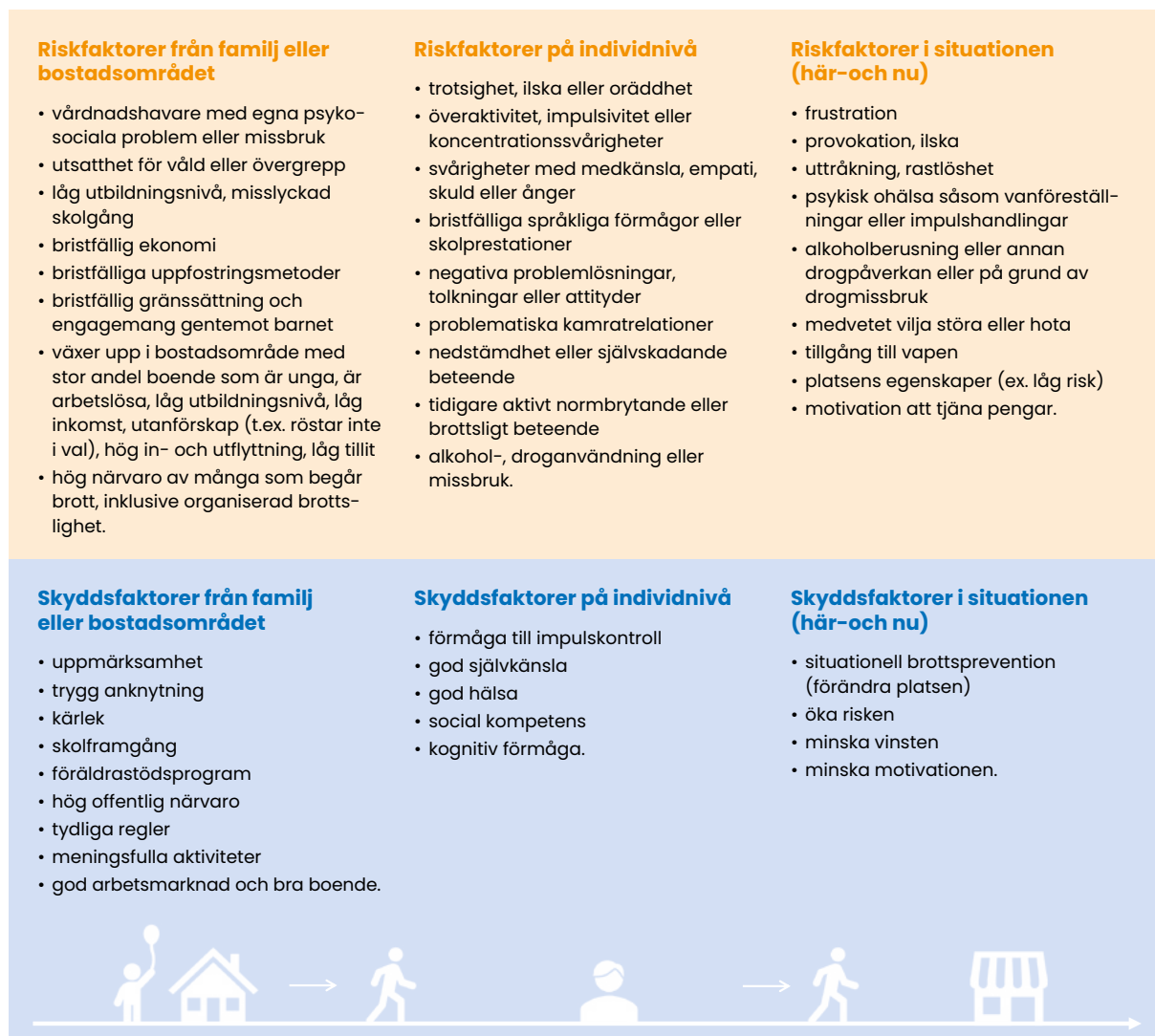
Ohälsa, droganvändning, våld, kriminalitet och utanförskap är samhällsproblem som i stor utsträckning kan förklaras av samma bakomliggande faktorer (risk- och skyddsfaktorer) och brukar illustreras genom preventionsstjärnan. Den visar hur närliggande förebyggande frågor är sammanlänkade genom gemensamma risk- och skyddsfaktorer. Ett tidigt främjande och förebyggande arbete som påverkar dessa bakgrundsfaktorer kan därför få effekter på många problemområden samtidigt. Genom ökad samverkan i det förebyggande arbetet har vi bättre möjligheter att nå resultat på fler områden. Därför behöver det brottsförebyggande arbete som sker i Södertälje kommun samspela med annat förebyggande arbete som bland annat finns beskrivet i kommunens folkhälsostategi, som för närvarande revideras.⁵

3 SKR. Större stad= Kommuner med minst 50 000 invånare, varav minst 40 000 invånare i den största tätorten.

4 B.la. Andershed & Andershed, 2019

5 Södertälje kommun. Folkhälsostategi 2021–2024.
<https://www.sodertalje.se/globalassets/styrande-dokument/folkhalsostategi-2021-2024.pdf>

Nedan presenteras en bild över samlad forskning om riskfaktorer för brottsbenägenhet:⁶

⁶ RISE och Länsstyrelsen Stockholm (2021). Risk- och skyddsfaktorer – vad vet vi och vad kan göras med kunskapen? samt Andershed & Andershed, 2019

Olika brottsplatser där barn och unga utsätts för brott

Brå genomförde under år 2023 en studie kring utsatthet för brott hos barn och unga. I studien sammanställdes vilka brottsplatserna har varit i ärendena, utifrån över 900 polisanmälda brott mot barn och unga. De vanligaste brottsplatserna för barn och unga varierar stort beroende på ålder, men statistiken ger möjlighet att bättre anpassa förebyggande åtgärder på de platser där flest brott begås.⁷

För barn mellan 7–9 år är det vanligast att utsättas för brott i hemmet (63% av alla brott sker där). För unga mellan 10–15 år ser fördelningen av brottsutsattheten på olika platser annorlunda ut och det är tydligt att det är vanligt att brott sker både i skolan, på internet och i offentliga platser på fritiden. Flickor utsätts mer frekvent för brott på sociala medier och pojkar i skolmiljöer.

Södertälje kommun har kommungemensamma riktlinjer för förskola, grundskola och gymnasiet för polisanmälan och anmälan om oro. Ytterligare finns en uttalad riktning för kommunens verksamheter att brott begångna av unga ska polisanmälas.

Södertälje kommun har kommungemensamma riktlinjer för förskola, skola och gymnasiet för polis-anmälan och anmälan om oro.

Utsatthet för våld hos barn och unga i Södertälje (0–17 år)

Nationellt så ses att misshandelsbrotten mot barn har ökat med 32 % sedan år 2014. Det ses tydligt att polisanmälda våldsbrott mot barn går ner under sommar- och juledighet, då dessa brott i hög grad anmäls av skola och förskola.

I Södertälje, i jämförelse med andra större städer i Sverige samt kommuner i Stockholm, så ses en högre nivå av polisanmälda brott om våld mot barn och unga (0–17 år). Det är framför allt våld som sker inomhus, men även våld mot barn och unga utomhus ses bland de högsta nivåerna i hela Stockholmsområdet. En tydlig och stabil ökning av polisanmält våld mot barn kan ses över tid från år 2010 och fram tills idag i Södertälje. Det är framför allt fler polisanmälda fall av **våld som skett inomhus** mot barn och unga. Denna trend, med en stabil ökning, ses även i resten av Sverige. Under år 2022–2023 så ses en liten minskning våldet inomhus mot barn i Södertälje och denna minskning ses framför bland yngre barn (0–6 år).

Gällande **våld mot barn och unga utomhus** i Södertälje så ses liknande nivåer över tid från 2010-talet och framåt. Under pandemin minskade våldet mot barn utomhus, men under år 2023 så ökade antalet polisanmälningar igen.

7 Brå (2023). Polisanmälda brott mot barn i åldern 7–15 år. Rapport 2023:8.

Det är stora skillnader på vilket våld respektive åldersgrupp utsätts för och vem som utsätter barnet och den unga för våld:

- Det är vanligast att barn (0–6 år) utsätts för våld från bekant person.
- I åldern 7–14 år är fortsatt majoriteten av våldsbrotten från en bekant, som både kan vara familj eller vän. Dock ses liten ökning då cirka 10% av våldet sker från obekanta.
- I åldern 15–17 år är det betydligt fler anmälningar om våld från obekanta som sker utomhus (cirka 40 % år 2023) och färre anmälningar om våld från bekanta.

Nedan presenteras en jämförelse mellan antalet polisanmälda våldsbrott mot barn per 100 000 invånare, i jämförelse med andra större städer i Sverige samt stor-Stockholm.

Våldsbrott mot barn och unga (0–17 år)

Inomhus Antal per 100 000 inv.		Utomhus Antal per 100 000 inv.	
Jmf. större stad	Jmf. Stor-Stockholm	Jmf. större stad	Jmf. Stor-Stockholm
Borås (1) 275 per 100 000 inv.	Botkyrka (1) 283 per 100 000 inv.	Eskilstuna (1) 127 per 100 000 inv.	Nynäshamn (1) 112 per 100 000 inv.
Eskilstuna (2) 261	Nynäshamn (2) 274	Kalmar (2) 119	Södertälje (2) 110
Södertälje (3) 239	Huddinge (3) 269	Helsingborg (3) 110	Haninge (3) 97
Helsingborg (4) 220	Södertälje (4) 239	Södertälje (4) 110	Upplands Väsby (4) 94
Halmstad (5) 202	Nykvarn (5) 215	Kristianstad (5) 105	Sigtuna (5) 88

Tabell. Jämförelse av antalet polisanmälda brott per 100 000 inv. Siffrorna i parentes är kommunen med flest anmälda brott (1) och nedåt i fallande skala. Källa: Kolada, utifrån statistik på polisanmälda brott från Brå.

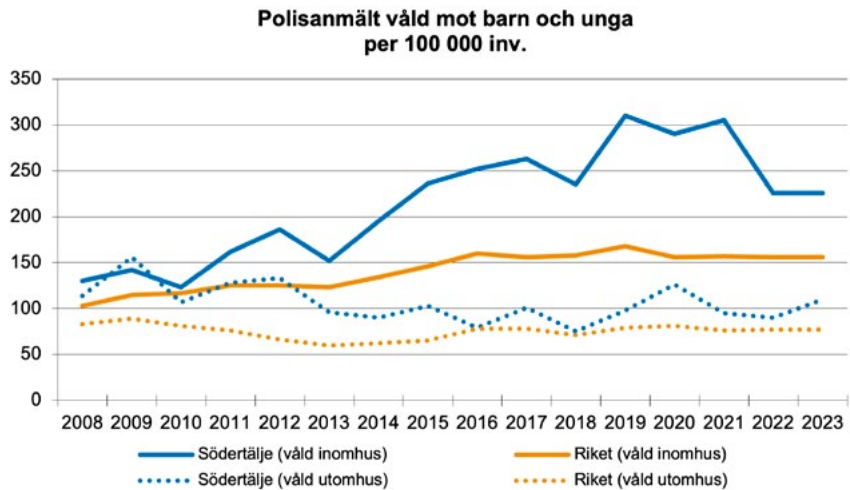

Diagram. Fördelning och jämförelse av antalet polisanmälda brott per 100 000 nv. Källa: Kolada, utifrån statistik på polisanmälda brott från Brå.

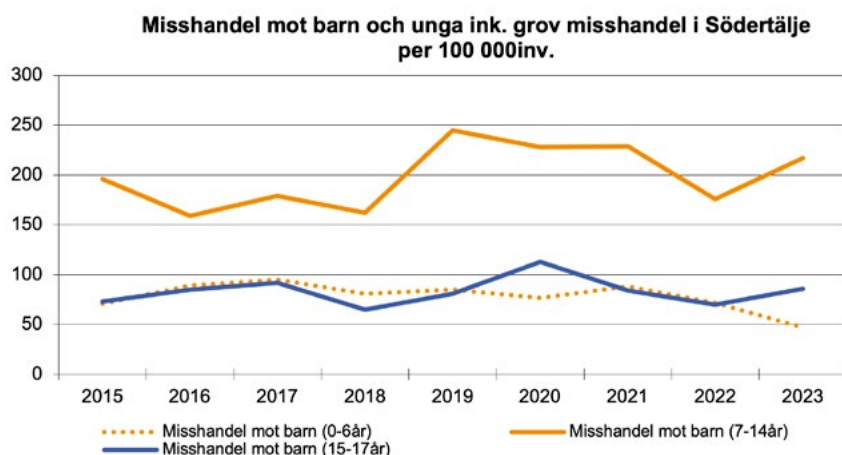

Diagram. Fördelning och jämförelse av antalet polisanmälda brott per 100 000/inv.
Källa: Polisanmälda brott från Brå.

Barn och unga som begår brott i Södertälje

Nationellt ses en minskning av brott som begås av unga och det finns idag inte statistik eller forskning som tyder på en generellt ökad ungdomsbrottslighet, utan att den enligt flera studier minskat. Det som i stället har förändrats är det grova, dödliga våldet bland unga män i kriminella miljöer som ökat (mer om detta i nedan kapitel om kriminella nätverk). Forskning påvisar att det är en liten andel unga som svarar för majoriteten av alla brott som begås. Över tid visar nationell forskning att antalet unga som begått våldsbrott minskat, men att de som begår brott gör allvarligare och grövre våldsbrott. Det stärker uppfattningen om våldsutvecklingen bland unga har blivit "färre men värre".⁸

I den kriminologiska forskningen ses ett samband mellan ålder och delaktighet i brott och att brottsaktiviteten vanligtvis börjar under tonåren och ökar relativt snabbt under några år, för att sedan avta kraftigt i vuxenlivet. Det är få personer som begår sitt första brott som vuxna och att det är en liten minoritet som fortsätter med högaktiv brottslighet in i vuxen ålder. Brottsaktiviteten är som högst i åldern 15–19 år och en tidig brottsdebut talar normalt sett för en längre period av brottsaktivitet. Tidiga insatser till barn i undre tonåren ger större effekt, än om de sker senare. För yngre barn har familjen och föräldrar störst inflytande, vilket talar för att tidiga familjeinriktade insatser är viktiga för att fånga upp barn innan brottsaktiviteten har blivit värre.⁹

Ur ett nationellt perspektiv så är följande brott de vanligaste som leder till misstankar bland unga (Brå):¹⁰

- Narkotikabrott 39 %
- Brott mot person 32 %
- Stöldbrott 20 %

⁸ Silvertsson, Nilsson, Estrada (2022). Färre med värre? En kohort-analys av lagförd våldsbrottslighet bland unga män.

⁹ Brå (2024). Forskning om ålder och brott samt dess betydelse för brottsprevention.

¹⁰ Brå. [Ungdomsbrottslighet - Brottsförebyggande rådet \(bra.se\)](https://www.bra.se/ungdomsbrottslighet-brottsforebyggande-radet)

Ett av de brott som brukar ses som ett strategiskt brott bland unga¹¹ och som har en allvarigare karaktär, där både unga är de misstänka och kan vara brottsoffer är ungdomsrån. Med strategiska brott avses de brott som mer än andra brott är förknippade med upprepade lagföringar under de efterföljande åren, det vill säga sådana brottstyper som starkast indikerar en risk för fortsatt brottslighet.

I Södertälje kommun, likt andra större städer i Sverige sågs under åren 2018–2020 att ungdomsrånen kraftigt ökade. Sedan år 2020 har brotten succesivt minskat. Däremot ses en trendbrytning och liten ökning av rån mot unga under år 2023 i Södertälje.

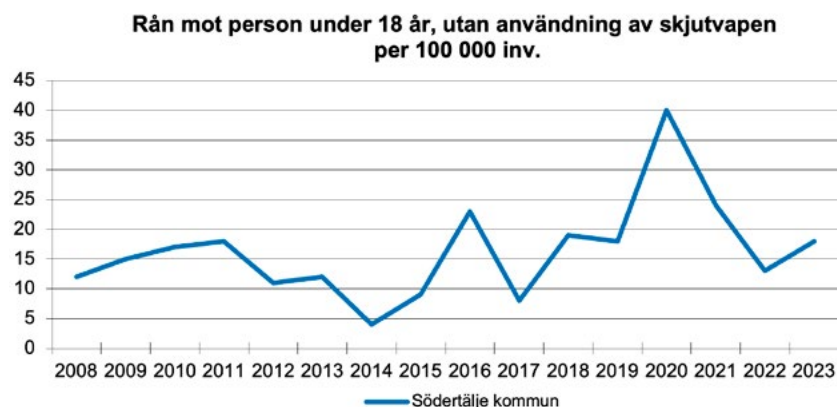

Diagram. Fördelning och jämförelse av antalet polisanmälda ungdomsrån brott per 100 000 inv. Källa: Polisanmälda brott från Brå.

Vartannat år genomförs Stockholmsenkäten i Stockholms län, som är en självrapporteringsstudie som riktar sig till ungdomar i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet. Enkäten består av drygt 100 frågor, samt ett antal underfrågor, och handlar bland annat om alkohol, narkotika, tobak, skola, familj, kompisar, psykisk ohälsa, brott och brottsutsatthet samt trygghet i bostadsområdet. I undersökningen för år 2024 svarade totalt 905 elever i årskurs 9 (87% svarsfrekvens) och 349 elever ifrån gymnasieskolor (40% svarsfrekvens) i Södertälje kommun. Nedan presenteras några av de viktigaste resultaten i Södertälje.

I enkäten ställs frågor till eleverna om de begått brott. Flertalet nationella undersökningar visar att kriminaliteten bland ungdomar minskat och även i Södertäljes resultat på Stockholmsenkäten ses en positiv utveckling över tid kring unga som uppger att de begår vissa stöldbrott och egendomsbrott. En majoritet av unga i Södertälje uppger även att de inte begått brott, exempelvis ca 80 procent av de unga i åk 9 uppger att de inte snattat. Snittåldern då unga själva uppger att de begått brott är i 12–13 års åldern.

80%

av unga i Södertälje uppger att de inte snattat senaste året.

¹¹ Brå, [Strategiska brott bland ungdomar på 2010-talet \(bra.se\)](https://www.bra.se/strategiska-brott-bland-ungdomar-pa-2010-talet)

Stöldbrott

Ca 20% av eleverna uppger att de har snattat och andelen är stabil över tid. Det är framför allt fler yngre elever (åk 9) som uppger att de snattat och det är liknande nivåer mellan både tjejer och killar. Färre unga uppger att de stulit cyklar år 2024 jämfört med tidigare år och över tid från 2006 och framåt. Det är cirka 5% av eleverna som uppger att de stulit en cykel. Det är även färre unga som uppger att de sålt vidare något som är stulet, om man jämför med för 20 år sedan. Även andelen elever i åk 9 som uppger att de blivit bestulna har minskat över tid (år 2004 var det 13% och år 2024 3%). Bland de elever som uppger att de har utsatts för stölder, så har dessa enligt eleverna själva i stor utsträckning skett i skolan (50%).

I en jämförelse med andra kommuner i Stockholms län så uppger färre unga i Södertälje att de snattat och andelen ligger även under genomsnitt.

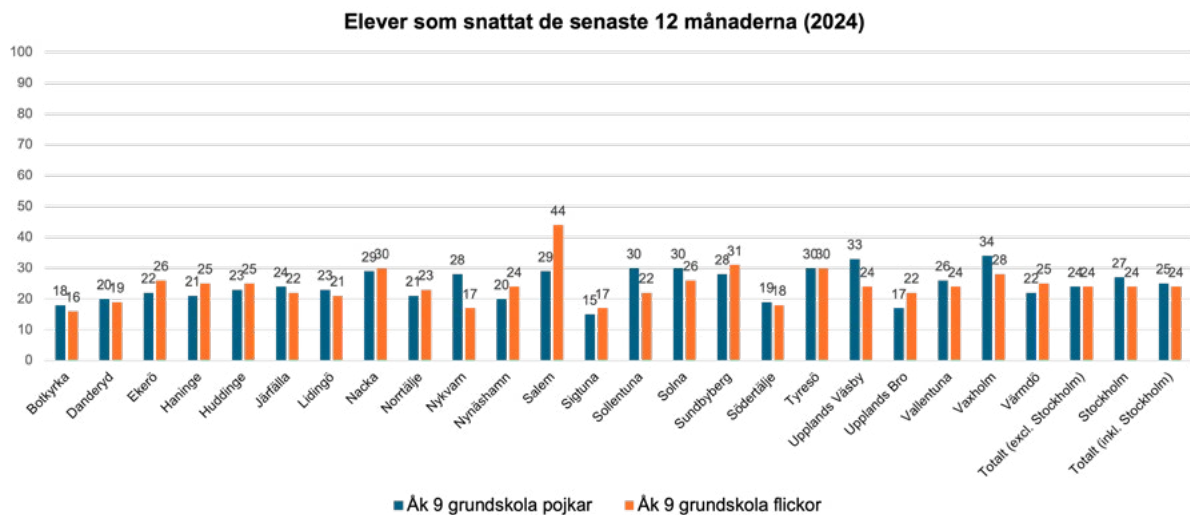

Bild. Andelen elever som uppgett att de snattat senaste 12 månaderna.
Källa: Stockholmsenkäten.

Skadegörelsebrott

Färre unga i Södertälje uppger att de med avsikt har förstört andras saker (skadegörelsebrott) under de senaste 20 åren. Under år 2002 var det 20% som uppgav att de begått ett skadegörelsebrott, i jämförelse med 8% år 2024. Det är fortsatt fler pojkar som uppger att de begått skadegörelsebrott i jämförelse med flickor (+10%).

Grövre brottslighet

En ytterligare positiv trend är att färre unga i Södertälje uppger att de har burit vapen (ex. kniv eller knogjärn) i jämförelse med början av 2000-talet. Det är ca 10% av pojkarna i åk 9 uppger att de burit vapen, vilket är samma som genomsnittet för Stockholms län. *Det finns ingen uppdelning mellan olika typer av vapen i frågeställningen i enkäten, vilket gör att ungdomar kan ha tolkat frågan olika över tid.*

Brotsutsatthet och oro att utsättas för brott

Det är ca 20% av eleverna i Södertälje upplever sig oroliga att utsättas för brott i skolan eller på skolgården. Gällande egenrapporterad utsatthet för brott uppger fler pojkar än flickor i åk 9 att de blivit allvarligt hotade, cirka 7% och detta är på samma nivåer som genomsnittet i Stockholms län. Av dessa uppger eleverna de skett i skolan/skolgården (31%) eller på övriga platser (31%). Det är mer förekommande att flickor uppger att de blivit hotade på sociala medier (33%) och i kollektivtrafiken (22%) i jämförelse med pojkarna.

Färre elever uppger år 2024 att de har blivit rånade, om man jämför med perioden år 2014–2020. Detta är samma trend som återspeglas i brottsstatistiken över polisanmälda brott med färre ungdomsrån. Av de unga som uppger att de har utsatts för rån i åk 9 (2%) så beskriver eleverna att 46% av dessa har skett i skolan/skolgården. Andelen unga som utsatts för misshandel är stabilt över tid (cirka 3% av de svarande). Bland de platser där eleverna uppger att de utsatts för misshandel, så uppger en större andel (42%) att de utsatts i skolan/skolgården men även i kollektivtrafiken har flertalet av dess brott skett.

Relativt få elever i Södertälje uppger att de utsatts för sexuella trakasserier, i jämförelse med andra kommuner i Stockholms län. Av de som uppger att de utsatts i Södertälje (7% av flickorna) så är skolan den vanligaste platsen att utsättas enligt dem själva (42%) och ingen av flickorna som uppger att de utsatts beskriver att de polisanmält händelsen.

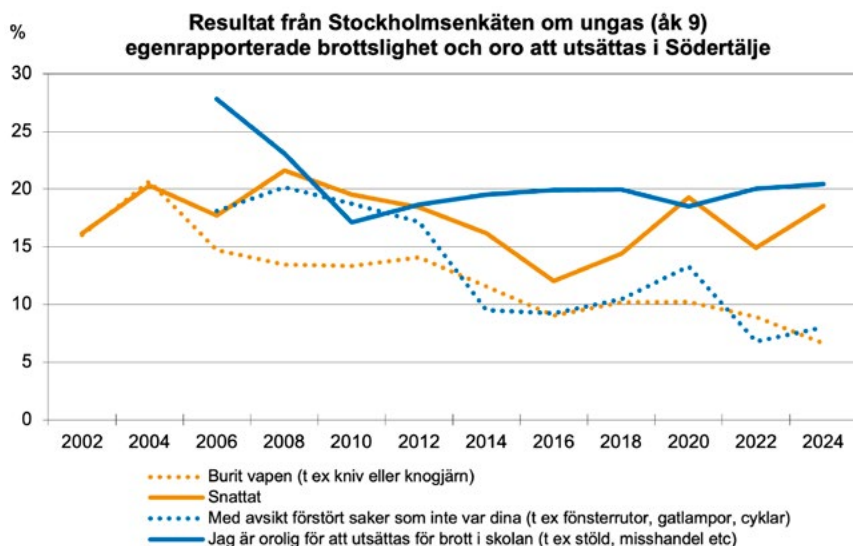

Diagram. Fördelning av andelen elever (år 9) som uppger att de någon gång har begått brott eller känt sig orolig. Källa: Stockholmsenkäten.

Sammanfattningsvis kan man utifrån brottsstatistiken över polisanmälda brott för unga och den egen rapporterade benägenheten att begå brott eller utsättas för brott, se att Södertälje kommun följer den nationella trenden med "färre men värre" brott bland unga. Där färre unga uppger att det begått mängdbrott och en stor majoritet av unga inte begår brott. Likt den nationella statistiken, så ses även att eleverna själva uppger att skolan är en vanlig plats att utsättas för brott från andra ungdomar.

Skolor och fritidsgårdar som arenor för brottsförebyggande arbete

Enligt den nationella Skolundersökningen om brott (SUB) är skolan en av de vanligaste platserna som barn och unga utsätts för brott.¹² Även information från enkätundersökningar med unga i Södertälje bekräftar att flertalet av brotten som de utsätts för, som hot och misshandel har skett i skolan.

Att skolan upplevs som trygg och säker är även viktigt för elevers förmåga att klara skolgången, som i sig är en skyddsfaktor mot normbrytande och brottsligt beteende, men även att skolan är en plats där barn och unga idag spenderar stora delar av sin vardag. Enligt en studie av Brå har grovt våld i skolan i Sverige minskat över tid, men att det är högstadieskolor som är överrepresenterade bland de skolor där det skett en grov våldshändelse. Det tyder på att grovt skolvåld faktiskt är vanligare i högstadieskolor, jämfört med de andra skolvålderna.¹³ Det är även vanligast att rektor eller annan skolpersonal anmäler brott som sker i skolan till polisen (48%) och relativt ovanligt att vårdnadshavare eller annan anhörig anmäler händelsen till polisen (14%). Detta innebär att skolpersonal är en viktig grupp att nå i det brottsförebyggande arbetet för att minska förekomsten av våld och brott i skolan.

Varje år genomförs även enkätundersökningar av Utbildningskontoret på alla förskolor, grundskolor och gymnasieskolor. I dessa enkätundersökningar så ses tydligt att majoriteten av alla elever känner sig trygga i sin skola i Södertälje (snittvärdet på alla skolor 88% av eleverna som upplever sig trygga).

Utbildningskontoret sammanställer även information årligen om hur eleverna upplever kränkningar från andra elever på skolan och där visar resultatet att det framför allt är vanligare att pojkar anmäls för fysiska kränkningar och flickor för verbala kränkningar. Dessa kränkningar sker främst på skolgården, i korridorer och i kapprum.

Information från kommunens stödcentrum för unga brottsutsatta, lyfter att det framför allt är brott och konfliktlösningar med rasistiska inslag upplevs ha ökat bland unga i Södertälje. Misshandel är det vanligaste brottet som unga utsätts för och där medling sker. Stödcentrumet har årligen flest ärenden som berör misshandel (37%) och olaga (hot). Utifrån att både misshandel och olaga hot är brott som sker mellan unga, så har Södertälje kommun ökat sitt fokus på att jobba med konfliktlösning i låg- och mellanstadiet bland annat genom att använda exempelvis metoden "Bråka smartare".

I intervjuerna med verksamhetsansvariga inom Södertälje kommun lyfts att på kvällar och helger vistas ungdomar i närheten av grundskolor och oro finns för nyrekrytering. Skolorområdet är en plats som ungdomar i riskzon ofta söker sig till utanför skoltid. Även på fritidsgårdar identifieras en oro för nyrekrytering utanför fritidsgårdarna. Mer information om nyrekrytering i nedan kapitel.

88%

av eleverna i Södertälje upplever sig trygga enligt enkätundersökningar.

12 Brå (2023). Skolfaktorers betydelse för elevers utsatthet för hot och våld i skolmiljö. Kortanalys 1/2023.

13 Brå (2024). Grovt våld i skolan. En beskrivning av omfattning, karaktär och utveckling fram till och med 2022. Rapport 2024:3.

Foto: Liza Simonsson

Att klara sin skolgång är som nämnt tidigare en viktig skyddsfaktor mot brottslighet och normbrytande beteende. I en analys genomförd av Utbildningskontoret över skolresultaten i årskurs 9 visar resultatet att under perioden år 2013 till 2018 har en stor förbättring skett gällande skolresultat i Södertälje kommuns skolor och att det därefter har varit en fortsatt stabil positiv förbättring, även om inte i samma takt. Under läsåret 23/24 ökade meritvärdet för årskurs 9 i Södertälje till 225,4 vilket är det högsta uppnådda meritvärdet för kommunens grundskolor över tid.

En bra, hel och ren miljö både inomhus och utanför skolor på skolgårdar är också en viktig trygghetsfaktor. Utifrån statistik från kommunens fastighetsbolag (Telge Fastigheter) så ses att vissa skolor och förskolor är mer frekvent utsatta för skadegörelse och klotter. Detta kan både leda till ökad otrygghet samt högre kostnad för åtgärder som måste genomföras på de skolor som mer frekvent utsätts. De skolor som under år 2024 mer frekvent utsätts för skadegörelse enligt verksamheten är:

- Braxens förskola, Mariekäll
- Soldalakolan
- Ronnaskolan
- Lina grundskola
- Fornbackaskolan
- Eneskolan
- Hölöskolan

Flickor som begår brott och många riskfaktorer bland unga som begår brott

Enligt forskning som sammanställts av Brå har grova brott sedan 90-talet varit vanligare bland pojkar. Nationell statistik visar att andelen pojkar som utsatt för våld i skolan har minskat, medan flickornas utsatthet har varit i princip oförändrad. Detta gör att det går att se att skillnaden mellan pojkar och flickors brottslighet blir mindre. Parallellt visar även annan forskning på området att kvinnor och män blir mer lika i sitt brottsutövande, till följd av att männen blivit mer skötsamma över tid.¹⁴

Socialkontoret i Södertälje kommun har genomfört en målgruppsanalys av alla inkomna anmälningar till socialtjänsten samt anmälningsorsak (orsaks-kod) mellan åren 2000 och 2020.¹⁵ Syftet med utredningen var att identifiera och definiera de målgrupper som socialtjänstens barn och ungdomsverk-samhet möter samt visa vilka insatser som har beviljats för de olika mål-grupperna. Resultatet av utredningen visar att över 7 100 anmälningar gjorts på över 2 300 individer gällande oro för kriminalitet mellan åren 2000–2020.

- Målgruppen oro för kriminalitet står för 18% av samtliga anmälningar och 13% av samtliga anmälda individer. 70% av dessa individer har även orosanmält för andra anledningar som ex. våld i hemmet eller annan oro. Exempelvis har 27% av individerna också anmälts inom målgruppen "Bristande omsorg" och 19% av individerna har också anmälts inom målgruppen "Våld mot barn".
- Även 33% av de unga som anmälts för oro för skolproblem, har också anmälts för kriminalitet.
- Andelen av anmälningarna för kriminalitet som inte lett till någon utredning är 40,7%. Detta kan jämföras med andra ärenden som inkommer till socialtjänsten, där endast 29,4% inte leder till någon utredning.
- 27% av de som anmälts för kriminalitet är flickor och deras brottsaktivitet står för 19% av anmälningarna. Detta indikerar att även flickor i Södertälje begår brott i en relativt hög utsträckning, även om majoriteten fortsatt är pojkar som anmäls för oro för kriminalitet.

En av slutsatserna från utredningen är att det är svårt att hitta verkningsfulla insatser på grupp-nivå för ungdomar och unga vuxna med en kriminell livsstil. Därför bör kommunen fortsätta fokusera på att sätta in tidiga insatser och främjande åtgärder.

Skillnaden mellan pojkars och flickors brottslighet blir mindre.

Flertalet unga som oros-anmäls för oro kopplat till kriminalitet har även oros-anmäls kring våld i hemmet eller bristande omsorg.

¹⁴ Brå, 2024. Grovt våld i skolan. En beskrivning av omfattning, karaktär och utveckling fram till och med 2022.

¹⁵ Södertälje kommun. Målgruppsanalys 2000 till 2020. Tommy Hjernerth, Socialkontoret

Radikalisering och våldsbejakande extremism börjar i unga år

Våldsbejakande extremism utgörs av rörelser och individer som bejakar och legitimerar våld som medel för att förverkliga extrema ideologiska åsikter och idéer. Att de benämns som våldsbejakande ringar in det faktum att dessa rörelser eller individer inte alltid utövar faktiskt våld. Våldsbejakande extremism kan ta sig skilda uttryck, från att individer eller grupper på olika sätt stöder, planerar eller uppmanar andra att utföra ideologiskt motiverade brott till att individer eller grupper fysiskt eller psykiskt trakasserar, hotar eller allvarligt skadar andra människor.¹⁶ Enligt regeringen är den huvudsakliga drivkraften bakom ideologiskt motiverade brott och terrorism inte längre rymts enbart inom de tre huvudsakliga extremistmiljöerna i Sverige, dvs. de våldsbejakande islamistiska, högerextremistiska och vänsterextremistiska miljöerna. Den våldsbejakande extremismen har genomgått en s.k. hybridisering. Med det menas att personer både i och utanför extremistmiljöerna plockar delar från en rad olika extrema ideologier och konspirationsteorier och sätter samman dessa utifrån den egna personliga världsuppfattningen och uppfattningen om vem fienden är. Våldsbejakande propaganda som olika aktörer sprider i sociala medier spelar en central roll både i radikaliseringsprocesser och i planeringen av våldsdåd. Under år 2024 beslutade regeringen om en ny nationell strategi för arbetet mot våldsbejakande extremism. Strategin fokuserar på behovet att det förebyggande arbetet krävs för att minska polarisering, radikalisering och rekrytering till våldsbejakande extremist- och terroristgrupper. Enligt strategin innebär det att det förebyggande arbetet för kommuner behöver fokusera på:

- Det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism och terrorism bör integreras i det brottsförebyggande arbetet.
- Minska risken för att barn och unga radikaliseras och rekryteras till våldsbejakande extremism och terrorism.
- Stärka motståndskraften mot falska uppgifter, rykten och desinformation.

Unga online

Både radikalisering till våldsbejakande extremistmiljöer och nyrekrytering till kriminella nätverk sker idag på digitala plattformar, i syfte att attrahera och rekrytera unga personer. Samtidigt ses även att andra typer av brott mellan unga, som hot och kränkningar, mer frekvent sker på internet. Detta har medfört ökade utmaningar i det förebyggande arbete men även en ökad risk för att våldsbrott utförs på platser som har närmare anknytning till unga, exempelvis skolor och andra platser som unga känner till och uppehåller sig vid.

Barn och ungdomar tillbringar mycket av sin tid på olika digitala plattformar, inklusive spelplattformar. Dessa plattformar fyller en viktig social funktion. I en rapport av Polismyndigheten konstaterades det att för generationerna födda på 2000-talet, och som har vuxit upp i en digitaliserad värld, är utsatthet för brott i den digitala världen lika verklig som om brottet skulle ägt rum i det fysiska rummet.¹⁷

För generationerna födda på 2000-talet, och som har vuxit upp i en digitaliserad värld, är utsatthet för brott i den digitala världen lika verklig som om brottet skulle ägt rum i det fysiska rummet.

¹⁶ Regeringens skrivelse 2023/24:56 Nationell strategi mot våldsbejakande extremism och terrorism – förebygga, förhindra, skydda och hantera

¹⁷ Polismyndigheten, 2022. Hatbrott och andra brott som hotar demokratin, delredovisning I.

Nationella utredningar och kommande lagändringar

Det finns flertalet kommande lagändringar som kommer påverka Södertälje kommuns brottsförebyggande arbete framåt.

En ny lag om skolors brottsförebyggande arbetet

En utredning och lagförslag gällande skolors brottsförebyggande arbete (Skolor mot brott) har presenterats av regeringen. Lagförslaget lyfter behovet av ett kunskapsbaserat arbete på varje skola, med krav på lokala lägesbilder och åtgärdsplaner per på varje förskole- och skolenhet (SOU 2024:17). Remissyttrande på lagförslaget presenterades under våren/sommaren 2024 och lagen förväntas träda i kraft den 1 juli 2025. Huvudmän för varje skolenhet behöver inte upprätta en åtgärdsplan förrän den 1 januari 2026.¹⁸

Ny socialtjänstlag

Regeringen har föreslagit att en ny socialtjänstlag ska ersätta den nuvarande lagen. Nya lagen föreslår bland annat en mer förebyggande och lätt tillgänglig socialtjänst, övergripande planering och planering av insatser, kunskapsbaserad socialtjänst och möjligheten att tillhandahålla insatser utan föregående behovsprövning.¹⁹ Ytterligare har socialtjänstlagen kompletterats med ett förtydligat brottsförebyggande ansvar för socialnämnden. Förslaget är att Socialnämnden aktivt ska arbeta för att förebygga och motverka kriminalitet bland barn och unga. Det handlar om att barn och ungas kriminalitet måste upptäckas tidigare och prioriteras. Lagförslagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2025.

¹⁸ Regeringen (2024) Delbetänkande av Skolsäkerhetsutredningen. Skolor mot brott (SOU 2024:17).

¹⁹ Regeringen (SOU 2020:47). Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag.

Slutsatser

Sammanfattningsvis kan man utifrån nationell brottsstatistiken över polisanmälda brott där unga misstänks för brott och den egen rapporterade benägenheten att begå brott eller utsättas för brott, att Södertälje kommun följer den nationella trenden med att färre unga uppger att de begår brott idag i en jämförelse med tidigt 2000-tal. Detta följer samma trender som nationell forskning beskrivit kring att "färre men värre" brott som begås av unga idag, men att det finns ökad risk för nyrekrytering. En majoritet av unga i Södertälje begår inte brott, men det finns en andel unga som idag kan kopplas till en oro för nyrekrytering och fortsatt brottslighet. Något som beskrivs ytterligare i nedan kapitel.

Många unga i Södertälje är idag trygga i skolan och skolan är en viktig plats för unga, som en skyddsfaktor. Nationell statistik och information från elevundersökningar visar att skolan är en arena där konflikter och brott mellan unga kan uppstå. Detta utifrån att det är en plats där barn och unga befinner sig under en stor del av sina vardagar. Det är därför viktigt att fortsätta arbeta förebyggande i alla arenor inom kommunen som barn och unga befinner sig i, både skolor och på fritidsgårdar. I intervjuer med verksamheter inom kommunen uttrycks även en oro för nyrekrytering i anslutning till skolor och fritidsgårdar.

Viktiga delar i det brottsförebyggande arbetet för barn och unga är att främja skoltrivsel, öka skolnärvaron, god kvalitet på undervisningen och ett starkt värdegrundsarbete, vilket är delar som ingår i skolans grunduppdrag. I Södertälje kommun har skolresultaten förbättrats under de senaste åren. En utmaning som finns i Södertälje är att en stor andel unga (cirka 70%) mellan 16–19 år går i gymnasieskolor som drivs i privat regi eller i skolor som finns i andra, närliggande kommuner. Detta kräver en stärkt samverkan med andra externa aktörer utanför Södertälje kommuns egen verksamhet, för att nå unga med förebyggande åtgärder.

I Södertälje kommun pågår ett brett brottsförebyggande arbete med bland annat modellen Rätt kurva, där kommunen tillsammans med polisen erbjuder barn i åldrarna 6 till 14 år och deras föräldrar stöd. Ytterligare arbetar kommunen bland annat enligt modellen SSPF (skola, socialtjänst, polis och fritid) där syftet är att i samverkan upptäcka ungdomar i risk att begå brott eller med en begynnande kriminalitet samt SIG (Sociala insatsgrupper) med syftet att stötta unga med hög risk för att begå brott att lämna en kriminell livsstil.

Det polisanmälda våldet mot barn och unga i Södertälje ligger idag på högre nivåer, i jämförelse med andra kommuner i Sverige och över genomsnittet i Sverige. Ytterligare behövs nya perspektiv lyftas in i arbetet framåt, då det identifieras i inkomna orosanmälningar i Södertälje att många unga som begår brott även kan ha utsatts för våld i hemmet eller att det finns annan oro som bristande omsorg. Även oro för flickor som begår brott ses i en relativt stor utsträckning bland orosanmälningarna som inkommer till socialtjänsten och detta behöver tas med i fortsatt arbete. Dessa perspektiv skapar behov av att arbeta med ett brett brottsförebyggande arbetet och utökad kartläggning för att få bättre kunskap.

Många unga i Södertälje
är idag trygga i skolan och
skolan är en viktig plats för
unga, som en skyddsfaktor.

3.2 Nyrekrytering och kriminella nätverk

I nationell forskning ses att den totala våldsnivån i Sverige inte har ökat sedan början av 1990-talet, utan det är i stället just skjutvapenvåldet som såväl har ökat som blivit grövre.²⁰ I Sverige anses åtta av tio fall av dödligt skjutvapenvåld ske i den kriminella miljön och en stor andel av alla offer för dödligt skjutvapenvåld har varit en del av en kriminell konflikt.²¹ Ungefär 40 procent av skjutningarna har även en koppling till utsatta områden. Det ökade dödliga skjutvapenvåldet är med andra ord i stor utsträckning synonymt med dödligt våld i kriminella miljöer.²²

Enligt Brå är de senare årens utveckling av det dödliga skjutvapenvåldet i kriminella miljöer svår att förklara utifrån mer traditionella faktorer, men en rimlig slutsats är enligt myndigheten att ökningen handlar om en särskild gruppddynamik i den kriminella miljön, där skjutningar utlöser varandra (s.k. social contagion). Varför en sådan dynamik har uppstått just i Sverige är dock i stor utsträckning oklart. Andra faktorer som nämns av Brå är bristande brottsbekämpning och förebyggande arbete, konflikter om narkotikamarknader, bristande integration samt ökade socioekonomiska klyftor i samhället. Även vapensmuggling och tillfällesstrukturer (tillgång till vapen) samt bristande förtroende för rättsväsendet kan vara av betydelse för utvecklingen.²³

Cylindermodellen – identifiera kriminella aktörer lokalt

Polismyndigheten tillämpar cylindermodellen för att identifiera vilka kriminella aktörer som utövar påverkan i området och i vilken kategori de kan placeras i. Cylindermodellen innehåller fyra aktörskategorier som kopplas till ett avgränsat geografiskt område (oftast bostadsområde). Dessa kategorier har en stark gemensam förankring i boendemiljön, och samverkar i brott såväl horisontellt (mellan jämnåriga) som lodrätt (mellan äldre och yngre). Dessa benämns A-, B-, C- och D-aktörer.²⁴

A – Äldre kriminella med förankring i boendemiljön

Har en strategisk förmåga och har en tongivande roll. Låg exponering och ses mer sällan i boendemiljön.

B – Kriminella i boendemiljön

Bevakar och hanterar kriminella intressen i bostadsområden. Ofta mellan 15–25 års åldern.

C – Utåtagerande i boendemiljön

Utåtagerande med problembeteende och kriminellt beteende. Utför ofta tjänster och brott som bötning eller hot och våld.

20 Bland annat Sarnecki, Våldsutvecklingen i Sverige i Rostami m.fl.

21 Brå-rapport 2017:5, Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2015

22 Brå. Konstaterade fall av dödligt våld 2022

23 Brå-rapport 2021:8, Dödligt skjutvapenvåld i Sverige och andra europeiska länder samt Brå. Konstaterade fall av dödligt våld 2022

24 Polismyndigheten. Cylindermodellen – information

D - Riskgruppen i boendemiljön

Riskgrupp som har en hög exponering och risk för att rekryteras in i kriminalitet, genom att de befinner sig på samma platser som de kriminella aktörerna och uppvisar normbrytande beteende.

Nedan beskrivs cylindermodellen i en bild från Polismyndigheten.

Livsvillkor och sociala risker

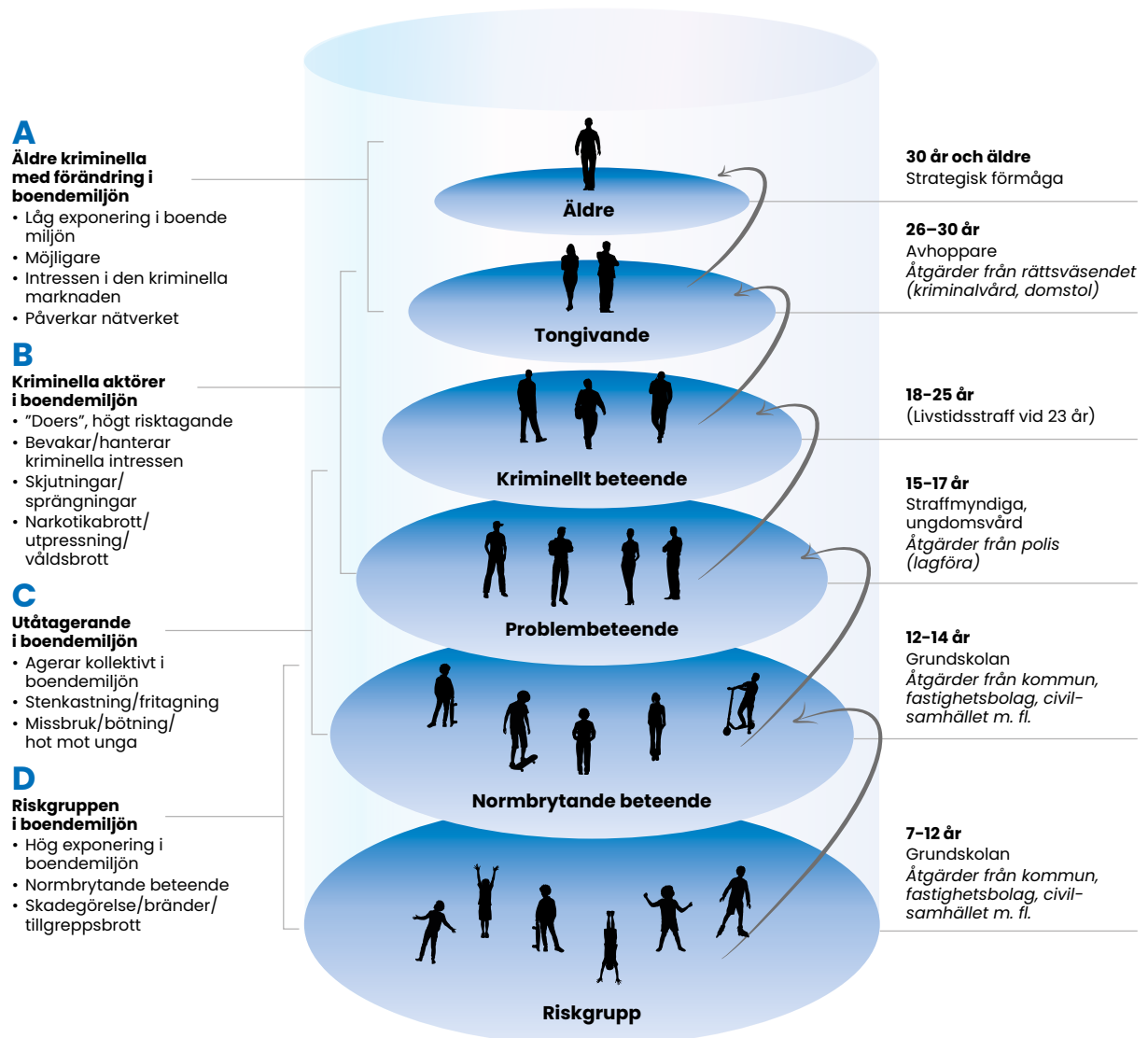

Bild. Bild från Polismyndigheten över cylindermodellen: A-, B-, C- och D-aktörer (2023). Illustration baserad på original av Erik Nylund, bearbetad och anpassad för Södertälje kommun.

Under våren 2024 offentliggjorde polisen den nationella lägesbilden över aktiva gängkriminella i Sverige. Syftet med lägesbilden var att förbättra kunskapsläget om hur omfattande de kriminella nätverken är och om deras strukturer. Bedömningen från polisen är att det i Sverige under åren 2021–2023 är omkring 14 000 personer som är aktiva i kriminella nätverk. De flesta aktiva har utförande roller, cirka 80 procent. Det är fortsatt en majoritet av män som är aktiva i kriminella nätverk (95 procent), även om fler kvinnor är aktiva i de lägre utförande rollerna och som möjliggörare.

Nationella våldsutvecklingen i den kriminella nätverksmiljön under 2023 och 2024

Under de senaste åren har en eskalering av det grova dödliga våldet skett i hela Stockholms-området och nationellt. Över tid har det grova våldet, kopplat till nätverksmiljön ökat stadigt och det gäller även antalet avlidna till följd av det grova våldet som skett från skjutningar och sprängningar. Under eskaleringen av det dödliga våldet år 2022–2023 sågs en nationell förflyttning mot att fler och fler dödliga våldsdåd skedde riktat mot anhöriga till nätverkskriminella. Som en följd av att flera skjutningar och sprängningar även skedde på allmän plats så som på torg, i bostadsområden, utanför skolor och i trapphus ökade även risken för oskyldiga att komma till skada med en ökad oro och otrygghet som följd.

Nätverkskriminaliteten i Södertälje och ökat vapenvåld

Sett till polisanmälda brott i Södertälje kommun ökade antalet försök till mord med skjutvapen under år 2022.

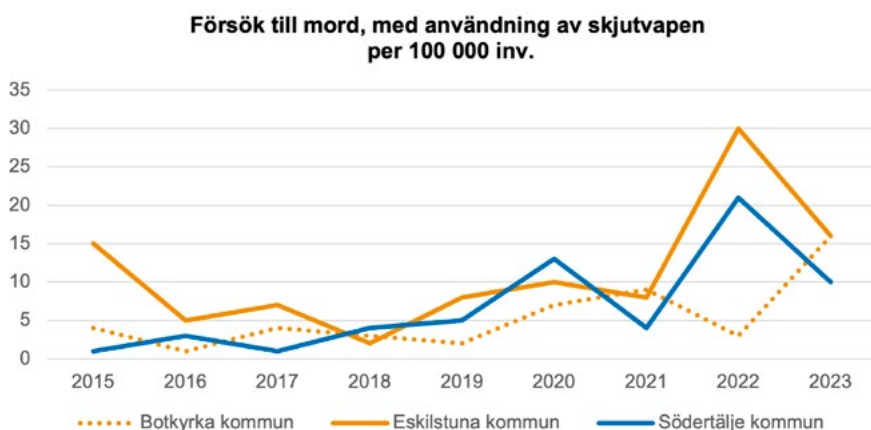

Diagram. Statistik över antalet försök till mord per 100 000 inv. Källa: Brå.

Antalet skadade och avlidna från skjutningar i Södertälje har även årligen legat på relativt höga nivåer. Enligt information från polisen är de bostadsområdena där det mer frekvent har skett skjutningar är Ronna, Brunnäng, Geneta, Västra Blombacka, Hovsjö och i centrala Södertälje.

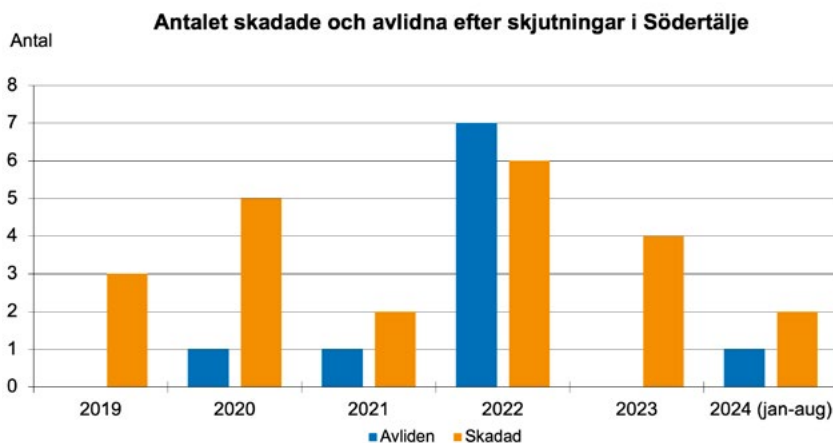

Diagram. Fördelning mellan antalet avlidna och skadade från skjutningar i Södertälje.
Källa: Polismyndigheten

Tillgången på vapen i Södertälje kan i viss mån återspeglas i brottsstatistiken över upprättade polisanmälningar av vapenbrott som upptäckts av polisen. Efter år 2017 ses en drastisk ökning av anmälningarna och samma utveckling ses även i andra likande kommuner som Botkyrka kommun och Eskilstuna kommun.

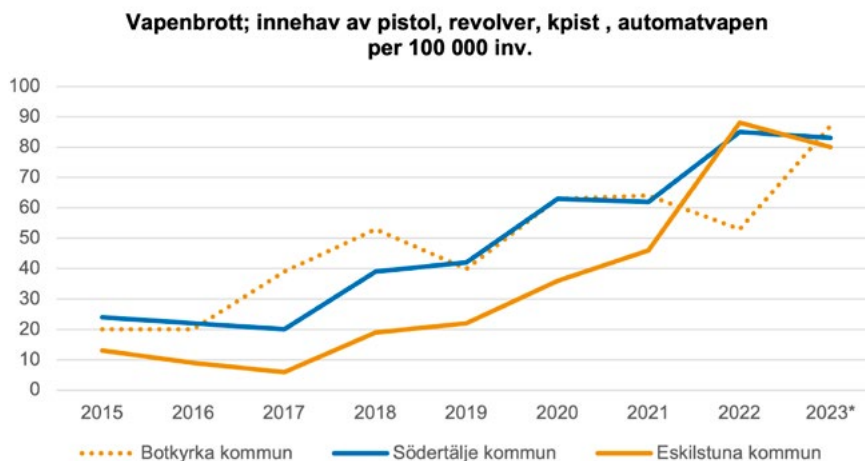

Diagram. Statistik över antalet vapenbrott (innehav) per 100 000 inv. Källa: Brå.

Narkotikabrott

Narkotikabrott är idag en stor inkomstkälla för de kriminella nätverk och nyrekryteringen är ett sätt att bygga ut distributionskedjor för narkotika i närområdet. I en studie av Brå identifieras att narkotikamarknaden har förändrats över tid, där den svenska marknaden har starkare kopplingar till aktörer i utlandet och möjligheten att importera narkotika är öppen för en bredare krets av kriminella än tidigare. I den lokala kontexten ses att kriminella nätverk har en högre strävan efter att styra narkotikamarknaden ("äga" platsen) på vissa geografiska platser och att konkurrensen om platser leder till högre konfliktnivåer mellan nätverken. Rapporten visar att nätverkens förmåga att kontrollera platser i socialt utsatta områden är en viktig förutsättning för alla delar av narkotikahandlingen – smuglingen, distributionen, förvaringen och försäljningen och att platserna har strategisk betydelse för nätverken.²⁵ I en kartläggning av narkotikabrott är det viktigt att identifiera att polisens statistik över narkotikabrott visar stora variationer över åren och speglar till stor del polisens närvaro och aktivitet för att upptäcka och lagföra brott på en plats. Därför krävs annan information för att få en mer heltäckande förståelse över förekomsten av narkotikabrott i Södertälje.

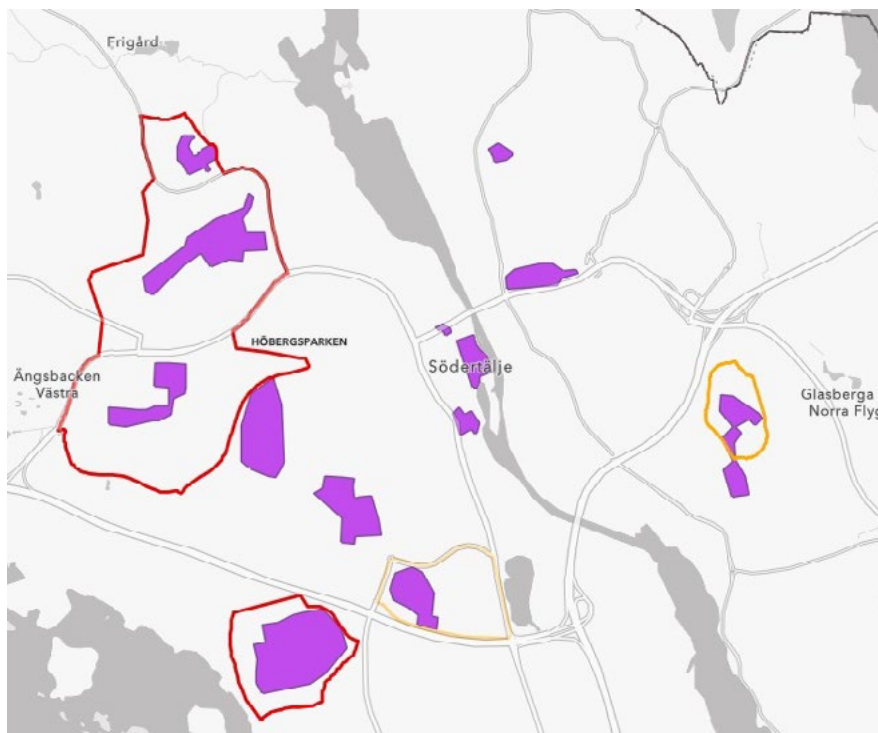
Stockholms läns kommuner ingår en i samverkan med bland annat Länsstyrelsen i Stockholm och polisen, för att stärka det lokala arbetet mot narkotikaförsäljning som bedöms ske öppet. En öppen drogscen (ÖDS) är en geografisk, bestående plats där bruk och försäljning av narkotika sker offentligt och uppfattas som problematisk av myndigheter eller allmänheten samt att det finns en oro för unga att etablera ett missbruk eller utveckla en kriminell livsstil.²⁶ Vartannat år genomförs en uppföljning som bedömer utvecklingen av brott och otrygghet på de platser som av polisens bedöms som öppna drogscener. I Södertälje bedöms 13 geografiska platser vara bestående platser där narkotika säljs offentligt och att det bedöms problematisk. Bilden nedan beskriver dessa platser, där hälften av platserna idag finns i bostadsområden som av polisen bedöms som utsatta. Fler platser som bedöms som öppna drogscener har under bedömningen år 2023 delats upp till fler, mindre områden i jämförelse med tidigare.

²⁵ Brå (2021). Narkotikamarknader – En studie av smuggling, gatuförsäljning, internet-handel och köpare.

²⁶ Samverkan Stockholmsregionen (2023). Öppna drogscener – En kartläggning i Stockholms län 2023

Bostadsområdena med störst antal polisanmälda narkotikabrott²⁷ i Södertälje under år 2023 var:

1. Västra Blombacka
2. Västergård
3. Hovsjö
4. Ronna
5. Centrum

Karta. På kartan syns Södertälje kommuns fyra bostadsområden som är definierade som utsatta områden år 2023 enligt polisen (röd och gulmarkering) samt 12 definierade öppna drogscener för år 2023 (lila markering).

27 Region Stockholm. Regional lägesbild – Om livsvillkor, brott, narkotika samt otrygghet.

I en jämförelse mellan andra större kommuner och större städer i Sverige gällande polisanmälda narkotikabrott, så ses relativt låga nivåer i en jämförelse. Om man däremot tittar på andelen invånare i Södertälje som svarat på NTU (Nationella trygghetsundersökningen) år 2022 och som upplever problem med narkotikaförsäljning och kriminella gäng i sina bostadsområden, så är Södertälje en av de kommuner som har störst problembild.

Narkotikabrott Antal per 100 000 inv.		Försäljning av narkotika Antal per 100 000 inv.		Innehav av narkotika Antal per 100 000 inv.	
Jmf. större stad	Jmf. Stor-Stockholm	Jmf. större stad	Jmf. Stor-Stockholm	Jmf. större stad	Jmf. Stor-Stockholm
Östersund (1) 1893 per 100 000 inv.	Sigtuna (1) 1887 per 100 000 inv.	Östersund (1) 213 per 100 000 inv.	Botkyrka (1) 121 per 100 000 inv.	Örebro (1) 1040 per 100 000 inv.	Sigtuna (1) 1580 per 100 000 inv.
Kalmar (2) 1866	Botkyrka (2) 1650	Kalmar (2) 115	Stockholm (2) 76	Borås (2) 799	Botkyrka (2) 1215
Eskilstuna (3) 1786	Stockholm (3) 1534	Eskilstuna (3) 101	Tyresö (3) 75	Östersund (3) 997	Stockholm (3) 1020
Örebro (4) 1605	Haninge (4) 1356	Borås (4) 58	Sigtuna (4) 63 (år 2022: 251)	Eskilstuna (4) 979	Haninge (4) 851
Borås (5) 1538	Tyresö (5) 1169	Örebro (5) 54	Haninge (4) 53	Kalmar (5) 862	Tyresö (5) 781
Södertälje (17) 1106	Södertälje (6) 1106	Södertälje 40	Södertälje 40	Södertälje 734	Södertälje 734

Tabell. Fördelning mellan kommuner och större städer utifrån antalet polisanmälda narkotikabrott per 100 000 inv. Källa: Kolada

Nyrekrytering av unga i Södertälje

I en studie genomförd av Brå (2023) framträdder en bild av att inträdesprocesser till gängkriminalitet går fortare idag än för tio år sedan. När personer själva berättar om sin väg in i kriminalitet återkommer att den synliga kriminaliteten, i kombination med svag anknytning till skola och familj, varit en bidragande orsak. Enligt Brå är det en förutsättning för att yngre barn (12–15 år) ska involveras i kriminella nätverk att det finns äldre barn (15–20 år) som är närvarande i bostadsområdet, visar upp en eftersträvensvärd livsstil och är tillgängliga för kontaktsökande. Processen att involvera unga i kriminalitet inleds redan när sådana tongivande äldre gör sig synliga i bostadsområdet, men det sker också digitalt. En slags relation byggs upp och de äldre och de yngre kan umgås dagligen. I rapporten visas också att då äldre är frånvarande under längre tid, till exempel för att de är frihetsberövade eller flyttar kan möjligheten att kontrollera de yngre försvagas och det bli lättare för de unga att hoppa av.²⁸

Det har identifierats att nyrekrytering sker frekvent på flertalet platser i kommunen och detta beskrivs mer i nedan kapitel om kommunens prioriterade bostadsområden. I Södertälje kommun så sker en stor del av arbetet med att identifiera och samverka förebyggande mot det dödliga skjutvapenvåldet inom arbetet med Trefas.

²⁸ Brå (2023). Barn och unga i kriminella nätverk. Rapport 2023:13

Lagändringar på området

Under år 2024 har ett flertal nya lagar införts för att underlätta polisens arbete mot gängkriminalitet. Den ena lagen ger polisen möjlighet att införa säkerhetszoner. Beslut om säkerhetszon i Södertälje togs exempelvis i juli 2024 för att gälla bostadsområdena Geneta och Västra Blombacka, efter en eskalerande konfliktnivå och mord i nätverksmiljön. Ytterligare har polisen fått möjlighet att besluta vistelseförbud på avgränsade geografiska områden för individer inom kriminella gäng. Ytterligare har en ny lag trätt i kraft den 1 juli 2024 där hyresvärdar lättare kan säga upp hyreskontrakt och vräka personer som är kopplade till brottslighet som genomförs i närområdet till bostaden.³⁰

Slutsatser

Enligt statistik över polisanmälda brott i Södertälje ses en ökning av det grova, dödliga, våldet i Södertälje under de senaste åren och det gäller även en ökning av antalet polisanmälda vapenbrott. I flertalet trygghetsundersökningar bekräftas även att boende i Södertälje, främst i kommunens utsatta områden, upplever en påverkan från de kriminella nätverken i sina bostadsområden och att narkotikahandel upplevs ske öppet på vissa platser i områdena.

Arbetet med att identifiera effektiva och effektfulla åtgärder för att förebygga nätverkskriminalitet behöver ske ur ett brett perspektiv och genom ett bra samarbete med bland annat polis samt kriminalvård. Det innebär exempelvis att i samverkan arbeta för att tidigt upptäcka och förebygga nyrekrytering av barn och unga. I det brottsförebyggande arbetet för kommunen är det framför att de yngre individerna inom ramen för cylindermodellen (c- och d-aktörer) som behöver prioriteras, för att på sikt kunna stoppa nyrekryteringen till de kriminella nätverken.

Foto: Polisen. Bilden är arrangerad.

30 Regeringen (2023). Åtgärder för tryggare bostadsområden SOU 2023:57.

Avhopparverksamhet och förutsättningar för att förebygga brott

I svensk forskning kring vad som leder till att individer vill lämna en kriminell livsstil är utgångspunkten i en så kallad exitprocess, att individen verkligen vill förändra sitt liv. Samtidigt behövs även en uppbyggnad av ett annat liv – vilket kan handla om arbete, boende och fungerande relationer med släkt och nya vänner. Särskilt viktigt är det att utveckla relationer som skiljer sig från de som man hade i den kriminella världen. Denna omorientering kräver ofta stöd med att komma bort från den miljö.

Brå fick i slutet av år 2019 i uppdrag av regeringen att studera så kallade strategiska brott hos unga. Med strategiska brott avses de brott som mer än andra brott är förknippade med upprepade lagföringar under de efterföljande åren, det vill säga sådana brottstyper som starkast indikerar en risk för fortsatt brottslighet. De mest strategiska brotten bland pojkar är rån, grov stöld, våld eller hot mot tjänsteman samt övergrepp i rättssak. I uppdraget ingick att ge en kunskapsöversikt över vilka faktorer som ökar möjligheterna för någon att lämna ett kriminellt sammanhang. Med upphörande (s.k. desistance) menas processen när en kriminellt belastad person överger sin kriminella bana och övergår till ett liv utan kriminalitet. Med upphörandefaktorer avses omständigheter som leder till att en person slutar begå brott. Det kan till exempel vara känslomässiga och sociala förändringar som leder till att en individ slutar att begå brott. Sociala vändpunkter kan vara ett nytt jobb, nya vänner, en ny partner eller att bli förälder, så kallade "turning points" och "hooks for change". Förutsättningar för att förebygga brottslighet enligt forskning är även att stärka individens umgänge, då en negativ faktor för brottslighet är kriminellt umgänge. Föräldraresurser kan även verka skyddande för att förebygga brott och vid upphörande från att begå våldsbrott visar forskning att de faktorer som starkast kunde knytas var god föräldrakontroll, låg grad av stress hos föräldrarna och en god bostadssituation (stadigvarande och utan trångboddhet).²⁹

I intervjuer med verksamheter inom Södertälje kommun som arbetar med avhopparprogram, lyfts uppfattningen att det synliga våldet upplevs ha blivit mer decentraliserat med konflikter mellan de kriminella nätverken som har koppling till stadsdelsområden i Södertälje. Inom avhopparverksamheten i Södertälje har man under de senaste åren kommit i kontakt med cirka 50–60 individer som fått någon kontakt eller insats av kommunens avhopparteam. I kontakten med de individer som vill lämna kriminaliteten så upplever verksamheten att det är en framgångsfaktor att många individer vill komma i kontakt med avhopparprogram och vill prata samt få stöd av socialtjänsten.

²⁹ Brå (2021). Strategiska brott bland ungdomar på 2010-talet och faktorer av betydelse för att lämna ett kriminellt liv. Rapport 2021:5.

**Förutsättningar för att
förebygga brottslighet enligt
forskning är även att stärka
individens umgänge, då en
negativ faktor för brottslighet är
kriminellt umgänge.**

3.3 Utsatta områden och områden med icke-önskvärd utveckling

I det brottsförebyggande arbetet för kommunen är det viktigt att även lyfta in den påverkan som lokal brottslighet har på kommunens bostadsområden, för att stärka möjligheten för att förändra negativa trender till positiv utveckling både för individer och hela bostadsområden.

Det finns forskning som påvisar att bostadsområdet och intilliggande platser kan ha betydelse för framväxten och upprätthållandet av normbrytande och kriminella beteenden. På så sätt kan kriminella miljöer växa fram i boendemiljön. Det är på dessa platser som individerna kommer i kontakt med kriminella miljöer och träffar personer som redan är benägna att begå brott.³¹

I Södertälje har det under en längre tid funnit bostadsområden som av polisen har definierats som utsatta områden.

Vad är ett utsatt område?

Utsatta områden, eller socialt utsatta områden som de också kallas, är ett vanligt förekommande begrepp i samhällsdebatten. Dock saknas en allmänt vedertagen definition. Polismyndigheten använder begreppet utsatta områden. Ofta kopplas begreppet till geografiskt avgränsade områden med låg socioekonomisk status och höga nivåer av otrygghet och brottslighet. Polisens nationella operativa avdelning (Noa) identifierar utsatta områden utifrån en tregradig skala: utsatta områden, särskilt utsatta områden och riskområden. Bedömningen har gjorts regelbundet sedan år 2015 och genomförs vartannat år. Bedömningskriterierna beskrivs enligt polisen som följande:³²

- Ett **utsatt område** är ett geografiskt avgränsat område som karaktäriseras av en låg socioekonomisk status där de kriminella har en inverkan på den sociala kontexten i lokalsamhället (till exempel genom hot, utpressning och öppen narkotikahandel).
- Ett **riskområde** är ett område som uppfyller samtliga kriterier för ett utsatt område, men inte riktigt når upp till de kriterier som kännetecknar ett särskilt utsatt område. Läget är dock så alarmerande att det finns en överhängande risk att området riskerar att bli särskilt utsatt om inte adekvata åtgärder sätts in.
- Ett **särskilt utsatt område** kännetecknas av en allmän obenägenhet att delta i rättsprocessen. I området förekommer våldshandlingar och systematiska hot mot vittnen, målsägande och anmälare. Området kännetecknas även av parallella samhällsstrukturer där de boende hellre vänder sig till andra än polisen i ett utsatt läge. Ytterligare kännetecken är förekomst av extremism och en hög koncentration av kriminella. Sammantaget innebär situationen i området att det är svårt eller nästintill omöjligt för polisen att fullfölja sitt uppdrag, vilket förutsätter regelmässig anpassning av arbetssätt och utrustning.

³¹ Gerell m.fl., Att vända utvecklingen – från utsatta områden till trygghet och delaktighet samt Per-Olof H. Wikström, När brott blir ett acceptabelt handlingsalternativ.

³² Polismyndigheten. [Utsatta områden i Polismyndigheten \(polisen.se\)](https://www.polisen.se/utsatta-omraden)

I bedömningen av utsatta områden ingår bland annat att se hur utvecklingen i området utvecklas och vilka komponenter som kan behövas förändras, för att skapa en positiv förändring. Komponenterna i bedömningen handlar bland annat om risk- och skyddsfaktorer som livsvillkor, segregation, sårbara familjeförhållanden, ekonomisk marginalisering och exempelvis om elever klarat grundskolan eller saknar gymnasiebehörighet. Men det handlar även om komponenter i bostadsmiljön som kan leda till hög utflyttning och låg vilja till inflyttning eller dåliga boendemiljöer som mycket klotter, skadegörelse, anlagda bränder, öppen narkotikahandel. I bostadsområdena som enligt polisen bedöms utsatta ses en stor påverkan av kriminella strukturer/nätverk som påverkar bostadsområdet, men även en negativ utveckling kring hög tystnadskultur och polisens möjlighet att verka i området.

Det förebyggande arbetet behöver därför rikta sig både till **strukturella faktorer**, som exempelvis förändringar i bostadsbeståndet som förvaltning eller bostadsbyggandet samt **individuella faktorer**, som möjligheter att få ett jobb eller högre inkomst. Att arbeta för en positiv utveckling i bostadsområdena kräver därmed en bred åtgärdsplan som riktar sig till olika komponenter och samtidigt riktas mot både kortsiktiga mål och långsiktiga förflyttningar.

Kollektiv förmåga och områdesarbete

Brottslighet och otrygghet i bostadsområden har en stark koppling till faktorer som lokalsamhällestillit och den kollektiva förmågan. Kollektiv förmåga är en kombination av sammanhållningen mellan invånare i ett bostadsområde och deras gemensamma förväntningar om att verka för att uppnå gemensamma mål, exempelvis en trygg och ordnad miljö. I utsatta områden ses även en högre grad av omflyttning och att de är lägre grad av de boende som känner och litar på sina grannar, i jämförelse med andra bostadsområde. Vilket även ytterligare kan påverka den kollektiva förmågan och möjligheten att stärka bostadsområdena för en långsiktig förändring.³³

Nedan beskrivs polisens bedömning av utvecklingen över tid i de bostadsområden i Södertälje som bedöms som utsatta. I Södertälje finns det idag fyra bostadsområden som bedöms risk-, utsatta eller särskilt utsatta.

Förändringar i bedömningen över åren	Ronna, Lina och Geneta	Hovsjö	Fornhöjden	Saltskog
2015	Särskilt utsatt	Utsatt	Utsatt	Ej utsatt område
2017	Särskilt utsatt	Utsatt	Utsatt	Ej utsatt område
2019	Särskilt utsatt ⬇️ (negativ förändring)	Riskområde ⬇️ (negativ förändring)	Riskområde ⬇️ (negativ förändring)	Ej utsatt område
2021	Särskilt utsatt ⬆️ (positiv förändring)	Riskområde ➡️	Riskområde ➡️	Ej utsatt område
2023	Särskilt utsatt ➡️	Särskilt utsatt ⬇️	Riskområde ➡️	Utsatt område ⬇️ (ny)

Tabell. Information om polisens bedömning av utsatt område. Källa: Polisen

³³ Gerell, Hallin och Westerdahl (2020). Att vända utvecklingen: från utsatta områden till trygghet och delaktighet.

Brottpsproblemantik och påverkan på lokala bostadsområden i Södertälje kommun har i viss mån förändrats under de senaste åren. Under 2010-talet identifierades bland annat ökad social oro bland unga med frekvent stenkastning, bilbränder och utåtagerande beteende mot polis och annan blåljuspersonal. Under början av 2020-talet en tydlig minskning av den utåtagerande sociala oron och bilbränder, medan problematiken kring grövre våldsbrott som skjutningar och våldsdåd i offentliga miljöer har ökat. Nedan ses utvecklingen över tid gällande bilbränder i jämförelse med kommuner som har liknande utmaningar som Södertälje kommun.

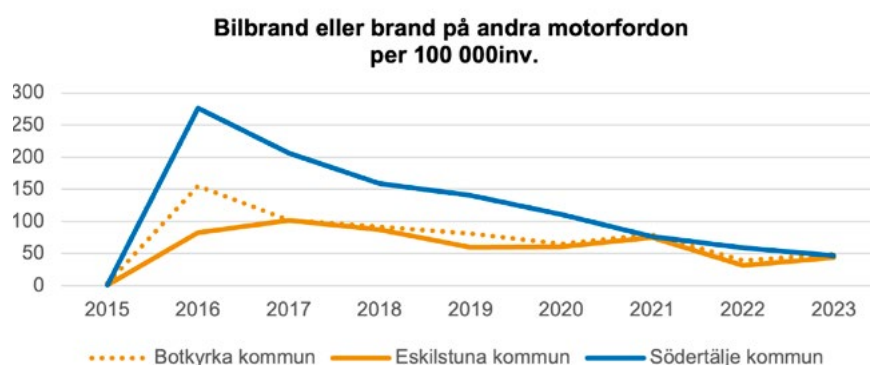

Diagram. Statistik över antalet bilbränder och brand på motorfordon per 100 000 inv.
Källa: Brå.

Nedan presenteras antalet livskvalitetsbrott som polisanmälts i ett urval av bostadsområden i Södertälje, från den regionala lägesbilden över brott och otrygghet från Region Stockholm.³⁴ Definitionen omfattar den typ av brott och ordningsstörningar som är synliga och som därmed påverkar tryggheten i vardagen. Totalt har dryg 100 specifika brottskoder valts ut för att fånga livskvalitetsbrott. Dessa brottskoder har delats in i tio brottskategorier så som stöld, misshandel, skadegörelse, fordonsbrott med mera.

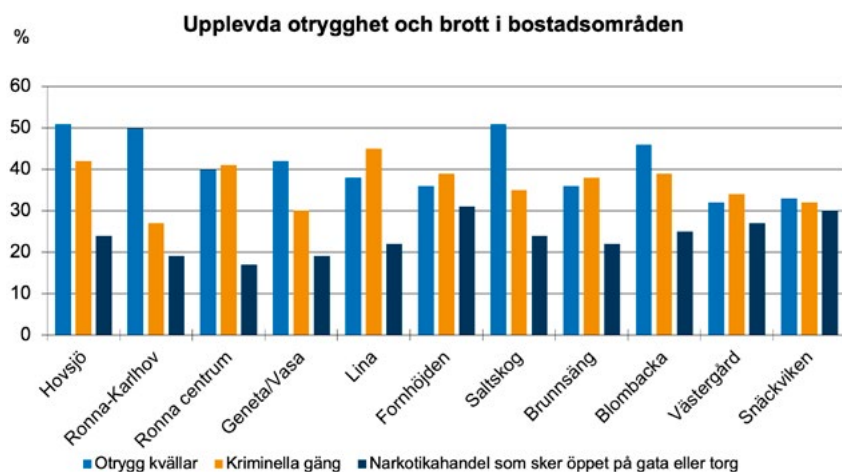
Tabell. Antalet polisanmälda brott per bostadsområdet år 2023. Källa: Statistik från Regionala lägesbilden, Region Stockholm.

34 Statistik från regionala lägesbilden, 2023. [Regional lägesbild, trygghet-otrygghet \(arcgis.com\)](https://arcgis.com)

Högre otrygghet och upplevda utmaningar i bostadsområdena

Under år 2024 genomfördes en trygghetsundersökning i Polisregion Stockholm, där polisen och kommunerna i samverkan har genomfört undersökningen. I Södertälje kommun svarade cirka 2 500 invånare på undersökningen som ställer frågor om otrygghet, utsatthet för brott och förtroende till kommun samt polis.

I Södertälje kommun ses det tydligt att en högre otrygghet och upplevd problematik kring kriminella gäng ses i kommunens utsatta områden.

Tabell. Statistik från trygghetsmätning 2024. Polismyndigheten. Fördelning av områden med högsta nivåer (andel %) av boende som upplever problem.

I intervjuer med verksamheter inom Södertälje kommun identifieras flertalet utmaningar som ses i bostadsområdena. Det gäller bland observationer om att narkotika och vapen förvaras och hittas i fastigheter i områdena, nedskräpning och dumpning av sopor i och omkring fastigheter. Vilket skapar ett utökat behov för samverkan med fastighetsägare och utökad informationsdelning till polis. Upplevelsen är även att centrumområden i bostadsområden idag inte använts aktivt och undviks av många av de boende.

Ytterligare beskriver verksamheterna inom kommunen en upplevelse att det idag finns en lokal segregation och ett upplevt utanförskap i vissa av bostadsområdena. Bland annat identifieras att många unga sällan är utanför sitt eget bostadsområde samt att vissa boende kan sakna förtroende till myndigheter.

Socioekonomisk sårbarhet och livsvillkor i bostadsområdena

I Södertälje ses under de senaste två åren en positiv trend gällande fler familjer som har fått bättre ekonomiska möjligheter. Dock är det fortsatt en stor andel barn som växer upp i familjer med låg socioekonomi (22,4% år 2022) i jämfört med andra kommuner i Stockholms län.³⁵ Bland utlandsfödda är andelen med låg socioekonomisk standard ännu högre (38,2% år 2022).

Ser man på utvecklingen gällande socioekonomiska förutsättningarna i kommunens utsatta områden, så har positiva förflyttningar skett sedan 2010-talet i alla kommunens utsatta områden och övriga bostadsområden i kommunen. Dock är det fortsatt många boende i kommunens utsatta områden som har bristande ekonomiska förutsättningar. En risk vid hög socioekonomisk utsatthet i bostadsområden är att barn och unga ser efter andra möjligheter att få en inkomst och det skapar en ökad risk för nyrekrytering.

Södertälje har även en hög trångboddhet jämfört med övriga kommuner Sverige. Nästan en fjärdedel av invånarna i Södertälje kommun bor för trångt och 40 procent av barnen i Södertälje var trångbodda år 2019. I flertalet bostadsområdena ses även en hög arbetslöshet bland de boende, vilket bidrar till en ökad sårbarhet hos individer och en riskfaktor för barn och unga vars föräldrar inte har ett arbete eller låg inkomst.

Nedan presenteras andelen boende sårbara livsvillkor under år 2021, per bostadsområde som definieras som utsatt av polisen.

En risk vid en sämre social-ekonomisk situation är att barn och unga ser efter andra möjligheter att få en inkomst, vilket skapar en ökad risk för nyrekrytering.

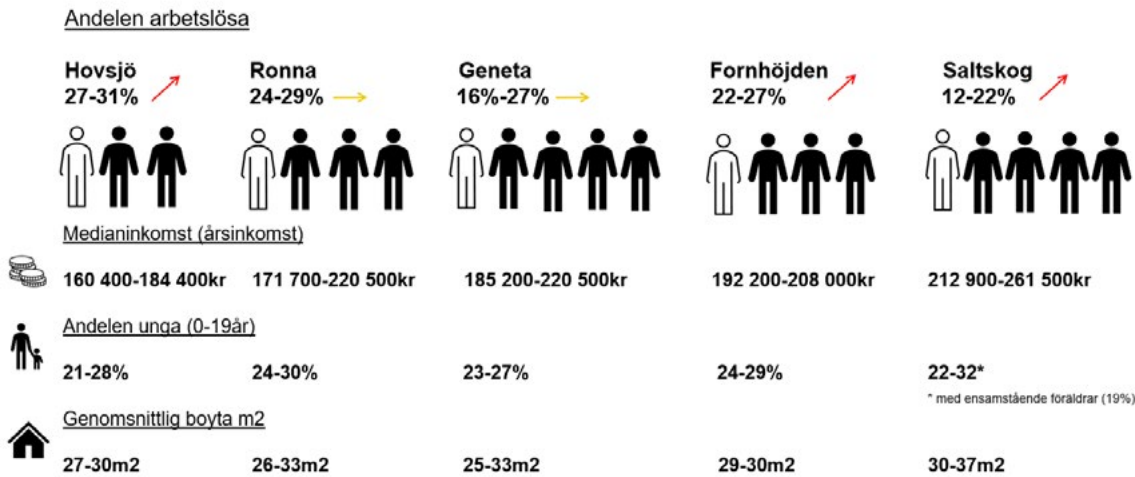

Bild. Statistik för år 2021 och utvecklingen från år 2019 från den regional lägesbild, Region Stockholm. Källa: SCB

35 SCB

Lokala förutsättningar i områdena

Varje vecka på måndagar träffas delar av Södertälje kommuns olika verksamheter som fältassistenter, fritidsgårdsverksamhet, utbildningskontor, säkerhetsavdelning, socialtjänsten och stödcentrum andra aktörer som polisen, kollektivtrafik och bevakningsbolag. Syftet med mötena är att få en gemensam lägesbild av vad som händer i Södertälje, för att rätt resurser ska användas vid rätt tillfälle. Under mötena lyfts pågående problematik i kommunens bostadsområden.

Nedan presenteras några av de identifierade de lokala problembilder och komponenter som påverkar den upplevda tryggheten i bostadsområdena som idag bedöms av polisen som utsatta samt bostadsområden som även kan bedömas av kommunen har en icke-önskvärd utveckling.

Ronna

Bostadsområdet Ronna har sedan år 2015 bedöms av polisen som ett **särskilt utsatt område**. Bostadsområdet har cirka 10 000 invånare och bedöms av polisen hänga samman med omkringliggande bostadsområden Geneta och Lina. Under år 2022 skedde ett flertal grova våldsbrott och tre skjutningar med dödlig utgång i offentlig miljö. Under år 2023 och 2024 har skjutvapenvåldet i området minskat. Bostadsområdet bedöms idag ha en påverkan av kriminella aktörer och nyrekrytering sker på platser i området.

Det är idag en hög arbetslöshet och låga inkomster för de boende i området, även om utvecklingen blivit bättre över tid.

Den upplevda otryggheten i området bland boende är hög (mellan 40 och 50% av de som svarat på trygghetsmätningen 2024 upplever sig otrygga) och ett stort antal boende upplever stora problem med kriminella gäng i Ronna centrum (41%). Den öppna narkotikaförsäljningen upplevs dock inte av boende som ett stort problem och den polisanmälda narkotikabrottsligheten har även minskat sedan år 2021, från över 130 anmälningar per år (2021) till 70 anmälning år 2023.

Den övergripande polisanmälda brottsligheten (livskvalitetsbrott) bedöms även ha minskat i området under år 2023, från cirka 400 polisanmälningar år 2021 och 2022 till cirka 250 polisanmälda livsstilsbrott år 2023. Det bekräftar även att få av de boende upplever problematik med nedskräpning och skadegörelse. Många av de boende upplever även att polisen (68%) och kommunen (59%) bryr sig om de lokala problemen i området.

Geneta

Även bostadsområdet Geneta har sedan år 2015 bedöms av polisen som ett **särskilt utsatt område**. Bostadsområdet har cirka 6 000 invånare. Även i Geneta har det regelbundet och årligen skett grova våldsbrott och skjutningar i offentliga miljön. Bostadsområdet bedöms idag ha en påverkan av kriminella aktörer och nyrekrytering sker på platser i området. De ekonomiska förutsättningarna för boende i Geneta är lite bättre än övriga bostadsområden och utvecklingen har förbättrats över tid.

Tryggheten bland boende är högre i jämförelse med bland annat Ronna (34–42%) och påverkan av kriminella gäng upplevs som mindre (30–37%). Även i Geneta har den övergripande polisanmälda brottsligheten (livskvalitetsbrott) minskat under de senaste åren.

Lina

Även bostadsområdet Lina har sedan år 2015 bedöms av polisen som ett **särskilt utsatt område**. Bland boende i området ses generellt en högre upplevd trygghet i jämförelse med det närliggande området Ronna, samtidigt som Lina är det bostadsområdet i Södertälje där störst andel boende (45%) upplever problem med kriminella gäng.

Hovsjö

Bostadsområdet Hovsjö har sedan år 2015 haft en negativ utveckling och har gått ifrån att bedömas som utsatt till **särskilt utsatt** år 2023. Bostadsområdet har cirka 4 000 invånare. I bostadsområdet så har skjutningar skett årligen i offentlig miljö i området och flertalet individer har skadats. Hovsjö är det bostadsområdet där flest boende i Södertälje upplever en hög otrygghet år 2024, där 51% av de svarande upplever sig otrygga. Det är även en stor andel boende som upplever oro för överfall och att det är stora problem med mörka platser och dålig belysning. Bostadsområdet bedöms idag ha en påverkan av kriminella aktörer och nyrekrytering sker på platser i området. Många av de boende upplever även problem med ungdomar som stör ordningen i området (52%).

Hovsjö är det bostadsområdet som har bland högsta arbetslöshet (där uppemot en av tre boende saknar arbete) och låga inkomstnivåer boende i området, även om utvecklingen blivit bättre över tid.

Fornhöjden

Bostadsområdet Hovsjö har sedan år 2015 bedömts som utsatt område men har efter en negativ utveckling fått bedömningen **riskområde** år 2023. Även i Fornhöjden har skjutningar med skadade på offentliga platser inträffat, men färre till antalet i jämförelse med andra bostadsområden. I Fornhöjden uppger sig boende vara mer trygga, i jämförelse med andra liknande bostadsområden. Boende upplever dock en stor påverkan från kriminella gäng och antalet boende som upplever problematik att narkotika säljs öppet på gator och torg (31%) är högst i hela Södertälje. I Fornhöjden har det av verksamheter identifierats att unga orsakar ordningsstörningar och att ungdomssamlingar frekvent ses på platser i området. Även boende upplever problematik kring unga, utifrån svaren trygghetsmätningen (42%). Det har även identifierats nyrekrytering i området.

Saltskog

Bostadsområdet Saltskog har efter en negativ utveckling av polisen fått bedömningen **utsatt område** år 2023, efter att bostadsområdet har inte tidigare bedömts som utsatt av polisen. Området ligger i närheten av Hovsjö med många barn och unga som bor i området, där en stor andel även har ensamstående föräldrar. Flertalet grova våldsbrott skedde i området år 2022, med skjutningar av dödlig utgång. Under år 2023 har färre grova våldsbrott skett i bostadsområdet. Under år 2022 identifierades även höga nivåer av narkotikabrott i området, vilket kan ha varit ett resultat av den ökade polisär närvaron som fanns i området. Under år 2023 har flertalet brottskategorier av polisanmälda brott minskat. Flertalet boende som svarat på trygghetsmätningen år 2024 upplever en hög otrygghet på kvällar (51%).

Bostadsområden med icke-önskvärd utveckling

Utöver kommunens områden som bedöms av polisen som utsatta så finns det även andra bostadsområden där en icke-önskvärd utveckling kan identifieras. Nedan beskrivs utvecklingen i dessa bostadsområden.

Brunnsäng

Bostadsområdet Brunnsäng har likt andra bostadsområden i Södertälje en hög andel boende med låga inkomstnivåer och högre andel arbetslöshet. Den socioekonomiska utvecklingen har sedan år 2010 även haft en negativ utveckling och ökat antal boende med riskfaktorer för brottslighet och normbrytande beteende. Även Brunnsäng har under de senaste åren varit ett bostadsområde med flertalet skjutningar i offentlig miljö. Området är även det bostadsområde i Södertälje där flest boende i trygghetsmätningen uppger att de upplever problem med att ungdomar är ordningsstörande och detta gäller framför allt koncentrerat till Brunnsäng centrum. I bostadsområdet ses även en högre andel skadegörelsebrott de senaste åren.

Västra Blombacka

Bostadsområdet Västra Blombacka är ett område som har varit hårt drabbat av flertalet mord och grova våldsbrott. Flertalet av dessa skjutningar med dödlig utgång har inträffat i trapphus i flerfamiljshus i området. Under år 2023 ses en stor andel polisanmälda narkotikabrott i området, där området är det bostadsområde som har högst andel narkotikabrott i Södertälje. Ytterligare ses en ökning av övriga polisanmälda livskvalitetsbrott sedan år 2020. Vilket indikerar att området har en negativ utveckling, där även en stor andel boende upplever sig otrygga. Påverkan från kriminella gäng i området har identifierats från verksamheter inom kommunen och även i trygghetsmätningen upplever boende problem med kriminella gäng.

Västergård

Bostadsområdet Västergård har till skillnad mot andra bostadsområden med en identifierad negativ utveckling, inte samma stora utmaningar kring låg socioekonomisk status och arbetslöshet. Dock har området kantats av en ökning av brottslighet under år 2022 och 2023. Under senaste två åren har området haft flest polisanmälda livskvalitetsbrott i hela Södertälje. Det är framför allt en ökning av stöldbrott mot person som ses i området, med en betydligt högre förekomst av brotten i jämförelse med andra områden. Detta gäller även förekomsten av narkotikabrott som är hög. Det har även observerats från kommunala verksamheter att unga i området är en utsatt grupp för nyrekrytering. Något som upplevs ske på offentliga platser i bostadsområdet. Många av de boende uppger även en hög otrygghet.

Utredningar och kommande lagändringar

Under kommande år pågår ett flertal statliga utredningar som kan stärka möjligheterna för kommuner, att tillsammans med andra arbeta, förebyggande för att skapa positiv förflyttning av bostadsområden.

Platssamverkan och möjligheten till lagstadgat krav för fastighets- ägarsamverkan

Under år 2024 genomförs en pågående utredning ifall ett lagstadgat krav att ingå i platssamverkan för fastighetsägare bör införas. I utredningen ingår att se över kommuners roll i samordningen för platssamverkan i utredarens förslag på lagförfattningar. Utredningens förslag ska presenteras för regeringen i januari 2025.³⁶

Utökade möjligheter för kommuner att använda kamerabevakning

En pågående utredning och lagförslag har presenterats av regeringen för att underlätta för kommunerna att använda sig av kamerabevakning i brottsförebyggande syfte. Utredningen anser att det är av vikt att kommunerna genom förslagen ges möjlighet att bevaka sina offentliga miljöer i kommunen. Förslagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2025.

Utveckla samverkan med civilsamhället i det lokala brottsförebyggande arbetet

Brottsförebyggande rådet (Brå) har fått i uppdrag att utveckla samverkan med det civila samhällets organisationer i det lokala brottsförebyggande arbetet, genom att ge stöd till kommuner. I uppdraget ingår att öka kommunernas kunskap om det civila samhällets roll och hur civilsamhället kan bidra i det brottsförebyggande arbetet, samt vilka verktyg som kommuner kan använda sig av i samverkan med civilsamhället. Uppdraget ska delredovisas senast den 28 februari 2025 och en slutredovisning senast den 2 mars 2026.

³⁶ [Utredningen om åtgärder för stärkt trygghet i den byggda miljön \(LI 2023:05\)](#)
([Kommittéberättelse LI 2023:05 utredningen, se dir. 2023:99](#)) | [Sveriges riksdag \(riksdagen.se\)](#)

Slutsatser

Flertalet bostadsområden i Södertälje, som idag även bedöms av polisen som utsatta, har en identifierad negativ utveckling. Det berör bland annat en hög otrygghet bland boende, kriminella gäng som påverkar området och narkotikahandel som sker öppet samt att våldsbrott med dödlig utgång som skett offentliga platser i bostadsområdena. Även nyrekrytering sker aktivt i bostadsområdena och unga i riskzon som är ordningsstörande har observerats i flertalet av områdena. Samtidigt som en minskning av bilbränder kan identifieras.

I Södertälje kommun har de socioekonomiska förutsättningarna för flertalet invånare förbättrats de senaste 10 åren. Dock har flertalet av bostadsområden fortsatt en större andel boende som har sårbara livsvillkor. Invånarnas upplevelse av utanförskap och segregation har lyfts av kommunens verksamheter som utmaningar för fortsatt arbete, något som kommer kräva långsiktiga och breda förebyggande insatser för att skapa en positiv förflyttning. Det krävs ett brett förebyggande arbete för att på sikt vända utvecklingen i områden som idag bedöms av polisen som utsatta. Komponenterna som behöver lyftas är risk- och skyddsfaktorer som livsvillkor, segregation, sårbara familjeförhållanden, ekonomisk marginalisering och exempelvis om elever klarat grundskolan eller saknar gymnasiebehörighet. Men det handlar även om komponenter i bostadsmiljön som kan leda en högre utflyttning och lägre vilja till inflyttning.

Foto: Södertälje kommun

3.4 Mängdbrott

Brott och otrygghet är fenomen som påverkar människors vardag väsentligt. Det kan både vara att direkt brottsutsatthet kan leda till direkta konsekvenser som ekonomisk förlust, men upplevelsen av otrygghet och en känsla av oro kan uppstå även utan att direkt ha utsatts för brott. I nedan två kapitel kartläggs utsattheten för mängdbrott och den påverkan och konsekvenser som brottsligheten i Södertälje har på invånarna i kommunen.

Hot spots – brott sker inte slumpmässigt på platser

Inom det situationella brottsförebyggande arbetet används begreppet hot spots (hotspot policing), som bygger på kunskapen om att brott inte sker slumpmässigt. Enligt forskning sker brott ofta mer koncentrerat på vissa platser eller vid vissa tider och inte helt slumpmässigt.³⁷ Genom att kartlägga och identifiera dessa mer brottsutsatta platser (hot-spots) och analysera förutsättningarna på platsen skapas förutsättningar att jobba mer effektivt på platser där risken för brott är allra störst. Då resurser läggs på att koncentrera brottsförebyggande insatser på specifika platser. En viktig del handlar därmed om att få mer kunskap och kartlägga brottsutsatta platser och även att få med rätt aktörer som har mandat att genomföra åtgärder på just den geografiska platsen. För att underlätta att identifiera brottsutsatta platser kan kartsystem (GIS-funktion) användas för att samla information om brott och få överblick över hur hot-spots fördelar sig över geografiska områden.

Genom att kartlägga och identifiera brottsutsatta platser (hot-spots) skapas förutsättningar att arbeta mer effektivt.

Situationell brottsprevention och trygga offentliga miljöer

Situationell brottsprevention handlar om att förhindra eller försvåra att brott begås genom att förändra den aktuella platsen eller situationen. Enligt CPTED-teorin (Crime Prevention Through Environmental Design) kan fysiska miljöer utformas för att förebygga brott och öka tryggheten. Det innebär bland annat ändra fysiska utformning, för att förebygga brott eller öka ansträngningen som krävs med förstärkt skydd. Ytterligare kan det vara att öka risken och verka avskräckande för den som har för avsikt att begå brott, exempelvis genom att införa kameraövervakning, skapa överblickbarhet och designa platser för ökad social kontroll samt minska belöningen från brottet, exempelvis genom att märka potentiellt stöldgods eller ta bort och flytta stöldbegärliga objekt.³⁸ För att öka tryggheten utomhus i offentliga miljöer och minska uppkomna brott är det även viktigt att bibehålla rena, snygga och upprustade fysiska miljöer. Om ett område tillåts att förfalla genom nedskräpning och trasiga delar, tenderar både otryggheten och brottsligheten öka men även att medborgare minskar sin närvaro i den offentliga miljön.

³⁷ Ratcliffe, 2004 samt Brå (2011). Hot spots för brott i sex svenska städer.

³⁸ Brå [Situationell prevention – Brottsförebyggande rådet \(bra.se\)](https://www.bra.se/Situationell-prevention-Brottsforebyggande-radet)

Polisanmälda mängdbrott i Södertälje år 2023

Antalet polisanmälningar av all typ av brottslighet i Södertälje har under de senaste åren minskat över tid, från år 2015 till år 2023. Samma trender ses även när man jämför med utvecklingen i andra kommuner i Stockholms-området. Det finns det mycket som tyder på att den samlade brottsligheten i Sverige har planat ut över tid, snarare än ökat. Nationellt ses en liten ökning av antalet anmälda brott under år 2023 (+4%). Den brottskategori som ökade mest var bedrägeribrott, som ökade +22% i jämförelse med år 2022. Ökningen gäller främst kortbedrägerier och bedrägeri genom social manipulation. Kategorin som minskade mest var stöld- och tillgreppsbrott (-3%). Den största minskningen inom kategorin gällde brottstyperna cykelstöld (-8%) och stöld ur och från motordrivna fordon. Samtidigt ökade brottstypen butiksstöld (+10%) inom kategorin.

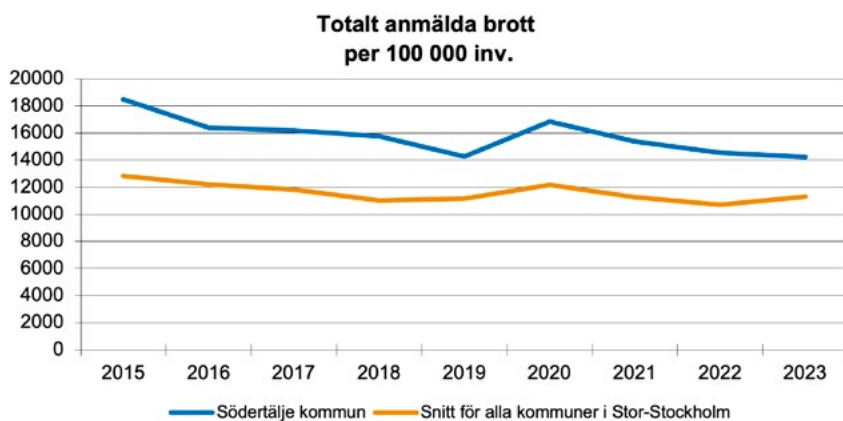

Diagram. Statistik över totalt anmälda brott per 100 000 inv. Källa: Kolada

Nedan presenteras antalet polisanmälda brott under år 2023 fördelat på brottskategori, i jämförelse med andra större städer i Sverige och andra kommuner i Stor-Stockholm.

Totalt anmälda brott Antal per 100 000 inv.		Våldsbrott Antal per 100 000 inv.		Trafikbrott Antal per 100 000 inv.	
Jmf. större stad	Jmf. Stor-Stockholm	Jmf. större stad	Jmf. Stor-Stockholm	Jmf. större stad	Jmf. Stor-Stockholm
Eskilstuna (1) 15 605	Stockholm (1) 21 357	Eskilstuna (1) 1498	Stockholm (1) 1316	Borås (1) 910	Norrtälje (1) 786
Helsingborg (2) 15 128	Sigtuna (2) 17 076	Helsingborg (2) 1430	Botkyrka (2) 1292	Borlänge (2) 852	Haninge (2) 681
Södertälje (3) 14 247	Nynäshamn (3) 15 763	Södertälje (3) 1260	Norrtälje (3) 1267	Helsingborg (3) 823	Sigtuna (3) 640
Norrköping (4) 13 924	Botkyrka (4) 14 670	Halmstad (4) 1230	Södertälje (4) 1260	Kristianstad (4) 775	Huddinge (4) 637
Västerås (5) 13 759	Solna (5) 14 659	Norrköping (5) 1156	Sigtuna (5) 1192	Kalmar (5) 769	Nynäshamn (5) 633
	Södertälje (6) 14 247			Södertälje (19) 524	Södertälje (9) 524

Skadegörelsebrott Antal per 100 000 inv.		Stöld- och tillgreppsbrott Antal per 100 000 inv.		Bostadsinbrott Antal per 100 000 inv.	
Jmf. större stad	Jmf. Stor-Stockholm	Jmf. större stad	Jmf. Stor-Stockholm	Jmf. större stad	Jmf. Stor-Stockholm
Södertälje (1) 4 344	Stockholm (1) 8 920	Örebro (1) 6 031	Stockholm (1) 4 454	Norrköping (1) 673	Norrtälje (1) 534
Västerås (2) 1 674	Danderyd (2) 6 357	Helsingborg (2) 5 034	Solna (2) 4 072	Örebro (2) 639	Värmdö (2) 435
Eskilstuna (3) 1 422	Nynäshamn (3) 6 328	Norrköping (3) 4 688	Sigtuna (3) 3 779	Borlänge (3) 636	Järfälla (3) 376
Luleå (4) 1387	Södertälje (4) 4 344	Gävle (4) 4 673	Järfälla (4) 3 344	Gävle (4) 552	Stockholm (4) 375
Karlstad (5) 1 360	Botkyrka (5) 4 239	Lund (5) 4 280	Danderyd (5) 3 269	Sundsvall (5) 521	Södertälje (5) 375
		Södertälje (23) 2 481	Södertälje (13) 2 481	Södertälje (11) 375	

Tabell. Polisanmälda brott per 100 000 inv. under år 2023. Siffrorna i parentes är kommunen med flest anmälda brott (1) och nedåt i fallande skala samt antalet brott per 100 000 inv. Källa: Kolada (Brå).

Skadegörelse

I Södertälje kommun polisanmälades relativt höga nivåer skadegörelsebrott under år 2023 i jämförelse med andra större städer, dock är det likande nivåer som andra kommuner i Stockholm. Skadegörelsebrotten som polisanmäls under år 2023 är till stor del klotter i kollektivtrafik. Detta ses tydligt då topp-4 bostadsområdena i Södertälje där flest skadegörelsebrott polisanmäls är områden med pendeltågsstationer. Detta kan troligtvis kopplas till att det är förekommande att registrera pendelstationen som brottsplats i polisanmälan. I övrigt har övrig skadegörelse, som inte är klotter, minskat i Södertälje kommun över tid från år 2019 och framåt. I den trygghetsundersökning som genomfördes i Södertälje år 2024 ställdes frågan till boende om deras upplevelse av problem kring skadegörelse i sitt bostadsområde. De bostadsområden där flest boende uppgav problem var Hölö (68%), Brunnsäng (56%) och Järna centrum (52%).

Bostadsområdena med störst antal polisanmälda skadegörelsebrott³⁹ under år 2023 var:

1. Södertälje centralstation (över 2000 polisanmälningar per år)
2. Järna
3. Östertälje
4. Södra station
5. Centrum

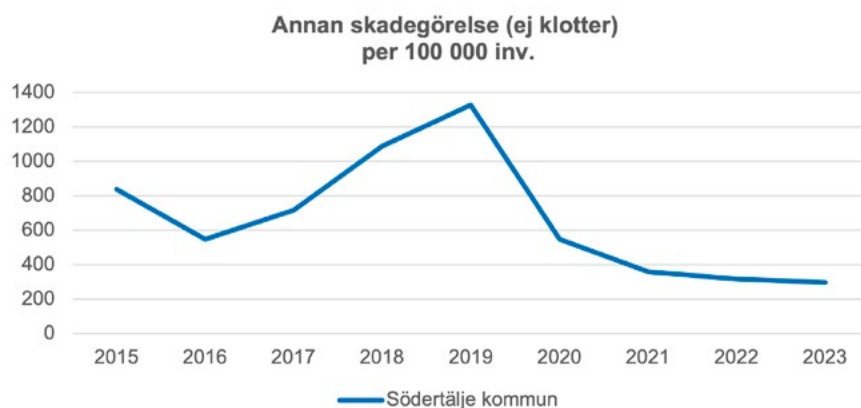

Diagram. Antalet skadegörelse (ej klotter) per 100 000 inv. i Södertälje. Källa: Brå

³⁹ Statistik från regionala lägesbilden, 2023. [Regional lägesbild, trygghet-otrygghet \(arcgis.com\)](https://arcgis.com)

Stöldbrott

Gällande stöldbrott polisanmälades relativt få brott i Södertälje under år 2023, i jämförelse med andra större städer och kommuner i Stockholmsområdet. Det som framför allt ses är att polisanmälade cykelstölder är relativt få till antalet (212 per 100 000 inv.), i jämförelse med exempelvis andra större. I städer som är studentstäder kan över 1 200 polisanmälade cykelstölder per 100 000 inv. registreras varje år. I den nationella trygghetsundersökningen (NTU) ses även att färre personer som bor i Södertälje uppger att de utsatts för cykelstölder, i jämförelse med genomsnittet för hela Sverige. Även fickstölder har enligt Brå minskat nationellt de senaste åren och i Södertälje har antalet polisanmälade fickstölder även minskat.

De områden där det mer frekvent sker stölder mot person är följande områden:

1. Centrum
2. Västergård
3. Järna
4. Fornhöjden

Inbrott

Nationellt ses en trend av minskade av polisanmälade bostadsinbrott över tid, från år 2017 och framåt. Denna trend ses även i Södertälje, men en stabil minskning av polisanmälade inbrott. Det är framför att inbrotten i villor och radhus som minskat tydligt senaste åren, från år 2020 och fram till år 2023. Något som kan ha en koppling till pandemins förändrade beteendemönster med fler personer som exempelvis arbetar hemifrån. Södertälje kommun har även relativt lite stölder från källare och vind, i jämförelse med andra städer. En liten ökning av polisanmälade stölder i källare och vind ses dock under år 2023.

I Södertälje kommun så är det framför att bostadsområdet Järna har flest polisanmälade bostadsinbrott, även om men det har skett en tydlig minskning under de senaste fyra åren. I övrigt så är det framför allt Hovsjö, Ronna, Västra Blombacka och Brunnsäng som i högre grad har fler bostadsinbrott och dessa bostadsområden består främst av lägenhetshus med gemensamma källare/vind.

Bostadsområden med flest polisanmälade inbrott under år 2023:

1. Hovsjö
2. Järna
3. Ronna
4. Västra Blombacka
5. Brunnsäng

Foto: Mostphotos

Bedrägerier

En av de brottstyper som tydlig ökat i omfattning i Sverige under de senaste åren är bedrägerier. I nationell statistik identifieras en tydlig trend gällande ökade polisanmälda bedrägeribrott. Även lokalt i Södertälje ses samma trend, med en ökning av de polisanmälda bedrägeribrotten under de senaste två åren.

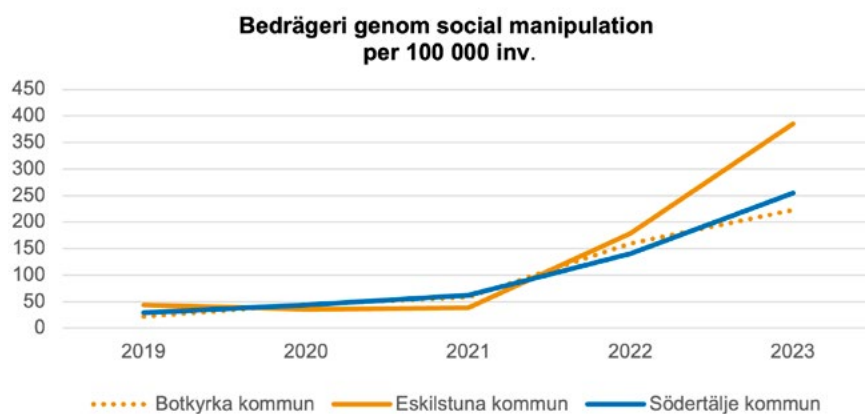

Diagram. Statistik över polisanmälda bedrägerier genom social manipulation. Källa: Brås statistik över polisanmälda brott.

Brott mot särskilt sårbara grupper

Att arbeta förebyggande mot utsatthet för bedrägerier som brott är även extra viktigt bland äldre personer (65 år och äldre). Enligt Brå är äldre i lägre utsträckning utsatta för brott än yngre personer, dock är målgruppen särskilt sårbara för vissa brott och om de utsätts för brott kan de även få mer allvarliga konsekvenser. Detta gäller bland annat brott där gärningspersoner kan utnyttjat den äldres fysiska svaghet eller bristande digitala kunskaper.⁴⁰

I den nationella trygghetsundersökning 2024 uppger äldre personer (65–84 år) att de i lägre utsträckning har utsatts för exempelvis hot och misshandel. Den egenrapporterade utsattheten för kortbedrägerier bland äldre är dock på liknande nivåer som för de yngre åldersgrupperna, där cirka 4 procent uppger att de utsatts årligen.⁴¹

Det finns även andra brottsoffergrupper som är särskilt sårbara om det utsätts för brott. Det innebär inte att de oftare utsätts för brott, som nämnt ovan, utan om de utsätts har de svårare att få hjälp och stöd. En grupp som förutom äldre är mer sårbara vid utsatthet för brott är personer med funktionsnedsättning.⁴²

Slutsatser

Södertälje kommun har i jämförelse med andra större städer i Sverige relativt lite problematik med stölder och andra mängdbrott, enligt statistik över polisanmälningar och egenrapporterad utsatthet. Under de senaste 10 åren har även andelen polisanmälda brott succesivt minskat, förutom en tillfällig ökning under pandemin (år 2020 och 2021). Även om antalet skadegörelsebrott som årligen polisanmäls i Södertälje är många till antalet, är dessa främst kopplade till klotter i kollektivtrafiken och flertalet av mängdbrotten som sker i Södertälje är i områden som har tågstationer.

De polisanmälda bostadsinbrotten har även minskat i Södertälje under de senaste åren och detta följer nationella trender. Nivån av polisanmälda stöldbrott i Södertälje är även låg, i jämförelse andra större städer.

Likt den nationella statistiken identifieras även en ökning av polisanmälda bedrägeribrott i Södertälje.

Statistik över polisanmälda brott kan speglas av invånarnas vilja att polisanmäla. Det är därför viktigt att få en bättre förståelse och kunskap framåt om det finns ovilja att be om hjälp eller anmäla brott i Södertälje och hur utbredd en möjlig tystnadskultur är.

40 Brå. Brott mot äldre. Brott mot äldre - Brottsförebyggande rådet

41 Nationella trygghetsundersökningen, Nationella trygghetsundersökningen (NTU) - Brottsförebyggande rådet

42 Brottsofferjouren. Särskilt sårbara - BOJ

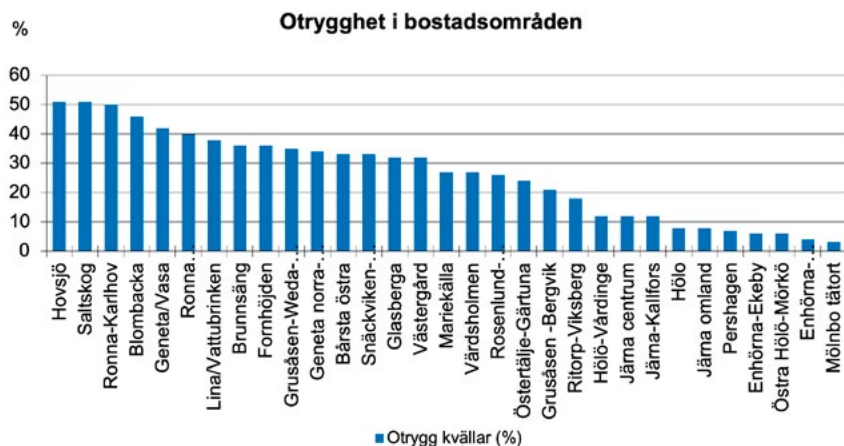
3.5 Konsekvenser av brott och otrygghet

Oro och otrygghet är känslor som både kan vara kopplade en tidigare ut-satthet för brott, samtidigt som oro även vara kopplad till ökad mediabevak-ning eller brott som sker på offentliga platser i sitt eget bostadsområde. Hög otrygghet och oro är därmed ofta en konsekvens av brottslighet. I Södertälje så ses att den upplevda otryggheten bland boende är högre än riksnittet (NTU 2022). En stor andel av invånarna i Södertälje upplever även att brotten påverkar livskvaliteten. Något som även har ökat från år 2020 till 2022, med-an i riket över lag så har oron att brott påverkat livskvaliteten minskat under samma period.

Otrygghet utomhus på kvällen		Oro över brottslighet i samhället		Oro för brott påverkar livs-kvaliteten	
Jmf. större stad	Jmf. Stor-Stockholm	Jmf. större stad	Jmf. Stor-Stockholm	Jmf. större stad	Jmf. Stor-Stockholm
Helsingborg (1) 39%	Upplands Väsby (1) 42,9%	Kristianstad (1) 52,9%	Nykvarn (1) 54,6%	Helsingborg (1) 11,2%	Sigtuna (1) 13,9%
Eskilstuna (2) 37,3%	Järfälla (2) 41,9%	Borås (2) 52,5%	Upplands-Bro (2) 53,4%	Södertälje (2) 10,5%	Upplands-Bro (2) 12,6%
Södertälje (3) 37,2%	Botkyrka (3) 39,4%	Eskilstuna (3) 52,2%	Nynäshamn (3) 53%	Eskilstuna (3) 9,5%	Järfälla (3) 2,6%
Kristianstad (4) 36,2%	Sigtuna (4) 38,7%	Gävle (4) 51,8%	Sigtuna (4) 49,3%	Västerås (4) 9,3%	Botkyrka (4) 11,9%
Borås (5) 36,0%	Södertälje (5) 37,2%	Borlänge (5) 51,2%	Järfälla (5) 48,8%	Kristianstad (5) 8,4%	Södertälje (5) 10,5%
		Södertälje (12) 46,1%	Södertälje (12) 46,1%		

Tabell. Andelen svarande som uppger otrygghet och oro i Nationella trygghetsundersökningen (NTI) 2022. Källa: Kolada

Under år 2024 så genomfördes en trygghetsmätning i Stockholms län, i samverkan mellan Polismyndigheten och länets kommuner. I Södertälje svarade cirka 2 500 invånare på enkäten. I enkätundersökningen ställdes en fråga upplevd otrygg i sitt bostadsområde på kvällen samt vilka platser (fritextsvar) som man aktivt undviker på grund av oro att utsättas för brott. I Södertälje så ses i resultatet att det framför allt boende i kommunens utsatta och prioriterade bostadsområden (se ovan kapitel) som är mest otrygga.

37%

känner sig otrygga
i Södertälje på kvällen
(NTU 2022).

Diagram. Andelen som upplever sig otrygga på kvällen i sitt bostadsområde (RegSO).
Källa: Polisens trygghetsmätning 2024.

De svarande i trygghetsmätningen kunde även svara om man aktivt undviker platser i sitt bostadsområde på vissa tider under dygnet på grund av oro för att utsättas för brott. Det var cirka 1 100 platser som nämns av de svarande och dessa har placerats ut på karta för att få en bild över vilka geografiska områden där flest invånare uppgett att de undviker platser på grund av oro att utsättas för brott. Det är främst områdena som idag bedöms som prioriterade bostadsområden som många uppger att de undviker platser i området som Ronna, Hovsjö, Geneta. Men även andra bostadsområden som Saltskog, Västergård, Brunnsäng och Fornhöjden har platser som många svarat att de undviker. Centrum-området i Södertälje är även ett område med flertalet platser som invånarna uppger att de undviker.

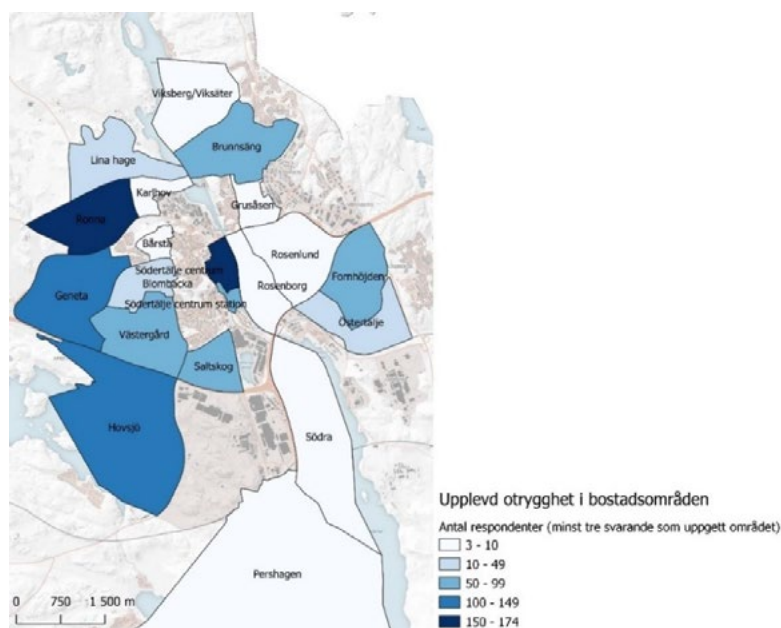

Bild. Sammanställning av fritext-svar på frågan om man undviker platser på grund av oro att utsättas för brott. Källa: Trygghetsmätningen 2024.

Telge Bostäder, som är kommunens allmännyttiga bostadsbolag med fastigheter i hela Södertälje, genomför regelbundet så kallade NKI-mätningar (Nöjd-kund-index). Dessa mätningar ställer varje månad frågor till hyresgästerna kring upplevelsen av trygg i sitt bostadsområde. I en sammanställning mellan perioden september 2023, med samma period 2024 så ses även i denna mätning att en större andel boende i områden som Västra Blombacka, Hovsjö, Saltskog, Lina, Geneta, Ronna och Fornhöjden upplever sig mer otrygga. Detta är samma trender som övriga trygghetsmätningar identifierar. Flertalet av dessa områden har även under senaste året drabbats av dödliga skjutningar.

Jämför man utvecklingen mellan 2023 och 2024 identifieras av Telge Bostäder att den störst positiva förflyttning, med fler som upplever sig trygga, i Saltskog med en ökning på 24,4%. Östertälje kommer på en andra plats med en ökning på 13,6%.

Störst negativa förflyttning kan Telge Bostäder se på Genetafältet samt Hovsjö med en försämring på 10,6% respektive 5,5%.

Nedan presenteras en fördelning per stadsdel gällande andelen (%) som känner sig trygg och högre nivåer innebär fler hyresgäster som känner sig trygg i sitt bostadsområde.

Trygghet i området bland boende för boende hos Telge bostäder

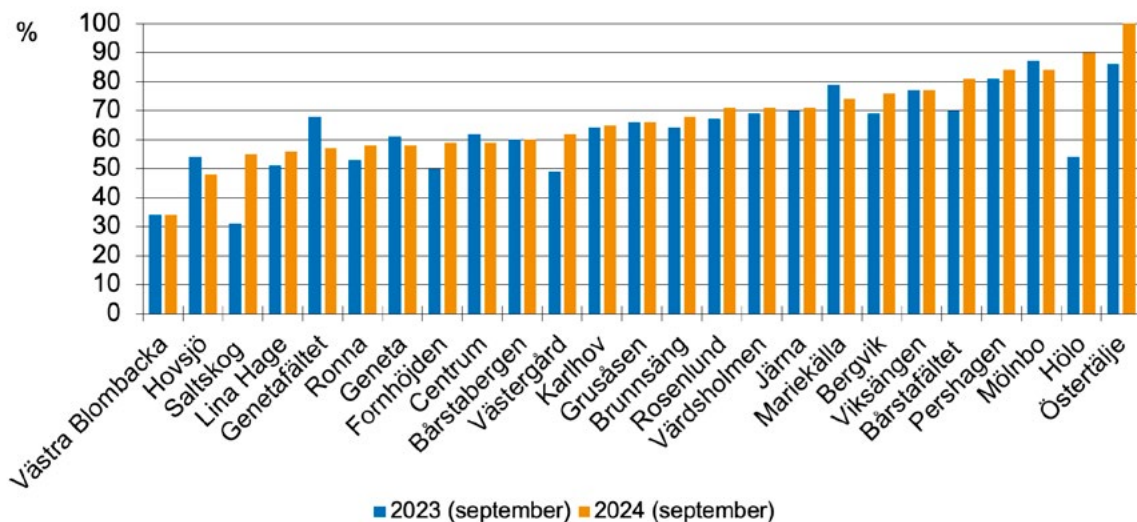

Diagram. Andelen boende i Telge Bostäders bostadsbestånd som upplever sig trygg i sitt område (NKI-mätning)

Upplevd otrygghet bland barn och unga

Trygga bostadsområden är en viktig skyddsfaktor för att barn och unga ska ha en minskad risk att utveckla normbrytande beteende och brottslighet. I Stockholmsenkäten ställs även frågor till eleverna om hur trygga de känner sig i sitt bostadsområde. I Södertälje har andelen unga som känner sig otrygga när de går ut ensamma ökat de senaste fyra åren (+8%), enligt Stockholmsenkäten som genomfördes år 2024.

Det är framför allt fler pojkar som uppger sig vara mer otrygga i sina bostadsområden på kvällarna de senaste åren (+14%). Elever från skolor som ligger i utsatta områden eller nära områden som har negativ utveckling med skjutningar/mord är mer otrygga, samma trend som för vuxna.

Upplevd otrygghet bland äldre

Enligt den nationella trygghetsundersökningen (NTU) som undersöker upplevd otrygghet i hela Sverige så uppger fler unga (20–30 år) och äldre (75–85 år) att de är otrygga i sina bostadsområden på kvällen. I trygghetsmätningen i Södertälje identifieras att äldre (65+ år) som svarat på enkäten uppger sin mest trygga (25%), i jämförelse med andra, yngre grupper. Den yngsta gruppen (16–29 år) är de som upplever sig mest otrygga i bostadsområdena (35%).

Slutsatser

Enligt trygghetsundersökningar där boende i Södertälje har svarat så upplever en större andel av invånare i Södertälje att brottsligheten påverkar livskvaliteten och fler är otrygga, om man jämför med andra större kommuner och genomsnittet i Sverige. Oron och otryggheten bland invånarna behöver inte vara direktkopplad till att individen själv har utsatts för brott.

Det är främst de bostadsområden som även bedömts av polisen som utsatta områden som en högre upplevd otrygghet ses, både bland unga och vuxna.

Det är viktigt att få mer kunskap och förståelse om varför invånarna känner sig otrygga för att hitta rätt åtgärder som kan öka den upplevda tryggheten i Södertälje.

Foto: Södertälje kommun

3.6 Brottslighet och otrygghetens påverkan på näringslivet

Brottslighet påverkar inte bara tryggheten och livskvaliteten för invånarna i en kommun, utan kan även ha en stor påverkan på företag och näringslivsutvecklingen i en stad. Utsatthet för brott kan även innebära stora ekonomiska konsekvenser för både privatpersoner som för företagare och föreningsliv. Näringslivet är viktiga i flera delar av det brottsförebyggande arbetet. Det gäller både för att få mer kunskap och värdefull information i kartläggningen av problemen, men också som en viktig part i lösningen och åtgärderna. Näringslivet kan i samverkan exempelvis bidra med följande:⁴³

- Att ingå i kartläggningen av brottsligheten och informationskanal för kommun och polis för att bidra med tips om platser där brott sker.
- Som finansiär eller samarbetspart i såväl enskilda projekt som längre satsningar.
- I den sociala brottspreventionen, kan företagare till exempel samverka med skolor eller erbjuda sysselsättning. Det vill säga i insatser som minskar benägenheten eller motivationen att begå brott.

43 Brå (2022) Tillsammans med näringslivet mot brott och otrygghet

Utsatthet och otrygghet bland företagare i Södertälje

Årligen genomför Svenskt Näringsliv en enkätundersökning för att undersöka företagsklimatet i Sverige. I undersökning ställs frågan om företag upplever att brottsligheten och otryggheten i deras kommun påverkar deras företag. Det är betydligt fler företagare i Södertälje kommun som upplever att brottsligheten i kommunen har negativ påverkan på företagandet, i jämförelse med andra större städer och nationella genomsnittet.⁴⁴ Södertälje kommun genomfördes våren 2021 en enkätundersökning om otrygghet och brottsutsatthet bland företagare med över 100 svar. I den undersökningen uppgav en stor andel av företagarna att de blivit mer otrygga. Över hälften av de företag som svarat på enkäten uppgav att de utsatts för brott och 86% av dessa upplevde även att brottsutsattheten inneburit ökade kostnader för företaget.

Sett till antalet polisanmälningar om stölder mot företag i Södertälje så har dessa minskat sedan år 2016 och framåt. Det är framför allt polisanmälda stölder i butik och varuhus som minskat över tid.

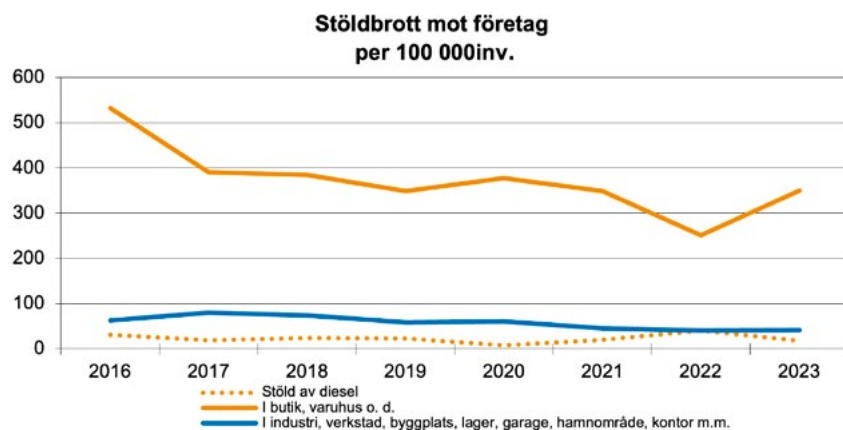

Diagram. Andelen polisanmälda brott mot företag per 100 000 inv. Källa: Brås statistik över polisanmälda brott.

⁴⁴ Enkät svar från Svenskt Näringslivs företagundersökning. [Södertälje \(foretagsklimat.se\)](https://foretagsklimat.se)

Trygghet i centrum

Södertälje centrum som stadskärna är en central mötesplats och samlingspunkt för både boende och besökare. Här möts både besökare till stadens hotell, besöksnäring till butiker och turistmål, resenärer som ansluter till pendeltåg och bussar vid centralstationen men även bostäder finns i centrala Södertälje.

Centralstationen och andra centrala mötesplatser i centrum är idag platser som bedöms ha en öppen narkotikahantering (utifrån bedömning inom ramen för samverkan *Öppna drogscener*). Flertalet invånare har även uppgett i trygghetsmätningen för år 2024 att det finns platser som centrala Södertälje som man undviker på grund av oro att utsättas för brott. Centralstationen är även plats som inom ramen för den veckovisa samverkan (måndagsmöten) har identifierats som en riskmiljö för nyrekrytering av unga.

Slutsatser

Utifrån enkätundersökningar med företag i Södertälje så identifieras att brott som sker i Södertälje har en påverkan på näringsidkares otrygghet och möjlighet att bedriva verksamhet i Södertälje. En stor andel av de företagare som svarat på den lokala företagarenkäten uppger att brottsutsattheten har inneburit ökade kostnader för företaget. Det är viktigt att få mer kunskap om brottsutsattheten för företagare i Södertälje. Ser man till statistik över polisanmälda stöldbrott i butik så har dessa minskar under de senaste åren, dock behövs mer kunskap om vilka typer av brott som företagare mer frekvent utsätts för.

Centralstationen är bland annat en plats som har identifierats ha öppen narkotikaförsäljning och det finns även en oro för nyrekrytering bland unga som befinner sig på platsen. Flertalet invånare beskriver även att det finns platser som man undviker i centrala Södertälje på grund av oro att utsättas för brott. Det förebyggande arbetet i centrum krävs en stärkt samverkan med andra aktörer, som exempelvis Region Stockholm som ansvarar för kollektivtrafiken men även med näringslivsaktörer i Södertälje.

3.7 Otrygga hemmiljöer

I Polismyndighetens årsredovisning för år 2023 konstaterar myndigheten att i flera polisregioner är mäns våld mot kvinnor dödligare än skjutvapenvåldet. Det konstateras vidare att det inte finns några geografiska skillnader i våldet och att storstad, småstad och glesbygd är lika drabbade.⁴⁵ Även barn drabbas av våld som sker i hemmiljöer, genom att själva utsättas eller bevittna vålds- och sexualbrott mellan närstående (så kallat barnfridsbrott). Barnfridsbrott är sedan 1 juli 2021 ett nytt brott för att stärka det straffrättsliga skyddet för barn. Södertälje kommuns nuvarande arbete mot våld i nära relation styrs av kommunens *handlingsplan Fri från våld 2024–2027*.⁴⁶ Våld i nära relation omfattar våld som utövas i en relation där den utsatta förväntas kunna känna trygghet. Den utsatta har ofta känslomässiga band till förövaren vilket försvårar att ta sig ur våldet. Våldet kan anta många olika former: det kan vara fysiskt, psykiskt och sexuellt, samt materiellt och ekonomiskt, och blir ofta allvarligare ju längre relationen pågår. Förutom det psykiska och fysiska våldet förekommer också sexuellt-, materiellt-, och digitalt våld.

Den senaste nationella kartläggningen av brott i nära relationer (publicerad år 2024) visar att utsattheten för våld i nära relation är utbredd i samhället. Totalt uppgav 13,6% av befolkningen (16–84 år) att de blivit utsatta för någon typ av våld i nära relation under år 2022. Det är en större andel kvinnor än män som uppger att de blivit utsatta (15,2 respektive 11,7%).⁴⁷ I nationella undersökningar visar resultatet även att fler unga i jämförelse med äldre, som uppger sig ha utsatts för våld och brott från en partner, där den största andel utsatta finns i åldersgruppen 20–24 år. Unga löper ännu större risk än vuxna att utsättas för våld genom digitala medier, både genom att utsättas för psykiskt våld och hot, men också att utsättas för digital övervakning och kontroll. Det är betydligt fler personer som uppger sig ha utsatts för någon form av våld i nära relation årligen (13% av befolkningen i åldrarna 16–84 under år 2022) än exempelvis bostadsinbrott och bedrägerier (1% för bostadsinbrott och 4% för bedrägerier).

Nationell statistik visar att uppskattningsvis var femte person, fler kvinnor än män har utsatts för våld i nära relation under sin livsstil.

(Nationellt centrum för kvinnofrid)

⁴⁵ Polismyndigheten, Årsredovisning 2023

⁴⁶ Södertälje kommun *Handlingsplan Fri från våld, Södertälje kommun 2024–2027* (sodertalje.se)

⁴⁷ Brå. <https://bra.se/statistik/statistik-om-brottstyper/vald-i-nara-relationer.html>

Brotskategorin är mer komplex att kartlägga och det finns behov av mer kunskap

Den senaste nationella kartläggningen av brott i nära relation som publicerats av Brå år 2024 visar att personer som utsätts för våld i nära relation söker olika former av stöd eller hjälp, men att de mer sällan polisanmäler våldet. Det vanligaste skälet till att polisanmälan inte gjorts är att de utsatta inte uppfattar händelsen eller händelserna som tillräckligt allvarliga. Det finns idag ett större mörkertal kring brott som sker inom en relationskontext, i jämförelse med andra brotskategorier.⁴⁸ Detta gör att en kartläggning och lägesbild över brottslighet som sker inom nära relationer behöver kompletteras med mer information än bara statistik över polisanmälda brott, eftersom majoriteten av de utsatta aldrig polisanmäler. Ytterligare påverkas statistiken över polisanmälda brott i nära relation av förändringar i polisens och åklagarnas hantering och registreringsrutiner vid anmälan. Exempelvis registreras de olika gärningarna vanligtvis initialt som grov kvinnofridskränkning vid anmälan i början av 2010-talet, medan man under senare år i stället i högre grad registrerade de underliggande brotten som exempelvis misshandel. Därmed bör viss försiktighet iaktas när statistiken mellan olika brotskategorier kring våld i nära relation tolkas.

Brott i nära relation i Södertälje

I Södertälje kommun samordnas för närvarande arbetet mot våld i nära relation genom handlingsplanen *Fri från våld 2024–2027*. Arbetet sker utifrån följande fokusområden som är anpassade efter Södertäljes behov.

- **Fokusområde 1:** Kommunen arbetar våldsförebyggande.
- **Fokusområde 2:** Kommunen erbjuder våldsutövare återfallsförebyggande insatser.
- **Fokusområde 3:** Kommunen arbetar aktivt för att upptäcka våldsutsatthet.
- **Fokusområde 4:** Våldsutsatta vuxna och barn har tillgång till insatser utifrån sina behov.
- **Fokusområde 5:** Kommunen arbetar systematiskt med kunskaps- och metodutveckling

En av åtgärderna i handlingsplanen är bland annat att koppla ihop arbetet med handlingsplanen och kommunens lägesbild kring det brottsförebyggande arbetet för att inkludera våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel.

Jämförs Södertälje med övriga större städer i Sverige så ligger kommunen högt i antalet polisanmälda våldsbrott per 100 000 invånare som sker i nära relation, i jämförelse med genomsnittet.

48 Brå. [Brott i nära relation \(bra.se\)](https://www.bra.se)

I Södertälje kommun ses under åren 2015–2017 en minskning av antalet polisanmälda misshandelsbrott mot kvinnor inomhus (bekant med gärningspersonen). Efter år 2018 har antalet stabilt ökat årligen fram till år 2022, något som följer den nationella utvecklingen. Under år 2023 ses dock en minskning av de polisanmälda brotten i Södertälje. Det krävs vidare arbete för att få mer information om minskningen beror på anmälningsbenägenhet eller andra faktorer.

I Södertälje kommun är de cirka 200 kvinnor årligen (år 2022 och år 2023) som fått en insats efter våldsutsatthet.

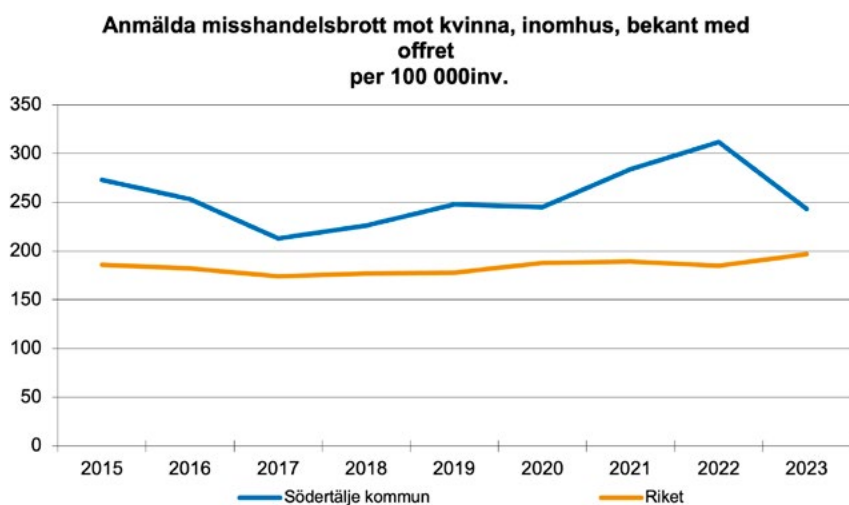
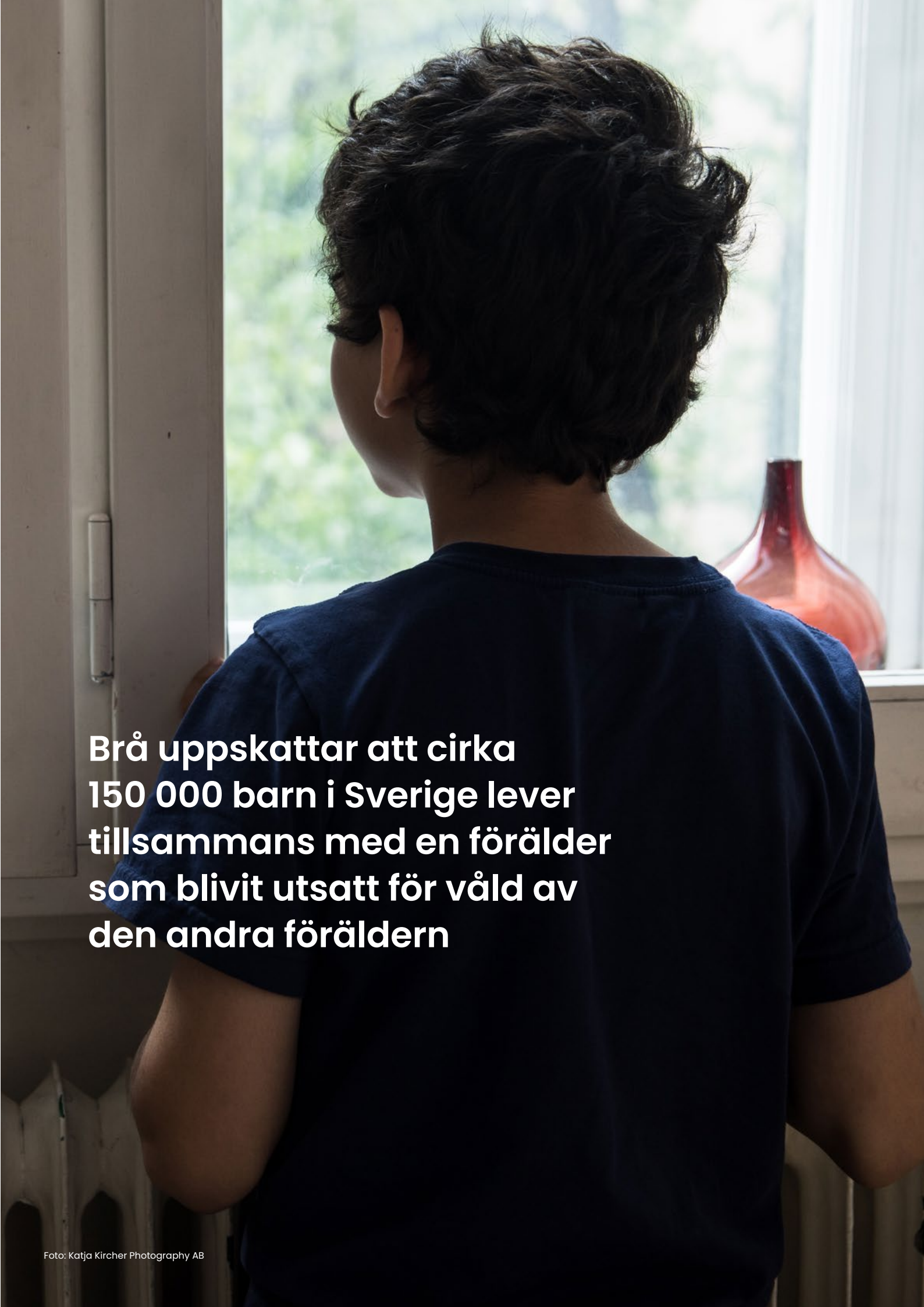

Diagram. Andelen polisanmälda misshandelsbrott mot kvinna, bekant med offret inomhus per 100 000 inv. Källa: Kolada.

**Brå uppskattar att cirka
150 000 barn i Sverige lever
tillsammans med en förälder
som blivit utsatt för våld av
den andra föräldern**

Foto: Mostphotos

Barn som utsätts och bevittnar brott i hemmiljöer i Södertälje

Det finns en korrelation att själv ha utsatts för våld i hemmet som barn och att utöva våld som vuxen. Det är därför viktigt att tidigt se och agera när en oro finns för att barn utsätts för våld i hemmiljön. Brå uppskattar att cirka 150 000 barn i Sverige lever tillsammans med en förälder som blivit utsatt för våld av den andra föräldern.⁴⁹

Ser man till polisanmällda brott av misshandel mot barn 0–6 år där bekant begått brottet, så sker majoriteten av brotten i inomhus samt att det över tid varit höga nivåer av våldsbrott mot yngre barn i Södertälje i jämförelse med andra större städer. Sedan det nya brottet barnfridsbrott infördes år 2021, så ses även en stadig ökning av anmälningarna i Södertälje samt högre nivåer än i andra större städer. Det är fler polisanmällda fall av att barn har bevittnat våld i hemmet i Södertälje, än polisanmälningar beträffande att barnet själva har utsatts för våld. Under år 2023 polisanmälldes 183 fall i Södertälje där unga bevittnat våld i hemmet.

49 Jämställdhetsmyndigheten och Brå (2022). Metodstöd för kartläggning – våld i nära relationer, hedersrelaterat våld.

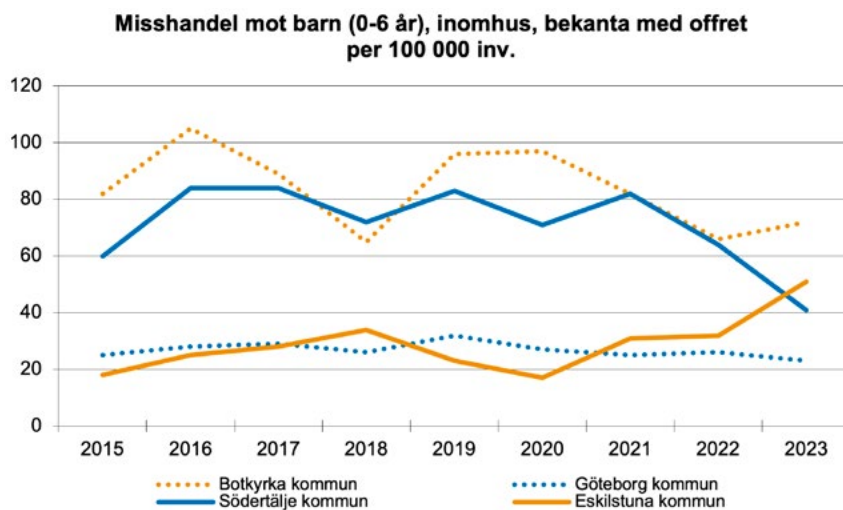

Diagram. Andelen polisanmälda misshandelsbrott mot barn (0-6år) bekant med offret inomhus per 100 000 inv. Källa: Statistik på polisanmälda brott, Brå.

I Södertälje kommun finns Barnahus, ett resurscentrum för barn och unga under 18 år som misstänks ha blivit utsatta för misshandel eller sexuella övergrepp. På Barnahus samlas myndigheter som barnen behöver träffa på en plats. Nedan presenteras en tabell över antalet förhör som hållits med barn per år.

Barnahus	2021	2022	2023
Flickor, antal förhör	44	57	65
Pojkar, antal förhör	80	60	92
Totalt	124	117	157

Slutsatser

Nationell statistik visar att uppskattningsvis var femte person, fler kvinnor än män (Nationellt centrum för kvinnofrid) har utsatts för våld i nära relation under sin livsstil, vilket påvisar behovet av att arbeta aktivt för att förebygga denna våldstyp. I Södertälje har polisanmälningarna stadigt ökat sedan år 2018 i Södertälje gällande kvinnor som utsätts för våld av sin partner. Vilket skulle kunna påvisa att mörkertalet minskar. Både mörkertal och tystnadskultur är något som bidrar till att färre anmäler våld i nära relation.

Polisanmälda våldet mot barn (0-6 år) inomhus av bekanta och barn som bevittnat våld i Södertälje är på högre nivåer i jämförelse med andra större städer i Sverige. Våld i hemmiljö är en tydlig riskfaktor för framtida brottslighet enligt forskning vilket även ger ytterligare behov av att stärka det förebyggande arbete mot våld i hemmiljöer.

3.8 Kommunen och den kriminella ekonomin

Kommuner hanterar årligen stora summor pengar som betalas ut, ofta i form av bidrag till både individer, företag eller till föreningar till exempel genom försörjningsstöd. Kommunen betalar även till företag som ska bedriva verksamhet åt kommunen, till exempel hemtjänst eller assistans. Något som ofta hanteras genom upphandlingar. På senare år har brott mot välfärdssystemen uppmärksammats nationellt och flertalet utredningar har försökt få en bild av omfattning av problemet och sårbarheter som finns i hanteringen. I den nationella myndighetsgemensamma lägesbilden för organiserad brottslighet år 2023 framhålls att angrepp på utbetalande system, som idag även finns på kommunalnivå, är ett av de allvarligaste hoten mot samhället.⁵⁰ Nationell forskning påvisar även på hur kommuner är extra sårbara för angrepp.⁵¹

Kriminell ekonomi är ett begrepp som börjat användas de senaste åren för att samla hur kriminella hanterar sina brottsvinster. Kriminell ekonomi beskrivs av polisen som ett ekosystem där brottsvinster genereras, hanteras och återinvesteras. I Polismyndighetens rapport om den kriminella ekonomin som publicerats år 2024 beskrivs vilka brottsfenomen som polisen identifierat som aktuella samt vilka summor som genereras årligen.⁵²

- svarta inkomster (skatte- och bokföringsbrott) på 91 miljarder kronor
- bidragsbrott 8,2 miljarder kronor
- bedrägerier 7,5 miljarder kronor
- avfallsbrottslighet 6,1 miljarder kronor
- narkotikamarknaden 2,8 miljarder kronor
- Vid sidan av detta uppdagas regelbundet ny brottslighet, såsom fusk med coronastöd till företag på 4,8 miljarder kronor och livsmedelsbedrägerier som omfattar ett värde av 9 miljarder kronor per år

Även fast dessa siffror är höga är mörkertalet stort, då många brott inte upptäcks eller anmäls. Brottsvinsterna investeras i både legala verksamheter och nya brottsliga verksamheter. Begreppet kriminell ekonomi är brett och i denna lägesbild inryms ett flertal brottsfenomen under begreppet, till exempel lyfts välfärdsbrottslighet och arbetslivskriminalitet. Välfärdsbrottslighet innebär enligt SKR att en extern aktör, företag eller privatperson, otillbörligen utnyttjar kommunala medel för egen vinning. Välfärdsbrottslighet kommer att genomsyra flera delar av detta kapitel, utifrån hur kommunen och samhället i stort kan utnyttjas.

Brottsvinsterna investeras i både legala verksamheter och nya brottsliga verksamheter.

⁵⁰ Myndighetsgemensam lägesbild – Organiserad brottslighet 2023. Polismyndigheten, juni 2023

⁵¹ Den sårbara staten – En forskningsöversikt om hur organiserad brottslighet påverkar stat och kommun. Carina Gunnarson 2023

⁵² Den kriminella ekonomin – Introduktion och översikt. Polismyndigheten september 2024. Diarienummer: A442.181/2024, Saknr: 423

Kommunen kan som organisation både bli utsatt för brott samt vara en möjliggörare för brottslighet, genom dess myndighetsutövning samt hantering av inköp och utbetalningar. Det finns dock olika nivåer på ekonomisk brottslighet, både genom oavsiktliga fel, avsiktliga fel, enklare ekonomisk brottslighet och organiserad brottslighet, vilket kan visualiseras genom den så kallade compliance-pyramiden.⁵³ Pyramiden illustrerar att det finns olika orsaker och motiv bakom felaktigheterna. Beroende på orsaken eller motivet bör felaktigheterna förstås och förlängningen bemötas på olika sätt. Dessutom illustrerar pyramiden att det antalsmässigt är flest oavsiktliga felaktigheter och att mängden minskar ju tydligare det brottsliga uppsåtet är.

Bild. Compliance-pyramiden från SOU 2020:35 Kontroll för ökad tilltro – en ny myndighet för att förebygga, förhindra och upptäcka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen

Kriminell ekonomi i Södertälje kommun

Södertälje kommun, tillsammans med andra statliga myndigheter, har under tiotal år identifierat att kriminella aktörer med bas i Södertälje kommun har utnyttjat bristande lagstiftning och handläggningsrutiner hos så väl kommun som andra statliga myndigheter.

Problematiken som beskrivs ovan om den kriminella ekonomin har identifierats av Södertälje kommun tidigare än många andra kommuner. Härvar kring bidrag kopplade till folkbokföring och försörjningsstöd samt upphandlad hemtjänst, och assistans, men även härvar för andra utbetalande myndigheter såsom Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan var del av det som uppmärksammades. Härvarna blev uppmärksammade och kommunen valde också att kommunicera kring härvarna vilket blivit uppmärksammat på flera håll. Även om Södertälje kommun var tidig med att uppmärksamma problembilderna är inte kommunen ensam om problemen. På senare år har myndigheter och forskning mer uppmärksammat de hot och sårbarheter som finns i systemens utformning, sättet handläggningen sker på och hur systemen hänger ihop från statlig, region till kommunal verksamhet.

⁵³ Kontroll för ökad tilltro – en ny myndighet för att förebygga, förhindra och upptäcka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen, Utredningen om samordning av statliga utbetalningar från välfärdssystemen 2020. SOU 2020:35

Det här kapitlet kommer visa på problematiken och omfattningen av den här typen av brottslighet i den grad det går, utifrån aktuell forskning, nationella kartläggningar samt tillgänglig lokal information. För att få en bild över identifierade hot och sårbarheter inom kommunen har intervjuer med representanter från kommunens verksamheter genomförts under våren 2024.

Områden med identifierade hot och sårbarheter

Hoten och sårbarheterna som identifierats bör ses som en del av en kedja av bedömningar och beslut. För att illustrera detta har en schematisk bild tagits fram, se figuren nedan. Den illustrerar genom en kedja av händelser hur myndigheters och kommunens handläggningssystem medvetet eller omedvetet utnyttjas. I kommande avsnitt beskrivs denna kedja kopplat till hot och risker inom verksamheter i Södertälje kommun samt nationell kartläggning över problematikens karaktär och omfattning.

En individ, bolag eller ekonomisk förening kan skapa förutsättningar att medvetet eller omedvetet få tillgång till välfärdssystemet, trots att denne inte har rätt till det. Att upprätta flera av dessa viktiga registreringar, tillstånd eller intyg står andra aktörer än kommunen för. Exempel på det kan vara felaktig folkbokföring, felaktiga id-handlingar och registrering av bolag eller förening som exempelvis aktiebolag. Felaktiga tillstånd eller intyg kan leda till att en verksamhet kan felaktigt få rätt att bedriva omsorg eller skola, vilket beror på felaktig registrering. Dessutom kan falska intyg ge rätt till förmåner eller bidrag som egentligen inte är berättigade.

Bild. Schematisk bild om hur myndigheters inklusive kommuners handläggning kan utnyttjas.

Det finns en skillnad i att utnyttja inköpsprocessen och att utnyttja myndighetsutövningen och det handlar om att sära på det civilrättsliga området och förvaltningsrättsliga området. Dock styrs båda områdena av lagstiftning om hur handläggningen och besluten ska gå till. En tydlig skillnad är vem som är den aktiva parten. Vid inköp är det kommunen som aktivt går ut för att upphandla produkter och tjänster, medan vid ansökningar är det individer eller bolag samt ekonomiska föreningar som vill få något av kommunen.

När det kommer till aktörer som utnyttjar systemet finns hotet i handläggningen. Sårbarheter i handläggningen kan vara att den delas upp mellan verksamheter, resursbrist, krav på skyndsamhet i handläggningen samt brist på kompetens. Det kan innebära att information inte överförs mellan verksamheter samt att förhållanden inte utreds i tillräckligt hög utsträckning genom olika kontroller i tidiga skeden i handläggningen. När uppföljande kontroller av handläggningen ska ske i form av skrivbords- eller platskontroller som tillsyn, kan brist på tid eller resurser vara ett problem. En annan sårbarhet kan även vara brist på kompetens kring hur handläggningen kan utnyttjas eller att ärenden kan vara komplext i sin karaktär. Ytterligare kan det även handla om en mer direkt påverkan att tjänstepersoners beslutsmandat utnyttjas genom hot, mutor och infiltration. Detta kommer behandlas i kapitlet nedan om *Kommunen och otillåten påverkan*.

Om handläggningen utnyttjats är det möjligt för aktörer att få direkt ekonomisk ersättning i form av en utbetalning av till exempel ett bidrag eller ersättning enligt ett felaktigt avtal. Kommunala myndighetsbeslut som bygglov eller utskänkningstillstånd av alkohol kan vara lukrativa för utnyttjande aktörer i brottsupplägg. Dessa lokala beslut kan även påverka andra myndigheter eller aktörer samt påverka förutsättningarna för medborgare och näringsidkare att verka i kommunen. Utifrån intervjuer med verksamheter inom Södertälje kommun har det identifierats att det finns utökade behov av samverkan och en helhetssyn om hur beslutskedjorna kan utnyttjas. En sårbarhet är en låg kompetens om hur andras verksamhet fungerar samt vilken information som får delas. Detta kan innebära ett otillräckligt informationsflöde, i form av underrättelser och anmälningar om fel som identifieras inte lyfts vidare till rätt aktör.

I kommande avsnitt blir det en fördjupning om problemen kring den kriminella ekonomin nationellt och i Södertälje.

Förutsättningarna skapas

Det är generellt svårt att få en bild av fel som finns i olika register i och utanför kommunen som exempelvis folkbokföring. Dessa fel kan skapa förutsättningar för att i ett senare skede utnyttja inköpsprocessen och myndighetsutövningen kopplat till bidrag. Ett område som tidigt uppmärksammades i kommunen var hur folkbokföringen användes i olika upplägg för att utnyttja ekonomiskt bistånd.

I ett pilotprojekt för att motverka felaktig folkbokföring, där Södertälje med åtta andra kommuner deltog bedömdes 5 procent av alla folkbokförda i Södertälje ha felaktiga uppgifter (Skatteverket, 2022). I relation till totala befolkningen i Södertälje kommun kan det innebära att det kan vara så många som cirka 5 000 personer som är felaktigt folkbokförda. Folkbokföringsbrottet är relativt nyinrättat och hanteringen av anmälningar och rättelse i Skatteverkets register är fortsatt i en utbyggnadsfas. Skatteverket publicerade nyligen en nationell lägesbild över hur befolkningen är folkbokförd och hanteringen av samordningsnummer, som en del i att utveckla det förebyggande arbetet mot felaktig folkbokföring.⁵⁴ I det arbetet konstaterades det

⁵⁴ Nationell lägesbild över befolkningen, Skatteverket 2024. Dnr 8-2690557

fel i Skatteverkets folkbokföringsregister. Dels fel om vilka som är i landet och var de är folkbokförda, om de har en identitet samt en hög användning av så kallade samordningsnummer. Vidare finns det också indikationer på felaktiga registreringar av skilsmässor, som snarare är skenskilsmässor. Ytterligare identifieras fall av felaktiga vårdnadsförhållanden, som i kombination med felaktiga bostadsförhållanden ger rätt till ekonomiskt bistånd. Nedan presenteras utvecklingen av antalet polisanmälda brott mot folkbokföringslagen i Södertälje.

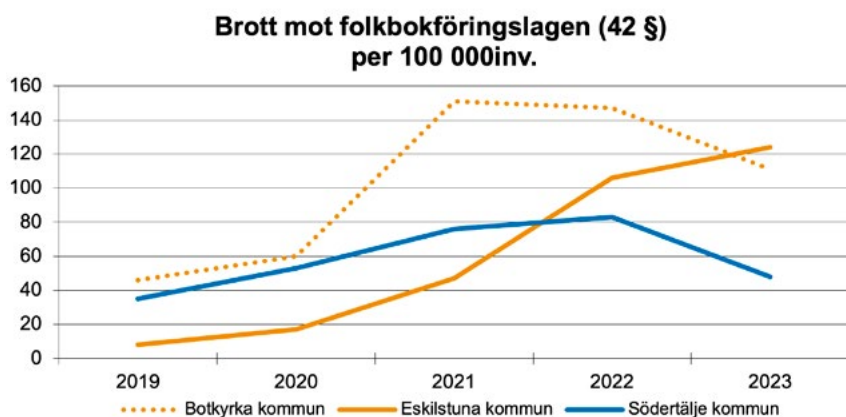

Diagram. Antalet polisanmälda brott mot folkbokföringslagen per 100 000 inv. Källa: Brå

En annan viktig grund för att kunna utnyttja myndighetsutövningen handlar om identitet. Att säkerställa en persons identitet är en central uppgift för många myndigheter inklusive kommunen. Riksrevisionen har i en rapport bedömt att regeringen och en rad myndigheters handläggning brister, vilket gör att identiteter kan utnyttjas.⁵⁵ Riksrevisionens slutsats är att dels måste grundarbetet hos vissa myndigheter bli bättre, så att förutsättningarna för utbetalande myndigheter blir bättre på att utföra sina uppdrag. Alla myndigheter måste kontrollera identiteten mer ingående än som sker nu, detta gäller även kommuner. Erfarenheter om att felaktig identitet finns i den kommunala handläggningen är något som verksamheten vittnar om.

En annan viktig faktor för att utnyttja handläggningen är hur associationsformer som bolag och föreningar registreras och vilka som är företrädare. Myndigheterna har i flera lägesbilder pekat på aktiebolag som den företagsform där de flesta risker uppstår, men det finns även andra former av företag, stiftelser och föreningar som också används som brottsverktyg.⁵⁶ I en statlig utredning konstaterade man problem med bolag:⁵⁷

- Det saknas kunskap om mindre företag då dessa inte är revisionspliktiga
- Bolagsverket har inte haft verktyg för att kontrollera registreringar av företag
- Upptäcktsrisk för företag som nyttjar målvakter samt för företagskapning har varit låg.

⁵⁵ Vem där – fastställande av identitet vid statliga myndigheter. Riksrevisionen maj 2024. RiR 2024:12

⁵⁶ Myndighetsgemensam lägesbild – Organiserad brottslighet 2023. Polismyndigheten, juni 2023

⁵⁷ Bolag och brott – några åtgärder mot oseriösa företag, Statens offentliga utredningar 2023. SOU 2023:34

Myndigheterna har länge känt till bristerna och bättre rutiner samt ny lagstiftning är på väg att införas. I en publikation från Brå identifierar man flertalet skrivna intyg som skapar möjligheter till fusk som läkarintyg, felaktiga inkomstuppgifter som lönespecifikationer och andra felaktiga förhållanden som skenskilmässor.⁵⁸ Problemen med att det finns felaktiga uppgifter och intyg lyfts i intervjuerna som väl kända inom Södertälje kommuns verksamheter.

Handläggningen utnyttjas

Det finns två sätt kriminella aktörer kan utnyttja handläggningen. Det handlar om att de utnyttjande aktörernas registreringar och intyg i det första steget där förutsättningarna skapas blir godkända, alternativt påbörjas handläggningen i detta steg.

Inköpsprocessen utnyttjas

Inköpsprocessen är relativt omfattande och kräver planering, kartläggning samt analys av behovet hos den upphandlande parten innan själva upphandlingen börjar. Se figuren nedan för en schematisk bild över en inköpsprocess.

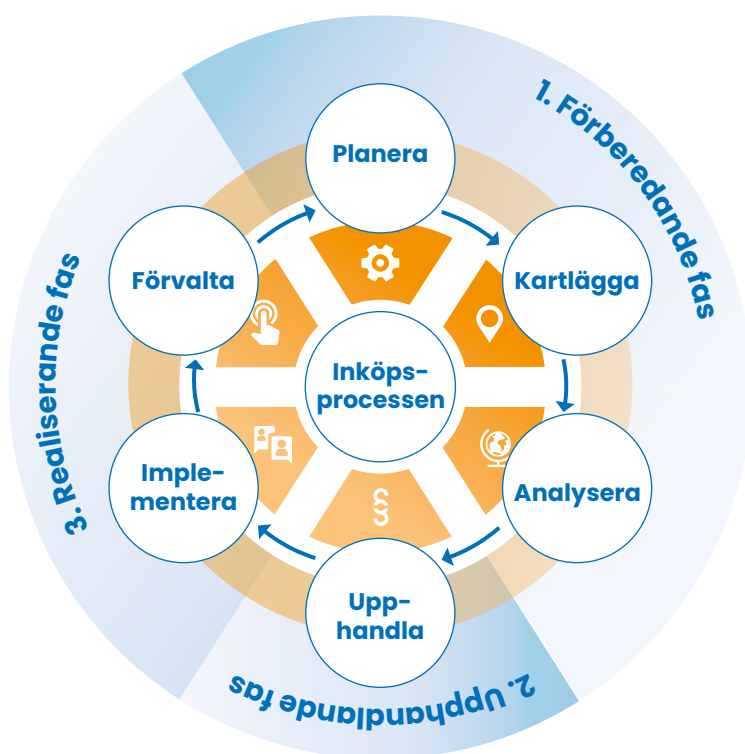

Bild. Idealbild avseende inköp. Anpassad bild utifrån Upphandlingsmyndighetens modell för inköp.

⁵⁸ Intyget som dörröppnare till välfärdssystemet – En rapport om välfärdsbrott med felaktiga intyg. Brottsförebyggande rådet 2015. Rapport 2015:8

Det finns många lagkrav på hur inköp ska gå till. Bedömningen för kommunala bolaget Telge Inköp som stödjer kommunen i inköpsprocessen bygger till exempel på avtalets storlek i pengar och hur omfattande processen ska vara. Flera åtgärder för att skapa en effektiv och rättssäker inköpsprocess med flera kontrollpunkter för att motverka oseriösa eller brottsliga aktörer har införts steg för steg i Södertälje kommun de senaste åren. Utnyttjande av inköp i kommunen bedöms trots dessa åtgärder som ett hot. Det finns potentiella sårbarheter i hela inköpsprocessen för aktörer som vill utnyttja processens svagare länkar. Som beskrivits ovan finns en risk kring att företag kan visa "en tvättad fasad" genom registreringar och tillstånd för verksamhet.

Vad som har framkommit i intervjuerna med verksamheter inom Södertälje kommun bottnar riskerna i att det finns en ojämn kompetens inom kommunen kring de förberedande delarna inom en upphandling, som kartläggning och kravställning. Även om Telge Inköp kan stödja med vissa delar. Avtalens utformning blir ibland inte tillräckligt tydligt, vilket gör senare delar av handläggningen svårare när både Telge Inköp och verksamheten ska följa upp avtal och förvaltning. Vissa inköp har sårbarheter som flera led av underleverantörer, vilket försvårar uppföljning av avtalet. I de fall där inköp sker genom så kallad direktupphandling, saknas det mer omfattande bedömningarna som sker vid större inköp. Flera mindre inköp kan också bli omfattande, vilket skapar sårbarheter i upphandlingsförförandena. Även om en upphandling skett enligt regler och krav finns fortsatt andra typer av sårbarheter. I intervjuerna med verksamheter inom kommunen beskrivs att det är en varierande grad av uppföljningar av avtal, vilket kan innebära mindre genomförd verksamhet eller högre kostnader. Det är främst i uppföljningen som felaktigheter kan upptäckas och åtgärder kan sättas in varför det bör läggas ett större fokus kring hur kommunen arbetar med uppföljning av upphandlade tjänster. Inköp kan också ske utanför ett ramavtal med inköp från helt andra aktörer, vilket åsidosätter lagstiftningen på området.

Det finns en risk kring att företag kan visa "en tvättad fasad" genom registreringar och tillstånd för verksamhet.

Penningtvätt, företag och fastigheter

Penningtvätt som fenomen har de senaste åren fått en allt större uppmärksamhet samtidigt som kraven på betalningsförmedlare och banker fått högre krav på sig. Antalet brott i Sverige och Europa ökar, vilket vittnar om en stegrande omfattning. Det finns flera anledningar för kriminella att vilja tvätta sina brottsvinster. Det första man kan säga om penningtvätt är att det finns flera anledningar att göra det. Till exempel för att återinvestera i nya brottsliga upplägg, men det kan också vara ett sätt att skapa en legal bas för att konkurrera på den lagliga marknaden till att vara ren konsumtion, inte sällan lyxkonsumtion. De polisanmälda penningtvättsbrotten har ökat i Södertälje, såväl som liknande städer under de senaste 10 åren.

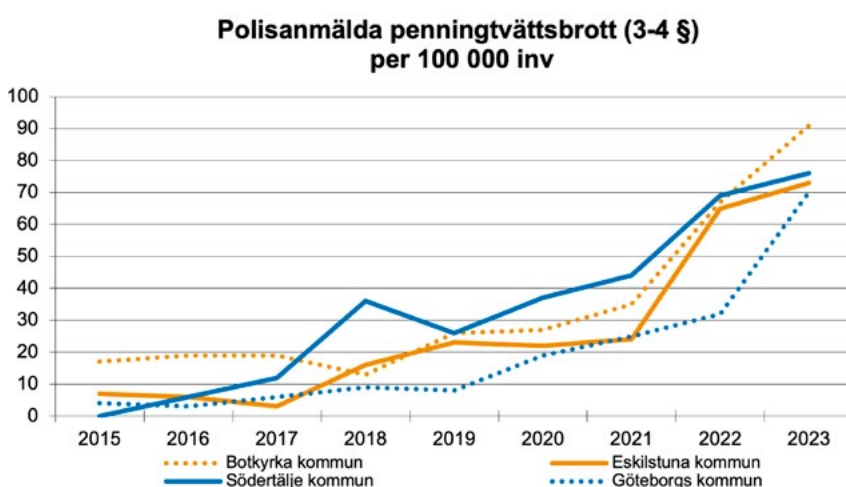

Diagram. Antalet polisanmälda penningtvättsbrott per 100 000 inv. Källa: Brå

I intervjuerna med verksamheter inom Södertälje kommun lyftes hotet och vissa sårbarheter med att pengar kan tvättas genom kommunens inköp och utbetalningar. Vidare kan handläggning indirekt ge möjligheter till penningtvätt genom två vanliga fenomen, som enskilt eller i kombination kan påverkas av vilka kommunen handlar med eller stödjer. Nedan kunskap kommer från en Brå rapport om penningtvätt.⁵⁹

⁵⁹ Penningtvätt och annan penninghantering Kriminella, svarta och grumliga pengar i legal ekonomi. Brottsförebyggande rådet 2015. Rapport 2015:22

Investeringar i företag

Många investeringar görs i kontantintensiva branscher inom handels- och tjänstesektorn, som restauranger, butiker, hotell och nattklubbar, samt i bygg-, bil-, och transportbranscherna. Det har bland annat visat sig att det inom de kriminella kretsarna är statusfyllt att ha en centralt belägen restaurang eller nattklubb i en större stad. En annan anledning till att många gärningspersoner investerar i restauranger är att de investerar i företag eller varor som de är bekanta med från sitt vardagsliv. Gärningspersoner kan välja att investera i verksamheter som de har kontakter inom eller särskild anknytning till, även om det inte är särskilt lönsamma verksamheter. Det gäller exempelvis investeringar i verksamheter drivna av släktingar och vänner. Det förekommer därutöver att investeringarna har en mer sentimental grund och kan göras utan något vinstintresse. Det gäller exempelvis investeringar i föreningsverksamheter, ibland sportklubbar på elitnivå. Det förekommer därutöver att gärningspersoner investerar i verksamheter som de har behov av. Företag används exempelvis som täckmantel vid brottsupplägg eller för att dölja de illegala pengarnas ursprung. Bland annat har import- och exportföretag använts för att importera illegala varor, factoringföretag och växlingskontor för att utföra penningtvätt.

Investeringar i fastigheter

En investering som gärningspersoner kan komma att ha direkt användning av är fastigheter. Det ses som en relativt säker investering. Prisnivån på en fastighet innebär dessutom att den kan absorbera mycket pengar. Investeringarna gäller framför allt köp av mindre fastigheter, bostadsrätter och sommarstugor, men i vissa fall även av dyra, lyxiga hus. Fastigheter fungerar främst som boende, men det förekommer även att gärningspersoner köper lägenheter och hus som investeringsobjekt eller för att använda dem i brottsupplägg, till exempel för förvaring eller som gömställe. Däremot förefaller det enligt Brå vara mindre vanligt med investeringar i hyreshus och andra kommersiella fastigheter. Denna typ av investering kräver inte bara kapital, utan även kunskap om branschen, förvaltning och långsiktighet. För att motverka bland annat penningtvätt har kommunen till exempel utökade bakgrundskontroller sedan flera år tillbaka och sedan 2022 en ny markanvisningspolicy. Sådana åtgärder höjer tröskeln för aktörer som vill använda kommunen som möjliggörare.

Kontroller, tillstånd och tillsyn

Flera av kommuners verksamheter kan skapa förutsättningar för att bli utnyttjande genom brist på kontroller. Som nämnts ovan upphandlar kommunen produkter och tjänster som kan bidra både till en god och osund konkurrens på marknaden, beroende på vilka kontroller som görs. I plan- och bygglovsprocessen finns flera möjligheter att komma undan billigare med olika regelöverträdelser. En verksamhet som drabbas av utnyttjande utan föregående handläggning är miljörelaterade brott. Att inte följa miljöregler är lukrativt för företag som bedriver verksamhet i till exempel livsmedel, restaurang och avfallsbranschen. Vissa av dessa verksamheter måste upptäckas och där kan skrivbords- och platskontroller vara det sätt man får kunskap om området. I intervjuerna med verksamheten framkom till exempel livsmedelsfusk, omfattande problem med avfall som dumpas i kommunen till indikationer om illegal export av avfall till andra länder.

Nedan kommer ett exempel på hur kommunens olika verksamheter kan involveras:

Alkoholhandläggaren beslutar om att utskänkningstillstånd ska ges. Det påverkar restaurangbranschen och konkurrensen på den ort där de verkar. Om en miljöinspektör i sin miljötillsyn ser att man inte uppfyller kraven för livsmedel, kan det vara en indikation på att man inte sköter alkoholutskänkingen. Det kan också vara en intressant kunskap för Skatteverket, som har tillsyn över om företaget sköter sin bokföring och kassaregister. På det sättet hänger de olika myndighetsutövarnas verksamhet ihop och sker det med uppsåt kan det vara brottsligt.

Kontroller inom Pax boende

Södertälje kommun har under de senaste åren, genom Samhällsbyggnadskontoret och Miljökontoret, samverkat aktivt med lokalpolisen i Södertälje och andra myndigheter för att motverka att fastigheter utnyttjas på annat sätt än dess avsedda ändamål. I arbetet har flera fenomen upptäckts i Södertälje:

- Villor som, utan bygglov, byggs om till flerbostadshus. Lägenheter som dessa kan hyras ut, till ockerhyra, till familjer som i sin tur får hyran betald av socialtjänsten.
- De ekonomiska incitamenten gör vidare att en svart marknad med andrahandsuthyrning och svartkontraktsförmedling utvecklats. Att fler individer bor i fastigheterna än vad de är dimensionerade för, skapar också ett ökat slitage och trångboddhet. Trångboddhet som fenomen kan få till följd att exempelvis ungdomar som inte har utrymme drar sig undan i hemmet. Brandförsvaret upptäcker även boenden med en hög brandrisk.
- Information finns om att "svartmäklare" kopplade till organiserad brottslighet tar betalt för att förmedla "svarta" lägenheter och inkomster från olovlig andrahandsuthyrning troligen omsätts i andra former av organiserad brottslighet.
- Inte sällan far människor illa när deras boendeförhållanden är orimliga, exempelvis i olämpliga utrymmen som ombyggda kylrum, tvättstugor och cykelrum. Ett ärende har bland annat upptäckt en familj med spädbarn och annat litet barn som bodde i ett ombyggt kylrum.

Ett ärende har bland annat upptäckt en familj med spädbarn och annat litet barn som bodde i ett ombyggt kylrum.

Foto: Södertälje kommun

I det myndighetsgemensamma samarbete med Skatteverket, Polisen och brandförsvaret har Södertälje kommun tillsammans med de övriga aktörerna under perioden år 2023–2024 genomfört 46 genomförda platsbesök (tillsyn). Detta har resulterat i 4 000 000 kronor i beslutade byggsanktionsavgifter från bygglovsenheten samt att antalet tillsynsbeslut från bygglovsenheten ökade med 273 procent under 2023.

Osund konkurrens och arbetslivskriminalitet

Ett område som fått mer och mer uppmärksamhet de senaste åren är arbetslivskriminalitet. Arbetslivskriminalitet kan i korthet sägas innebära medvetna förfaranden där en verksamhetsutövare, själv eller tillsammans med andra, bryter mot regler eller avtal i arbetslivet på bekostnad av arbetstagar, andra företag eller det allmänna. Arbetslivskriminalitet innebär typiskt sett att arbetstagare utnyttjas och att de inte får de villkor och förhållanden de har rätt till. Att arbetstagarnas utsatthet är i särskilt fokus kan sägas vara en faktor som kännetecknar arbetslivskriminalitet i förhållande till andra områden, såsom organiserad brottslighet och välfärdsbrottslighet. Arbetslivskriminalitet kännetecknas vidare av att verksamhetsutövaren ofta bryter mot flera regelverk där bland annat kommunala verksamheter blir inblandade. Det arbetslivskriminella tillvägagångssättet kan vara komplext och bestå av flera regelbrott och pågå över en längre tid.⁶⁰

Alla branscher är på olika sätt drabbade av arbetslivskriminalitet. Omfattningen av problemet är svårt att uppskatta och även vilka branscher och

⁶⁰ Arbetslivskriminalitet – en definition, en inledande bedömning av omfattningen, lärdomar från Norge. Delegationen mot arbetslivskriminalitet 2022. SOU 2022:36

Foto: Liza Simonsson

platser som kan anses vara värst drabbade. Delegationen mot arbetslivskriminalitet pekar på en omfattande "skuggeekonomi" på strax under 20 procent av BNP. Det motsvaras på liknande sätt i övriga nordiska länder. Det så kallade skattefelet och kopplingar till felaktiga utbetalningar från välfärds-systemet kopplat till denna problematik är också omfattande. Problemet anses vara allt från oavsiktliga fel till omfattande organiserad brottlighet som utnyttjar bristfälliga kontroller för ekonomisk vinning. Effekten blir både en osund konkurrens där en normförskjutning mot mer fusk sker i näringslivet för att kunna konkurrera på marknaden, och ett stort lidande bland hos den arbetskraft som utnyttjas.

Arbetet mot osund konkurrens och arbetslivskriminalitet bedrivs primärt nationellt genom Delegation mot arbetslivskriminalitet som är utsedd av regeringen samt av nio myndigheter som har i uppdrag att bedriva arbeten enskilt och tillsammans mot fenomenet.⁶¹ Fack och arbetsgivarorganisationer har också påtalat problemet och bedriver verksamhet mot fenomenet. Kommuner och kommunalägda företag är direkt berörda av fenomenet då det dels påverkar hur kommunen jobbar med arbetsmarknadspolitiska åtgärder, vilka företag kommunen upphandlar för att bedriva eller ge service till kommunen samt vilka som verkar på kommunens mark. De grunduppdrag som kommunen har kring kontroll och tillsyn hos företag påverkar konkurrensen på området generellt och i vissa branscher specifikt och kan motverka eller främja kriminalitet i arbetslivet.

61 Det går att läsa mer om regeringsuppdraget på Arbetsmiljöverkets hemsida vilken är den myndighet som samordnar samverkan. <https://www.av.se/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/arbetslivskriminalitet/sa-jobbar-myndigheterna-mot-arbetslivskriminalitet/>. Uppdaterat 2024-10-07

I vilken grad arbetslivskriminalitet är slarv, medvetet eller till och med organiserat finns det inga omfattningsstudier på. Flertalet myndigheter har i sina lägesbilder pekat på att det finns stora pengar att tjäna på att inte följa regler både direkt genom att inte betala skatt och på sikt genom att man tar marknadsandelar. Syftet med att organisera brottsligheten är ofta att tjäna pengar och därför säger logiken att där pengarna finns kommer organiserad brottslighet att finnas. Det finns också domar från ekonomisk brottslighet som visar på dess närvaro inom till exempel bygg- och restaurangbranschen. I en undersökning som gjordes år 2021 av kommunens näringslivsavdelning kunde man se att 38 procent av de tillfrågade företagen ansåg sig utsatta för osund konkurrens.

38%

av de tillfrågade
företagen ansåg sig
utsatta för osund
konkurrens.

Målet uppnås

Målet med att utnyttja kommunen och andra myndigheter är att uppnå direkta fördelar som en utbetalning alternativt ett myndighetsbeslut som ger, exempelvis ekonomisk vinning. Som nämnts i avsnitten ovan ger myndighetsbeslut och brist på kontroll, dessa fördelar på många olika sätt. Det är svårt att mäta omfattningen av vad alla dessa beslut i slutändan ger i ekonomisk vinning för de utnyttjande aktörerna i stort och vilka förluster kommunen som organisation gör. Ett område som har fått uppmärksamhet under längre tid och där omfattningsstudier gjorts är utbetalningssystemet.

Felaktiga utbetalningar och brott mot utbetalningssystemet

Omfattningen av felaktiga på kommunala utbetalningar saknas. Kommuner och regioner har totala årliga kostnader som uppgår till över 1 000 miljarder kronor, och de betalar tillsammans ut större belopp till privata utförare av välfärdstjänster än vad staten gör. Välfärdsbrott och felaktiga utbetalningar kan förekomma inom många kommunala välfärdssystem och verksamhetsområden. Problemen tycks dock vara större inom vissa system och verksamheter, till exempel personlig assistans, föreningsbidrag, hemtjänst, skol- och förskoleverksamhet, försörjningsstöd, tandvård och inom systemet för ersättning till privata utförare inom vården.⁶² Intervjuer som gjorts inom ramen för denna lägesbild bekräftar bilden som utredningen tagit fram. Vidare lyfts områden som ekonomiskt bistånd, anhörigstöd och föreningsbidrag som områden där det finns sårbarheter.

Polisanmälningar om bidragsbrott kopplat till kommunen har under de senaste åren gått ner betydligt och i jämförelse med liknande kommuner, vilket framgår i diagrammet och tabellen nedan. En anledning till detta är att verksamheten inom ekonomiskt bistånd jobbat med sin beslutsprocess för att bedöma behoven av bidrag tidigare och därmed stoppat utbetalningar och annat stöd till personer innan de skett.

62 Kommunal anslutning till Utbetalningsmyndighetens verksamhet. Regeringskansliet 2023 Dir. 2023:63

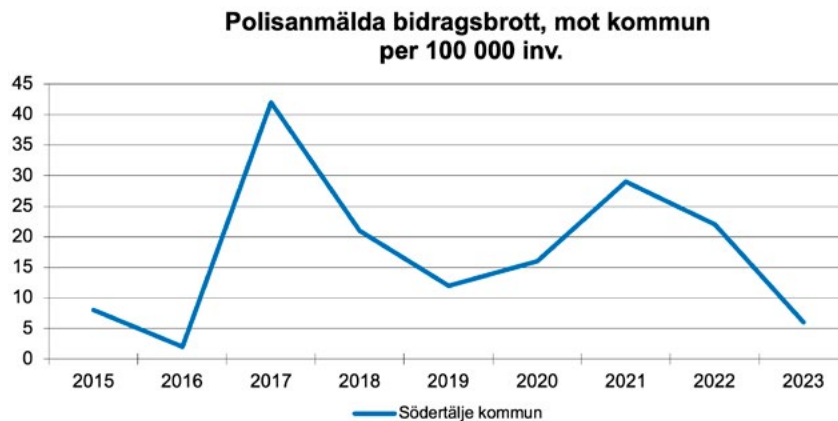

Diagram. Antalet polisanmälda bidragsbrott mot kommun per 100 000 inv. Källa: Brå

Brott mot bidragsbrottslagen, mot kommun	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Eskilstuna kommun	13	19	8	20	44	34	16
Göteborg kommun	13	5	14	7	5	3	7
Södertälje kommun	42	21	12	16	29	22	6
Uppsala kommun	19	6	7	15	10	7	20
Botkyrka kommun	1	1	0	2	13	3	4
Västerås kommun	10	88	37	194	269	49	48

Tabell. Antalet polisanmälda bidragsbrott mot kommun per 100 000 inv. Källa: Brå

Utmaningar med samverkan

En förutsättning för att kommunen och även andra aktörer ska kunna utnyttjas är att myndigheter, men även andra aktörer inte vet eller har bristande kunskaper om vad andra aktören gör och vilken information de har. Som beskrivits är kommunen beroende av andra aktörer för sitt beslutsfattande i kedjor av beslut. Myndigheter kan anses vara nyckelaktörer för kommunens beslut, men andra aktörer är också beroende av kommunens beslut. Det är en aspekt av samverkan där vi agerar beslutsfattare och förutsättningskapare för varandra. Vidare innehar olika myndigheter information som kan vara underlag för en annan aktörs bedömningar men är inte en del av besluten.

Att ha en uppdaterad bild över fenomen och aktörer är en utmaning inom de flesta organisationer och Södertälje kommun är inte ensam med problemet. I förvaltningslagen kan man läsa att myndigheter ska samverka och det finns också en vilja och incitament att göra så hos många medarbetare. Det finns generellt i offentlig förvaltning lagliga hinder att göra det i form av sekretesslagstiftning, registerförordning och snäv målstyrning.

Det finns mängder av ett exempel på svårigheter i att samverka. Ett exempel på hur problemet kan se ut är när en oseriös hemtjänstutövare eller städ-bolag flyttar runt mellan kommuner när avtal som brutits på grund av bristande realisering av avtalet och att brott anmälts till polisen. Den informationen stannar ofta hos den enskilda kommunen på grund av att det kan saknas kunskap om att det sker på andra ställen, brist på upparbetade kontaktvägar, osäkerhet vilken information som får delas och brist på sam-lad information om oseriösa leverantörer.

I intervjuerna med verksamheten har samverkansproblem kommit upp och i många fall samordningen som finns mellan kommunens verksamheter. Flera medarbetare ser problem med att det lätt blir ”stuprör mellan kommu-nens kontor. I vissa fall uttrycker man att samverkan fungerar bättre externt än internt i kommunen. Trots de problem som finns med samverkan har kommunen fler konkreta aktiviteter och åtgärder inom flera områden både internt och externt. Dessa kan man läsa i detta kapitel och andra kapitel i denna lägesbild, men att behoven till mer samverkan är stora ger de flesta uttryck för.

Utredningar och lagförslag

Kommunal anslutning till Utbetalningsmyndighetens verksamhet

Utredningen fick sitt direktiv under 2023 i uppdrag att kartlägga omfatt-ningen av felaktiga utbetalningar från kommunal och regional verksamhet, anslutning till myndighetens kontrollverksamhet samt vilka lagförslag som behövs för att det ska kunna ske. Utredningen redovisas i december 2024.

Utredningar och lagar avseende sekretesslättnader

Tre utredningar avseende lättnader av sekretess har under de senaste åren redovisats till regeringen. Dessa kan få stor påverkan på möjligheterna och skyldigheterna att dela information framgent. Den första delen av den ut-redningen föreslår en ny regel för att myndigheter generellt ska kunna dela information med varandra.⁶³ En utredning ger ökade möjligheter och skyldig-heter för kommuner generellt men också skola, socialtjänst och vård speci-fikt lättnader och skyldigheter att dela information med brottsbekämpande myndigheter.⁶⁴ Den utredningen har gått vidare till Lagrådet och föreslås träda i kraft 1 januari 2025. Den sista utredningen som sedan juni 2024 är lag avser bland annat ökade skyldigheter mellan myndigheter, kommuner och arbetslöshetskassor att dela information mellan varandra kopplat till arbets-livskriminalitet.⁶⁵

63 Ökat informationsutbyte mellan myndigheter - Behov och föreslagna förändringar. SOU 2024:63

64 Ökat informationsflöde till brottsbekämpningen - En ny huvudregel SOU 2023:69

65 En ny lag om uppgiftsskyldighet för att motverka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen samt fusk, regelöverträdelser och brottslighet i arbetslivet. Prop. 2023/24:85

Slutsatser

Det är generellt svårt att bedöma omfattningen av problemen koppla till kommunen och kriminell ekonomi. Det sker utvecklingen för att öka kunskapen på nationell nivå och i Södertälje kommun beskriver verksamheterna problembilder som ligger i linje med den nationella kunskapen inom området. I intervjuerna identifierats att det upptäcks brister i register, identiteter, intyg och tillstånd, vilket ligger i linje med nationell forskning. Det innebär att man inte kan anta att dessa förutsättningsskapare visar på verkliga förhållanden. Bedömningen är att det finns risker med att felaktiga folkbokföring och felaktiga id-handling med mera kan utnyttjas kopplat till kommunens handläggning.

Penningtvätt är ett fenomen som generellt ökar. Verksamheter i Södertälje har identifierat ett hot där kommunens handläggning kan skapa möjligheter att tvätta pengar genom in- och utbetalningar. Penningtvätt sker ofta genom företag och genom byggande. Kommunen kan indirekt bidra till penningtvätt, genom till exempel bygglov när fastigheter ska byggas eller byggas om eller ge ett alkoholtillstånd.

Osund konkurrens och arbetslivskriminalitet bedöms, enligt information från verksamheterna ha en hög närvaro i kommunen. Både kommunen och andra myndigheter har lagt mycket kraft på gemensamma kontroller på detta område. Denna typ av brottslighet måste upptäckas, vilket paradoxalt betyder att mer insatser på området kan leda till fler ärenden som behöver hanteras.

Det bedöms vara svårare att upphäva, avbryta, återställa beslut eller få utbetalningar återbetalade än att motverka ett första korrekt beslut. Det betyder att åtgärder i tidigare skeden är nödvändiga. Antalet polisanmälningar som skett om bidragsbrott och folkbokföringsbrott i eller mot kommunen är lågt jämfört med hur verksamheten bedömt hoten av dessa fenomen.

Södertälje kommun har samverkan både internt mellan verksamheter och med andra externa aktörer för att motverka brott. Bedömningen är att kommunen inom vissa områden har en god förmåga till samverkan, medan andra behöver utvecklas. Kunskapen om interna och externa aktörers verksamhet, vad man får dela för information och behovet av att samverka inte är tillräckligt spridd i kommunkoncernen.

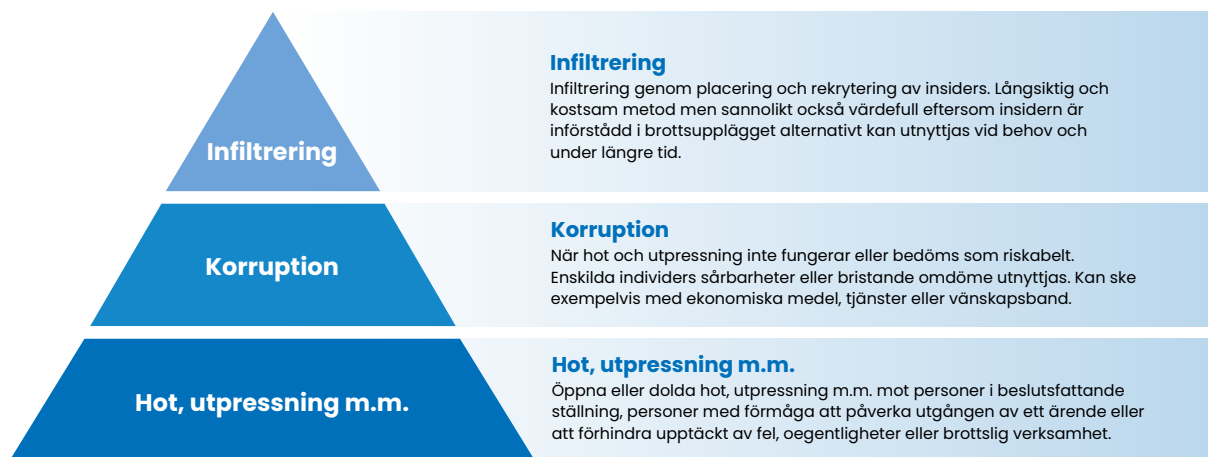
3.9 Kommunen och otillåten påverkan

Ett av de allvarligaste hoten mot kommuner, svensk förvaltning i stort och vissa nyckelaktörer som banker är om medarbetare utsätts för otillåten påverkan. Otillåten påverkan används i denna lägesbild som ett paraplybegrepp för olika brottsliga och icke brottsliga tillvägagångssätt, som syftar till att påverka beslutsfattandet och direkt eller indirekt påverka myndighetsutövning. Otillåten påverkan kan innebära brottsliga handlingar men också handlingar som inte är brott i juridisk mening. En händelse betecknas som otillåten påverkan om den drabbade uppfattar att syftet var att påverka tjänsteutövningen.

Former för otillåten påverkan:

- Trakasserier – grova förolämpningar, obehagliga mail, sms eller samtal, skuldbeläggning, olovlig filmning och fotografering, olovliga anspelningar
- Hot – hot om våld, dödshot, hot mot anhöriga eller utpressning
- Våld – knuff eller liknande, sparkar eller slag
- Korruption – otillbörliga erbjudanden eller otillbörliga relationer
- Svårigheter att utöva sitt jobb (kontrollverksamhet från kommun, polis med flera)

Otillåten påverkan kan ses som en pyramid bestående av olika steg som speglar kriminella aktörers avsikt, förmåga och handlingsutrymme.

Figur. Illustration över former av otillåten påverkan. Ju högre upp i pyramiden, desto mer resurskrävande och långsiktig strategi krävs. Hämtad från Myndighetsgemensam lägesbild över organiserad brottslighet 2023.

Myndigheterna bedömer att otillåten påverkan kan delas in i tre kategorier, se figuren ovan. Utöver att infiltrering kräver väsentligt mer resurs och kompetens att genomföra än till exempel hot om våld, är det också sannolikt mindre förekommande av samma anledning.

Enligt en studie från Brå är trakasserier en av den vanligaste formen av otillåten påverkan. Trakasserier kan exempelvis inkludera obehagliga telefonsamtal eller kränkningar och riktas ofta mot tjänstemän med omfattande kontakter med externa kunder och klienter. Hot är den näst vanligaste formen av otillåten påverkan och enligt Brå bedöms utsattheten för våld och skadegörelse relativt ovanligt. De som använder otillåten påverkan anses drivna av olika mål exempelvis att få ett visst beslut fattat eller att undgå ett ingripande. Otillåten påverkan kan även handla om exempelvis att skriva ett negativt beslut i huvudfrågan samt inte anmäla och utreda sådant som kan betecknas som sidospår. Som en effekt av otillåten påverkan kan handläggare uppleva en högre ribba för att exempelvis inleda granskningar mot kända påverkare, eller personer som påminner om påverkare man tidigare mött.⁶⁶

Enligt SKR så finns det en ökad risk att personer som verkar i kommuner att utsättas för otillåten påverkan. Både tjänstepersoner och förtroendevalda kan begränsas i sitt uppdrag till exempel genom att avstå från att uttala sig, fatta beslut eller fatta annat beslut än tänkt.⁶⁷

Nedan presenteras andelen polisanmälda brott med våld mot tjänsteman i Södertälje kommun.

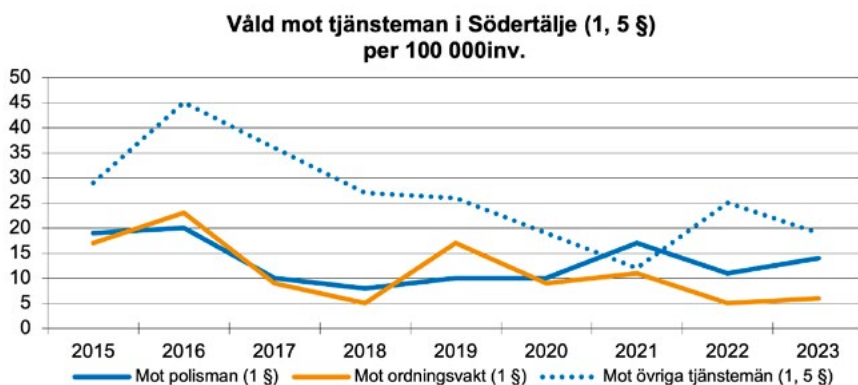

Diagram. Antalet polisanmälda brott om våld mot tjänsteman per 100 000 inv. Källa: Brå

I en statlig utredning bedömer man att utsattheten för våld, hot och trakasserier är stor inom hela den offentliga förvaltningen.⁶⁸ Anställda som arbetar med myndighetsutövning, såsom brottsutredande myndigheter och tillsynsmyndigheter, är särskilt utsatta. Dessa yrkesroller innebär ofta att man fattar beslut som har stor påverkan på enskilda individer, vilket kan leda till hotfulla situationer. Dessutom har de mest utsatta grupperna ofta omfattande och nära kontakt med allmänheten eller klienter, vilket ökar risken för våld och trakasserier. Enligt utredningen har utsattheten bland offentliganställda ökat på senare tid, särskilt när det gäller hot och trakasserier. Denna faktiska utsatthet skapar i sin tur en rädsla och oro bland andra anställda för att själva bli utsatta.

**Utsattheten
bland offentlig-
anställda ökat
på senare tid,
särskilt när det
gäller hot och
trakasserier.**

⁶⁶ Otillåten påverkan mot myndighetspersoner – En uppföljning. Brottsförebyggande rådet 2016. Rapport 2016:13

⁶⁷ Läs mer på SKRs hemsida om otillåten påverkan <https://skr.se/skr/demokratiledningstyrning/hotmotdemokratiosamhallssystem/otillatenpaverkan.66302.html>. Uppdaterad 2024-10-07

⁶⁸ Ett starkare skydd för offentliganställda mot våld, hot och trakasserier. Utredningen om åtgärder för att minska offentliganställdas utsatthet 2024. SOU 2024:1

I intervjuerna med verksamheter inom Södertälje kommun bekräftas i många delar det som den statliga utredningen påtalar. Flera intervjuade, speciellt de som har en roll där man jobbar direkt mot medborgarna har upplevt hot eller trakasserade själva, men framför allt fått information om kollegor som blivit hotade och trakasserade i anslutning till sin tjänsteutövning.

Korruption och infiltration

Konkurrensverket har i en rapport uppskattat hur ofta det förekommer indikationer på korruption kopplat till tillsynsärenden som de valt att prioritera för en ingående utredning. Resultatet visade att cirka 15–20% av ärendena som rörde misstänkta överträdelser av konkurrenslagen uppvisade tecken på misstänkt korruption. Motsvarande andel för prioriterade upphandlingsärenden var något lägre, det vill säga mellan 5 och 10%. Konkurrensverket bedömer att det finns en relativt stor osäkerhet kring dessa värden och omfattningen kan vara både större (eftersom all korruption inte syns) och mindre, beroende på om indikationerna vid en närmare granskning inte visade sig vara tecken på korruption.⁶⁹

Brå har i en nyligen publicerad rapport belyst fenomenet kring möjliggörare.⁷⁰ Brå konstaterar att möjliggörare har blivit alltmer uppmärksammade av svenska myndigheter. Allvarliga fall har rapporterats i media där anställda inom rättsväsendet har läckt information eller försvårat brottsutredningar. Bankanställda och mäklare har också misstänkts för att bistå i penningtvätt och bedrägerier. Möjliggörarna missbrukar sin ställning i kommuner, myndigheter eller näringslivet till förmån för kriminella nätverk, vilket kan skada verksamheten. Brå har undersökt anställda på olika myndigheter som bistått ekonomisk och organiserad brottslighet. Denna typ av korruption är ovanlig men allvarlig, eftersom den skadar myndigheters verksamhet och förtroendet hos medborgarna. Brå anser att svenska institutioner är sårbara för infiltration av kriminella aktörer. De anger att forskning visar att kriminella nätverk använder personer inom legala sektorer för att underlätta brottslighet, genomföra brott, undgå upptäckt och omsätta brottsvinster.

I intervjuerna med verksamheter inom Södertälje uppmärksammades upplevda sårbarheter kring korruption under intervjuerna. Bland annat kopplade till bisysslor som anställda har samt frågan om jäv vid bisysslor. Det framkom också osäkerhet kring vart man ska vända sig om man upplever att man upptäckt något som kan vara i gråzonen kring vad som är lämpligt eller man ser någon som kan verka vara en möjliggörare.

⁶⁹ Indikationer på misstänkt korruption - Exempel från inkomna tips till Konkurrensverket. Konkurrensverket 2024. Analys i korthet 2024:2

⁷⁰ Möjliggörare för kriminella nätverk - Om möjliggörare i kommunal, statlig och privat sektor. Brottsförebyggande rådet 2024. Rapport 2024:2

Kommande utredningar

Studera otillåten påverkan som utövas av systemhotande aktörer i Sverige

Under våren år 2023 fick Brottsförebyggande rådet (Brå) i uppdrag att studera otillåten påverkan som utövas av systemhotande aktörer och grupperingar i Sverige mot enskilda förtroendevalda, politiska partier och beslutande församlingar på alla nivåer.⁷¹ Särskilt fokus ska vara på otillåten påverkan från organiserade brottslighet och kriminella nätverk. Därutöver ska Brå ge en bild av några delar av de kommunala verksamheter som är särskilt sårbara för otillåten påverkan. Brå ska också lämna förslag på åtgärder som kan vidtas av relevanta aktörer. Uppdraget ska slutredovisas till Regeringskansliet (Justitiedepartementet) senast den 1 april 2025.

Slutsatser

Det förekommer olika typer av otillåten påverkan i flertalet kommunala verksamheter, enligt intervjuer med verksamheterna. Det ligger i linje med den allmänna trenden i samhället i stort. Konsekvenserna av otillåten påverkan är allvarliga, framför allt kopplat till utnyttjande av inköpsprocessen, myndighetsutövning och att anställda i kommunen är oroliga för att utsättas för påtryckningar.

Det är sannolikt att hot och trakasserier är vanligast den vanligaste formen av otillåten påverkan, medan korruption och framför allt infiltration finns i mindre omfattning. Det går dock inte i dagsläget att uppskatta i vilken omfattning problemen finns.

⁷¹ [Uppdrag att studera otillåten påverkan som utövas av systemhotande aktörer och grupperingar – Regeringen.se](#)

3.10 Brott kring logistiknäringen i Södertälje

Södertälje kommun har en strategisk plats som knutpunkt för transporter genom kommunen och som knutpunkt mellan olika trafikslag som tåg, vatten och vägburen transport. Europavägnätet kopplas samman mellan E4 och E20 vid Södertälje Södra. Vidare knyts flera viktiga lokala, regionala och nationella järnvägslinjer ihop såsom pendeltågslinjen med flera stationer i kommunen samt fjärrtågsstation vid Södertälje Syd. Via vattenvägen finns kanalen som knutpunkt för transporter till och från städer längs Mälaren samt Södertälje hamn som en viktig importhamn för gods, containrar och bränsle i Stockholmsregionen. Det geografiska läget har gjort det intressant att investera i logistiknäringen i bred mening. Bland annat kopplat till logistik, lager och industri.

Ur ett brottsförebyggande perspektiv finns det ett intresse att få en utökad förståelse för hur brottslighet kan förekomma i dessa miljöer och tillsammans med polis och andra myndigheter arbeta förebyggande mot organiserad brottslighet, som kan nyttja logistikkedjan för bland annat smuggling, hantering, förvaring, godsstöder med mera.

Södertälje hamn

Under år 2024 presenterades en myndighetsgemensam rapport om brottslighet i Sveriges hamnar (Sesam).⁷² Rapporten bygger på nationell kartläggning av brottslighet som sker i olika hamnar i Sverige, utifrån anmälda brott, beslagsinformation med mera. En av slutsatserna från kartläggningen är att brottsligheten skiljer sig åt mellan de utvalda hamnarna men huvuddelen berörs av smugglingsbrott, framför allt av stöldgods, illegalt avfall och narkotika. Utifrån information från verksamheten och den nationella kartläggningen kan identifierade riskområden bland annat vara:

- stöld av gods, utrustning, maskiner osv.
- smuggling och illegal handel (miljöavfall, förbjudna preparat, tullgods, vapen, trafficking)
- cyberhot (komma åt kritisk information, störa drift med mera)
- aktivistaktioner (blockera, stoppa, störa, kartlägga).

Det är därför viktigt att ha en starkt säkerhetsarbetet i syfte att tillsammans med bland annat polisen, Tullverket och Kustbevakningen kunna förebygga och upptäcka brottslighet i Södertälje hamn. Arbetet bygger bland annat på att ha en gemensam grund och genom en bred myndighetssamverkan minska sannolikheten för brott och reducera brottslighetens skadeverkan.

⁷² Sesam. Myndighetsgemensam rapport om brottslighet i hamnar (2024). Polisen, Tullverket, Kustbevakningen m.fl.

Foto: Södertälje hamn

Industri- och logistikområden

I Södertälje kommun finns det idag ett flertal logistik- och industriområden, bland annat Almnäsområdet. Almnäsområdet sträcker sig från Södertälje till Nykvarn och utgör en av Mellansveriges största industri- och logistikområden och fortsätter utvecklas för mer företagsetableringar. I området finns det idag bland annat postterminaler och logistiklager.

Ur ett brottsförebyggande perspektiv finns det intresse att fortsätta samverka och tillsammans inom den redan upparbetade myndighetssamverkan, förebygga att brott sker inom hela logistikkedjan som inom exempelvis lagerhantering och posthantering.

4. Uppföljning

Foto: Pontus Orre

Uppföljning av lägesbilden och åtgärdsplanen

Arbetet med att utveckla kommunens lägesbild och stärka kommunens kunskapsbaserade brottsförebyggande arbetet kommer att fortsätta framåt. Kartläggningen och lägesbilden för år 2024 kommer vara en utgångspunkt och kunskapsbas för prioriteringar och fortsatt arbetet under kommande år.

En revidering av lägesbilden kommer inledningsvis att ske årligen. I slutet av år 2025 kommer en uppföljning att ske och en ny lägesbild planeras sammanställas i slutet av år 2025/början av år 2026.

Inför revideringen år 2025 kommer ett fördjupat arbete att ske för att inkludera och identifiera fler relevanta källor med information om omfattningen av brottslighet i Södertälje, som exempelvis utökad inhämtning av statistik från olika verksamheter.

Framåt finns det även en möjlighet att se över hur indikatorer kan kopplas till respektive inriktningsområde för att följa utvecklingen över tid.

5. Referenser

Brottsofferjouren. Särskilt sårbara. Särskilt sårbara – BOJ (brottsofferjouren.se)

Brå. Nationella trygghetsundersökningen. Nationella trygghetsundersökningen 2024 – Brottsförebyggande rådet (bra.se)

Brå. Anmällda brott. Anmällda brott – Brottsförebyggande rådet (bra.se)

Brå. Brott mot äldre. Brott mot äldre – Brottsförebyggande rådet (bra.se)

Brå. (2023). Polisanmällda brott mot barn i åldern 7–15 år. Rapport 2023:8. Polisanmällda brott mot barn i åldern 7–15 år (bra.se)

Brå. (2023). Skolfaktorers betydelse för elevers utsatthet för hot och våld i skolmiljö. Kortanalys 1/2023. Skolfaktorers betydelse för elevers utsatthet för hot och våld i skolmiljö (bra.se)

Brå. (2024). Forskning om ålder och brott samt dess betydelse för brottsprevention. Forskning om ålder och brott samt dess betydelse för brottsprevention (bra.se)

Brå. Ungdomsbrottslighet – Brottsförebyggande rådet

Brå. (2024). Brott i nära relation – Kartläggning av utsatthet under 2022 och under livstiden. Brott i nära relation (bra.se)

Brå. (2024). Grovt våld i skolan. En beskrivning av omfattning, karaktär och utveckling fram till och med 2022. Rapport 2024:3. Grovt våld i skolan. En beskrivning av omfattning, karaktär och utveckling fram till och med 2022. (bra.se)

Brå. (2017). Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2015. Brå-rapport 2017:5. Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2015 (bra.se)

Brå. (2022). Konstaterade fall av dödligt våld 2022. Konstaterade fall av dödligt våld 2022 (bra.se)

Brå. (2021). Dödligt skjutvapenvåld i Sverige och andra europeiska länder. Brå-rapport 2021:8. Dödligt skjutvapenvåld i Sverige och andra europeiska länder (bra.se)

Brå. (2021). Narkotikamarknader – En studie av smuggling, gatuförsäljning, internet-handel och köpare. Narkotikamarknader (bra.se)

Brå. (2023). Barn och unga i kriminella nätverk. Rapport 2023:13. Barn och unga i kriminella nätverk (bra.se)

Brå. (2021). Strategiska brott bland ungdomar på 2010-talet och faktorer av betydelse för att lämna ett kriminellt liv. Rapport 2021:5. Strategiska brott bland ungdomar på 2010-talet (bra.se)

Brå. (2022). Tillsammans med näringslivet mot brott och otrygghet. Tillsammans med näringslivet mot brott och otrygghet (bra.se)

Brå. (2015). Penningtvätt och annan penninghantering Kriminella, svarta och grumliga pengar i legal ekonomi. Rapport 2015:22. Penningtvätt och annan penninghantering (bra.se)

Brå. (2015). Intyget som dörröppnare till välfärdssystemet – En rapport om välfärdsbrott med felaktiga intyg. Rapport 2015:8. Intyget som dörröppnare till välfärdssystemet – Brottsförebyggande rådet

Ekonomistyrningsverket. (2023). Omfattningen av felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen. ESV Rapport 2023:22. Omfattningen av felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen (esv.se)

Gerell, Hallin och Westerdahl (2020). Att vända utvecklingen: från utsatta områden till trygghet och delaktighet.

Jämställdhetsmyndigheten och Brå. (2022). Metodstöd för kartläggning – våld i nära relationer, hedersrelaterat våld. Metodstöd för kartläggning av tre våldstyper | Jämställdhetsmyndigheten

Kolada. Jämföraren – Kolada

Skatteverket. (2024). Nationell lägesbild över befolkningen. Nationell lägesbild över befolkningen | Skatteverket

Södertälje kommun. Målgruppsanalys år 2000 till 2020. Tommy Hjerne, Socialkontoret.

Södertälje kommun. Folkhälsostategin 2021–2024. Folkhälsostategi – Södertälje kommun (sodertalje.se)

Polismyndigheten, Tullverket, Kustbevakningen m.fl. (2024). Sesam. Myndighetsgemensam rapport om brottslighet i hamnar.

Polismyndigheten. (2022). Hatbrott och andra brott som hotar demokratin. Delredovisning 1. Hatbrott och andra brott som hotar demokratin

Polismyndigheten. (2023). Cylindermodellen – information.

Polismyndigheten. (2023). Myndighetsgemensam lägesbild – Organiserad brottslighet 2023.

Polismyndigheten. (2024). Den kriminella ekonomin – Introduktion och översikt. Diarienummer: A442.181/2024, Saknr: 423.

Polismyndigheten (2023). Årsredovisning 2023.

Regeringskansliet. (2023). Nationell strategi mot våldsbejakande extremism och terrorism – förebygga, förhindra, skydda och hantera. Regeringens skrivelse 2023/24:56. Nationell strategi mot våldsbejakande extremism och terrorism – förebygga, förhindra, skydda och hantera – Regeringen.se

Regeringskansliet. (2024). Delbetänkande av Skolsäkerhetsutredningen. Skolor mot brott. Skolor mot brott – Regeringen.se

Regeringskansliet. (SOU 2020:47). Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag. Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag – Regeringen.se

Regeringskansliet. (SOU 2024:63). Ökat informationsutbyte mellan myndigheter. Ökat informationsutbyte mellan myndigheter – Regeringen.se

Regeringskansliet. (SOU 2023:69). Ökat informationsflöde till brottsbekämpningen – En ny huvudregel. Ökat informationsflöde till brottsbekämpningen – Regeringen.se

Regeringskansliet. (SOU 2023:34). Bolag och brott – några åtgärder mot oseriösa företag. Bolag och brott – Regeringen.se

Regeringskansliet. (Proposition 2023/24:85) En ny lag om uppgiftsskyldighet för att motverka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen samt fusk, regelöverträdelser och brottslighet i arbetslivet. En ny lag om uppgiftsskyldighet för att motverka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen samt fusk, regelöverträdelser och brottslighet i arbetslivet – Regeringen.se

Regeringskansliet. (Dir. 2023:63). Kommunal anslutning till Utbetalningsmyndighetens verksamhet. Kommunal anslutning till Utbetalningsmyndighetens verksamhet – Regeringen.se

Regeringskansliet. (SOU 2022:36). Arbetslivskriminalitet – En definition, en inledande bedömning av omfattningen, lärdomar från Norge. Arbetslivskriminalitet – Regeringen.se

Regeringskansliet. (SOU 2020:35). Kontroll för ökad tilltro – en ny myndighet för att förebygga, förhindra och upptäcka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen. Kontroll för ökad tilltro – en ny myndighet för att förebygga, förhindra och upptäcka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen – Regeringen.se

Region Stockholm. Regional lägesbild – Om livsvillkor, brott, narkotika samt otrygghet i Stockholms län. Regional lägesbild, trygghet-otrygghet (arccgis.com)

Riksrevisionen. (2024). Vem där – fastställande av identitet vid statliga myndigheter. RiR 2024:12. Vem där – fastställande av identitet vid statliga myndigheter (Riksrevisionens granskningsrapport 2024:12) | Sveriges riksdag

Sarnecki. (2022). Våldsutvecklingen i Sverige i Rostami m.fl. Det svenska tillståndet: en antologi om brottsutvecklingen i Sverige.

Silvertsson, Nilsson, Estrada (2022). Färre med värre? En kohort-analys av lagförd våldsbrottslighet bland unga män. i Rostami m.fl. Det svenska tillståndet: en antologi om brottsutvecklingen i Sverige.

Svenskt näringsliv. Lokalt företagsklimat. <https://www.foretagsklimat.se/sodertalje/survey>

**Södertälje
kommun**

Södertälje kommun

Besök: Stadshuset, Nyköpingsvägen 26, Södertälje

Tel: 08-523 010 00 (Kontaktcenter)

E-post: kontaktcenter@sodertalje.se

www.sodertalje.se